

פנינים יקרים
מפרד"ס התורה
על סדר פרשיות השבוע

נשא

מאוצר שיהותנו ומאמרו
של הרב"ג מו"ר המקובל
רבי בניהו ושישבר שמואלו שליט"א

התשפ"ד

כל הזכויות שמורות
למכון "בני יששכר"
שע"י ישיבת המקובלים "נדה שלום" תכב"ץ

ניתן להשיג את הספר בישיבתנו הקדושה

רחוב שילה 6 י-ם

02-6249000

או בחנויות הספרים,

הפצה ראשית

"סגולה"

02-6443300

ניתן לשלוח הארות והערות

למכון "בני יששכר"

באמייל: m6222560@gmail.com

לזכר עולם יהיה צדיק

לעילוי נשמת

מורנו ורבנו

שר התורה ועמוד ההוראה

גאון ישראל ותפארתו

הרועה הנאמן פוסק הדור

ראש ממשלת התורה

מרון הראשל"צ הגאון כמוהר"ר

עובדיה יוסף

זצוקלה"ה זיע"א

נפטר ג' בחשוון התשע"ד

ת.נ.צ.ב.ה.

אשת חיל מי ימצא

לעילוי נשמתה
הטהורה
של מרת אמנו
הרבנית הצדקנית
מזכת הרבים

מרת **שולמית רהל**

שמואלי

בת **מזל ע"ה**

נלב"ע ביום ז"ך אלול ה'תשע"ט

ת.ג.צ.ב.ה.

ברכות אמצעיות

ברכת אתה חונן

א. מברכת "אתה חונן" עד "שמע קולנו", הם י"ג ברכות אמצעיות. ומותר לבקש בהן כל בקשה שהיא מענין הברכה, כגון: ברפאנו, יכול לבקש על החולה, שנזכה לבריאות איתנה כדי שנהיה בריאים וחזקים לעסוק בתורה כראוי, לשמור כל המצוות. ויתחיל קודם בברכה ואחר כך יוסיף. כמו כן יכול לבקש על כל צרכיו בשמע קולנו, שהיא ברכה כללית. ואם אינו יודע לבקש בלשון הקודש, יבקש בלשון שמבין^א.

ב. תקנו אנשי כנסת הגדולה "חונן הדעת", ראשית לברכות אמצעיות, מפני שההבדל בין האדם לבהמה הוא הבינה והשכל, שאם אין בינה אין תפילה ואין תורה, והיא אחרי קדושת ה', כי עיקר הקדושה לדעת את תורתו, והיא קודם בקשת התשובה, כי בהיותו רחוק מהתורה, לא ידע אם חטא, ולזה תקנו "חונן הדעת" בתחלה, ואח"כ "השיבנו אבינו לתורתך, וקרבתו רחוק מהתורה, לא ידע אם חטא, ולזה תקנו "חונן הדעת" הוא רחוק מהתורה, יעבור על כמה איסורין והוא לא ידע^ב.

ברכת השיבנו

ג. "השיבנו אבינו לתורתך" - עסק התורה, "וקרבנו לעבודתך" - קיום המצוות, ועי"ז ידעו הכל שאנו בני. ואח"כ "והחזירנו בתשובה לפניך", שאתה אבינו, ואב שמחל על כבודו, כבודו מחול^ג. ואם יש אחד ממכריז

עיונים והארות

שצריך האדם לשאול מאת הבורא ית' ויתעלה שיתן לו שכל ודעת ישר וידע לכונן את הדרך אשר ילך בה ואיזו הדרך ישכון אור וידע למאוס ברע ולבחור בטוב, כי כמה בני אדם שחפצים לעשות מצוה ויש שתי דרכים לפניו ואינו יודע איזו תכשר הזו או זו ובאיזו מהן ימצא חן בעיני אדוניו ואיזו מהן הטוב והישר בפניו.

והנאון חיד"א כתב בברכ"י (או"ח קטו, א) בשם המקובל רבנו בנימין הכהן בספרו אלון בכות (דס"ד), כיון שאמרו רז"ל (ברכות לג.) כל מי שאין בו דעת אסור לרחם עליו, ולכן קודם שאנחנו שואלים רחמים על צרכינו, מבקשים מאלהינו שיחננו דעת ואחר זה נבקש על צרכינו, כי כיון שיש לנו דעת ירחמנו עושנו, ע"כ. וראה ברש"י (ע"ז ה.) שכתב אם היה משכח תלמודו מאריך בחונן הדעת ע"כ.

ובאמרו חכמה בינה ודעת יכוין בראשי תיבות השם הקדוש חב"ו והוא אחד מע"ב שמות הקודש. ע"כ, כ"כ מהר"ח פלאגי' בספרו כה"ח (ס"ט טו, אות כד).

ובסידור הרש"ש זיע"א כתב וז"ל: יכוין להתפלל להשי"ת שיושפע לו משם יה"ו דאלפי"ן חב"ד להבין התורה, והוא בסידור הנדפס (דף צ' ע"ב) שכתב אחר תיבות ברוך אתה ה' חונן הדעת תפילה וזה נוסחה: "יהי רצון מלפניך שיושפע לי משם יה"ו דאלפי"ן חב"ד להבין התורה", וכמו שכתבנו שיוכין זה במחשבתו ולא יוציא מפיו.

ג. **הנאון** חיד"א (כסא דוד דף ל"ט). וכתב הבא"ח (פרשת בשלה אות יז) ביאור ברכת השיבנו, כתבתי בסה"ק מקבציאל ע"פ מ"ש רבנו האר"י ז"ל שהאדם ע"י עוונותיו גורם לסלק אור הקדושה הנמשך עליו מן התורה ומן התפילה והמצוות, (עיין בסידור רבנו

א. **שו"ע** (ס"י קיט סעי' א). כתב בספר חסידים (ס"י קנ"ח) ואם תצטרך לפרנסה, אל תשים לבך רק לאותה ברכה, כמו לברכת השנים, או אם יש לך חולי, אל תשים לבך רק לברכת חולים, מפני שאומרים עליך למעלה, זה פלוני סבור שאינו צריך אלא לזאת, לכך תכוין בכל הברכות, שהרי שמונה עשרה יראת ה' (פי' שיש שמונה עשרה "יראת ה'" בספרי הקודש כנגד ברכות שמונה עשרה) להיות לפניו ביראה על כל הברכות, ואל תשים כוונת לבך רק לבקשות, כי עיקר הכוונה לברכות ולשבח, לכן אמרו יכוין בכל, ואם אי אפשר, יכוין בברכת אבות או בברכת הודאה, שאם תכוין רק בבקשות אז יהיו למעלה שוטנים שאומרים אין ראוי לקבל תפלתו שבכבוד מקום אינו חושש לבקש בכוונה ובדרך תחנונים, ואיך נעשה רצונו שברצון נפשו מכוין ולא בשבח.

ב. **בגמרא** (מגילה יז) אמרו, ומה ראו לומר בינה אחר קדושה? שנאמר "והקדישו את קדוש יעקב ואת אלהי ישראל יעריצו", וסמין ליה "וידעו תועי רוח בינה" ע"כ. ובזוהר הקדוש (פקודי רסא): כתב, תחילת הבקשות שצריך האדם לבקש לדעת חכמת הבורא כיוון שצריך להראות השתוקקותו ודביקותו בבוראו, ולכן אחרי שמקדש שמו בקדושה יבקש לדעת את בוראו ואת תורתו ואחר כך יפרש מעט מעט ויבקש שאר בקשותיו בתחנונים, ע"כ.

וכתב בסדר היום (סדר תפילת העמידה), אתה חונן היא ראשונה לשאלה שזולת הדעת והחכמה באדם טוב ממנו הנפל, ולכן צריך לכונן בה כראוי, וענין שאלת הדעת והבינה להבין חוקי הדעת והתורה על מתכונתם כאשר הם, כי מחוסר הדעת והשכל אדם תועה ושוגה ואינו יודע איזו הדרך ישכון אור כי אין בור ירא חטא ולא עם הארץ חסיד, וזה עיקר השאלה

שאינו שומר תורה ומצוות, יאמר הבקשה של רבנו האר"י ז"ל, יהי רצון מלפניך ה' או"א שתחתור חתירה מתחת כסא כבודך, ותקבל בתשובה את פלוני בן פלוני, כי ימינך פשוטה לקבל שבים, ויכוין באומרו כי ימינך לסוד החסד, והיא הוי"ה בניקוד סגול כזה יהוהי.

ברכת סלח לנו

ד. בברכת "סלח לנו", צריך להתאמץ מאוד בכוונה, ולהוריד כנחל דמעה להשי"ת, שימחול ויסלח לעוונותינו אבל לא על ידי יסורים וחולאים רעים, כדי שנוכל להמשיך לעובדו וללמוד תורתו. שאם מבקש בקשה זו ואינו שם על ליבו מה שמוציא בשפתיו, איך ימחול הקב"ה על עוונותיו.

ברכת ראה נא

ה. בברכת "ראה נא בעינינו", יכוין לבקש על הגאולה, למען קדושת שמו יתברך לבל יתחלל בין האומות.

עיונים והארות

ועיין במהרש"א (ברכות דף י ד"ה חטאים כתיב), דבדואי באדם המבקש רחמים על עצמו להחזירו בתשובה ניחא, דאף על גב דהכל בידי שמים חוץ מיראת שמים, הרי אמרו במכות (י). בדרך שאדם רוצה לילך בה מוליכין אותו, והרוצה להטהר מסייעים בידו (יומא לט): וזה המבקש רחמים על עצמו להחזירו בתשובה הרי זה הרוצה להטהר. אבל לבקש רחמים על חברו להחזירו בתשובה, קשה, מה תועיל בקשתו, הרי אמרין לקמן (לג). הכל בידי שמים וכו', ושאונו מתפללין והחזירנו בתשובה שלימה לא קשיא, כיון שהוא כולל את עצמו, ויש ליישב. ע"כ. ועיין בילקוט יוסף למו"ר הגאון הראשל"צ (סי' קט"ז דין ברכת השיבנו דף ס"ד) מש"כ בזה.

הרש"ש ז"ל בביאור ויהי נועם וכו', ולזה מתפללין השיבנו אבינו לתורתך הוא אור הקדושה הנמשך עלינו ע"י עסק התורה, וקרבתנו מלכנו לעבודתך הוא אור הקדושה שנמשך עלינו מתפילה ומצוות דהם נקראים עבודה, והחזירנו בתשובה שלימה לפניך היא תשובה עילאה המגעת עד כסא הכבוד עד ועד בכלל שהיא בנינה שה"ס כסא. גם אומרם תשובה שלימה לומר, שתזכנו לחזור בתשובה על ארבעה מיני חטאות האמורים בארבעה חלוקי כפרה בפרק בתרא דיומא במאמר רבי מתיא בן חרש, שהם פוגמים בארבע אותיות שם הוי"ה ב"ה כמפורש סודם בדברי רבנו האר"י ז"ל בשער הגלגולים יע"ש, וחותרים הרוצה בתשובה שהוא רוצה בכך קודם שהחוטא יתעורר לשוב, וגם ר"ל שהוא גזר בכך לפניו משורת הדין משא"כ החכמה והנבואה לא רצו בכך אלא בדין.

ה. **כתב** ביסוד ושורש העבודה (שער האשמורת פרק ג) שצריך להתאמץ בכוונה כי אם התפלל ברכה זו ולא ידע כלל שביקש בקשה זו בהיותו טרוד במחשבותיו איך ימחול לו הקב"ה על עוונותיו כשהוא עצמו לא ידע מבקשה זו, ע"כ.

ד. **המהרה"ו** בפרי עץ חיים (שער העמידה פרק כ) כתב: שמעתי, שמוה"ר משה אלשיך ביקש ממורי האר"י ז"ל על אודות בנו [שנשתמד] להחזירו בתשובה, וציוהו האר"י שיכוין בתפלתו בהשיבנו, שידוע שהבינה היא התשובה. ושיאמר כך בברכה זו: יהי רצון מלפניך או"א שתחתור חתירה מתחת כסא כבודך, ותקבל בתשובה את פלוני בני, כי ימינך פשוטה לקבל שבים, ויכוין באומרו כי ימינך לסוד החסד, והיא הוי"ה בניקוד סגול כל אות ואות וכו'. ע"כ.

וכתב ביערות דבש (ח"א דרוש א) וזה כוונת אמרנו סלח לנו אבינו כי חטאנו כי היינו במדרגת בן, ואחר כן מחול לנו מלכנו כי פשענו כי אז אנו יורדים למדרגת עבד כי פושע הוא החוזר על עוונות שלש פעמים ולכן הוא מלכנו ולא אבינו וההבדל בין סליחה למחילה, כי סליחה לגמרי אבל מחילה עדיין צריך יסורים ועל הרוב להתגלגל כמו שאמרו (ילקוט ישעיה תלא) גלגול מחילות והבן, ולכן בברכה זו צריך להוריד כנחל דמעה לשם שירבה לסלוח וימרח עוונות ולא על ידי יסורים קשים, כדי שלא יהיה בהם ביטול תורה ותפילה.

גם בשער רוח הקודש (הקדמה ד' יחוד א דף כח ע"ב) מובא: להחזיר הרשע בתשובה, והוא להר"מ אלשיך ז"ל, על אודות בנו שנשתמד, ולמד לו מורי זה"ה שיכוין ליחוד הזה להשיבו בתשובה, והועיל לו ושב לדת ישראל. וכבר ידעת כי ברכת השיבנו אבינו לתורתך היא בנינה, הנקראת תשובה, ולכן בהגיעך בברכה זו בתפלתך, תאמר תפילה זו קודם החתימה וכו', ובתיבת ימינך תכוין אל ספירת החסד, הנקרא ימין וכו'. ע"ש.

ובסידור הרש"ש כתב:

לקשר חסדך שהוא הויה דסגול הנקרא ימין, עס הבינה שהוא הויה דלילי הנקראת תשובה, ותפשוט הבינה את יד ימינה שהוא הויה דסגול לקבל בתשובה הנקראת בינה שהוא הויה דלילי.

חסד דבינה בינה דבינה

יהוה יהוה

חיבור חסד עס בינה

יהוהויה

פשיטת יד ימין תשובה

יהוה יהוה

ו. **עיין** בספר יסוד ושורש העבודה (שער ה' פרק ד') שכתב "כשיאמר ומהר לגאלנו גאולה שלמה למען שמך ראוי לאדם לידע כלל אחד בכל התפלות שנוצר תיבת "שמך" מרמז על השכינה הקדושה שהיא עתה בגלות בשביל עוונותינו (עיין זוהר ח"א לז. וח"ג ערה) ויחשוב במחשבתו בכוונה עצומה בזו הלשון גאל אותנו מצרותינו מהרה בשביל צער השכינה הקדושה שנקראת שמך" עכ"ד.

וביערות דבש (שם) כתב, בברכת ראה נא יתפלל על גאולת ישראל. ולא תהיה כוונתו לגאולה כדי שנהיה שרים בארץ, ויהיה כל טוב הארץ לנו כאשר באמת יהיה כן, כי מה הוה לאדם בכל טוב הזמנים הלא בין לילה היה ובין לילה אבד, אבל העיקר בשביל קדושת שמו הגדול הנקרא עלינו לבל יתחלל בגוים. עכת"ד.

כתב הברכ"י (סי' קטז סעי' א) וז"ל: כתב רש"ל (בשו"ת סי' סד) שלא יאמר ראה נא בעינינו. והפר"ח הסכים עמו. אבל הרב מג"א כתב דיאמר נ'א ישראל כמנהג, ושכן הוא במגלה

ברכת רפאנו

1. בברכת "רפאנו", יבקש רחמים מהש"ת שיהיה בריא וחזק לעבודתו יתברך, ועיקר בקשתו תהיה על רפואת נפשו, ויכוין "רפאנו ה'" בנפשי ובגופי, "הושיענו" מיד המקטרג הנברא בעונותי, "ונושעה" מהיסורין שבגופי, "כי תהלתנו אתה" ואין לי גואל מבלעדיך. וכן יכוין לבקש על חולי השכינה הקדושה, וחולי משיח צדקנו הסובל בעוונותינו.¹
2. הרוצה להוסיף בברכת רפאנו בקשה לרפואה שלימה, יאמר לפני כי אל רופא רחמן ונאמן אתה, יהר"מ ה' או"א שתתפאני רפואה שלמה, רפואת הנפש ורפואת הגוף, כדי שאהיה חזק בבריאות, ואמיץ כח, במאתים וארבעים ושמונה אברים, ושלש מאות ושישים וחמשה גידין, של נשמתני וגופי לקיום תורתך הקדושה, ויאמר כי אל רופא רחמן ונאמן אתה, ברוך אתה ה' רופא חולי עמו ישראל. ואם מתפלל על אביו החולה, לא יתארהו בתארי כבוד, כגון אבי מורי עטרת ראשי, שאין גבהות לפני המקום. אלא יאמר, עבדך אבי פלוני בן פלונית. וכן כשמתפלל על אמו יאמר, אמתך אמי פלונית בת פלונית. ואם מתפלל על רבו החולה, או על תלמיד חכם חולה, יאמר, עבדך רבי פלוני בן פלונית.²
3. אם החולה הוא מבני ביתו, יכול לבקש עליו בברכת רפאנו. ואם אינו מבני ביתו, יבקש עליו בשומע תפילה. ואם החולה הוא תלמיד חכם, אף שאינו קרובו, יבקש עליו בברכת רפאנו.³
4. בחתימת הברכה, בתיבות "רופא חולי עמו ישראל", טוב לכוין בראשי תיבות, שהם בגימטריא רפ"ח,

עיונים והארות

חכם הוא, צריך שיחלה עצמו עליו בצום ובתפילה. ומרן החיד"א בברכ"י (סי' קיט) כתב בשם מהר"י מולכו בתשובה כתיבת - יד, שיותר טוב להתפלל על החולה בשומע תפילה. אך לפ"ד הרב ז"ל טוב שיכוין במחשבתו על החולה בברכת רפאנו, ויתפלל עליו בפירוש בשומע תפילה. וסיים החיד"א: ואני שמעתי מפום רבנן קדישי שהיו מתפללים על החולים בברכת רפאנו, וכן אני נוהג. ע"כ.

5. **כתב** בספר חסידים (סי' תי"ה): המתפלל על אביו החולה, לא יאמר רפא את אבי מורי, או אדוני אבי, כי שלמה אמר "דוד אבי", וכן אלישע אמר "איה ה' אלהי אליהו", ולא אמר אדוני, אבל אליעזר אמר "אלהי אדוני אברהם", כי לא היה בן חורין. ע"כ. וכן כתב מרן החיד"א בברכ"י יורה דעה (סי' רמ"סק"ד) בשם מר זקנו בעל חסד לאברהם, וכן כתב הבא"ח (ש"א פ"י שופטים אות ה').

ודע, שכאשר מזכיר שם החולה יותר טוב להזכיר שם אמו ולא שם אביו כגון ראובן בן לאה.

ובטעם הדבר כתב בשו"ת תורה לשמה (שאלה שצט) שכתב שני טעמים להזכיר החולה בשם אמו ולא בשם אביו, והם: האחד, כי על האיש הוא האב יש יותר קיטרוג מהאשה שהיא פטורה ממצות עשה שהזמן גרמא ומעסק התורה, ולעומתה האיש חייב בעוון ביטול תורה וקשה להמלט ממנו, והשני הקיטרוג על האיש מצד עוון הקרי ובאשה אינו שייך, ע"כ.

ומקורו בזוהר הקדוש (לך לך פד), פתח רבי שמעון ואמר "פנה אלי וחנני תנה עזך לעבדך והושיעה לבן אמתך", וכי לא הוה בריה דישי איהו, עד דאיהו אמר בשמא דאמיה ולא בשמא דאבוי? אלא הא אוקימנא דכד ייתי בר נש לקבל מילה עילאה לאדכרא, בעי למיהך במלה דאיהו ודאי ועל דא אדכר לאמיה ולא לאבוי, ע"כ.

6. **כ"ב** מו"ר האור לציון (ח"ב פ"ז תשובה ל"ג). וכתב שם במקורות, בשו"ע (בסי' קי"ט סעי' א') כתב, אם רצה להוסיף בכל ברכה מהאמצעיות מעין הברכה מוסיף, היה לו חולה, מבקש עליו רחמים בברכת רפאנו וכו'. ולאחר מכן הביא מרן מחלוקת

עמוקות, עכ"ד. וכן עיקר כי כן היא נוסחת הקדוש האר"י ז"ל שכתב (שה"כ דף לו ע"ג) דראה נא בעניני ראשי תיבות רנ"ב, ולצד עילאה ימלל.

7. **כתב** הגאון חיד"א בצוארי שלל (הפטרות בחוקותי) אפשר דיזוע כי כאשר האדם חולה בגופו היינו מסיבת עונו והחולי העיקרי הוא בנפשו שפגם באבר או בגיד המתייחס אליו אותה המצוה שביטל ממ"ע או שעבר על ל"ת כמו שביאר באורך רבנו מהר"ח זצ"ל בשערי קדושה, וז"ש (ירמיה ט"ז) רפאני ה' וארפא הושיעני ואושעה כי תהלתי אתה, רפאני ה' בנפשי וארפא בגופי הושיעני מיד המקטרג הנברא בעוני ועומד לקטרג בשמים ואושע מהיסורין שבגופי, כי תהלתי אתה ואין לי גואל מבלעדיך.

ובברכ"י (י"ד סי' שלו) כתב, הרופא האמיתי היא השכינה, כי השכינה בגימטריא רופא חנם (מז"ה מהר"א אזולאי זלה"ה). ובצוארי שלל (הפטרות בחוקותי) כתב רפאנו ה' ונרפא ר"ת גי' ר"ו, כמ"ש גורי האר"י ז"ל בברכת רפאנו, והוא בגי' גבורה, ושאל שירפא הגבורות ויתמתקו הדינין.

כתב בסדר היום (תפילת העמידה), עיקר הכוונה לבקש מאת אלהינו שירפא אותנו רפואה שלמה כדי שנהיה סובלים ובריאים וחזקים לעסוק בתורה כראוי ולשמור כל המצוות כדין וכשורה כי בהיותנו חולים או מדוכאים ממוכאוב אין בידינו לעשות המצוה כראוי ומסיים בה כי אל רופא נאמן ורחמן אתה להיות כי הרפואה מאתו ובידו כי בידו נפשות החיים והמתים ובידו נפש כל חי ומבלעדין אין מוחץ ורופא וז"ש אני ה' רופאך אני ולא אחר.

8. **עוד** יוסף חי (פ"י בשלח אות ו'). מו"ר הראשל"צ בילקו"י (סי' קט"ז הלכה ו') ומקורו משלמי צבור, והביא את נוסח התפילה, כה"ח (ס"ק ג').

בנמ' ברכות (יב): כל מי שיכול לבקש רחמים על חברו ואינו מבקש נקרא חוטא. ואם תלמיד חכם הוא צריך שיחלה עצמו עליו, שנאמר ואני בחלותם לבושי שק עניתי בצום נפשי וכו'. ופירוש רש"י, אם זה שצריך לבקש רחמים עליו תלמיד

ויכוין לברר רפ"ח ניצוצין של החולה, שבתיקונם תהא רפואה שלימה לחולה ולכל חולי עמו ישראל י"א.

ברכת השנים

י. בארץ ישראל, שואלים על הגשמים בברכת השנים לומר ותן טל ומטר לברכה, החל מליל ז' בחשון בתפלת ערבית, ועד תפילת המנחה של עריו"ט הראשון של פסח ועד בכלל. ואם טעה ואמר ברכנו ולא שאל מטר ונזכר באמצע הברכה, אומר ותן טל ומטר לברכה במקום שנזכר, וממשיך על הסדר עד סוף הברכה י"ב. אמר ברוך אתה ה' קודם שחתם מברך השנים, יאמר למדני חוקיך, וחוזר לתחילת הברכה י"ב. ואם נזכר אחר שסיים הברכה קודם שהתחיל תקע בשופר, אומר שם ותן טל ומטר לברכה ודיו. ואם נזכר אחר שהתחיל תקע אין צריך לחזור, אלא יאמר בשומע תפילה ותן טל ומטר לברכה כי אתה שומע תפלת כל פה וכו' י"ד. ואם לא נזכר אלא עד אחר שסיים שומע תפילה, קודם שהתחיל רצה, יאמר שם ותן טל ומטר לברכה. ואם נזכר אחר שהתחיל רצה, אז חוזר לברכת השנים ואומר על הסדר, ואם לא נזכר אלא עד לאחר שאמר יהיו לרצון אמרי פי האחרון הסמוך לעושה שלום, אז אפילו שעדיין לא עקר רגליו, צריך לחזור לתחילת תפילת העמידה טו.

יא. מנהג הספרדים ועדות המזרח בברכת השנים, לומר בקיץ "ברכנו", ובחורף "ברך עלינו", וכוללים בה שאלת טל ומטר, והוא מנהג נכון על פי הקבלה. ובנוסף ספרד של האשכנזים, אומרים לעולם "ברך עלינו", אלא שבחורף כוללים בה ותן טל ומטר לברכה טו.

עיונים והארות

יג. כ"ב בהלכה ברורה (סי' קיז הלכה טו) וכתב שם שלא מצא לאחרונים שדיברו על זה.

יד. בא"ח (שם). ובשו"ת אור לציון (ח"ב פ"ז תשובה לב) כתב וז"ל: מי שטעה ואמר ברכנו בימות הגשמים, ונזכר מיד לאחר שסיים ברכת השנים, היכן יזכיר ותן טל ומטר לברכה. אם יודע בעצמו שכשיגיע לשומע תפילה יזכור שצריך לומר שם ותן טל ומטר לברכה, ימתין עד שומע תפילה ויזכיר שם, אבל אם חושש שמא ישכח, יאמר מיד ותן טל ומטר, לפני שיתחיל ברכת תקע בשופר גדול. עכ"ל. ועיין בספר הלכה ברורה (שם) שיש לאומרו קודם שיאמר, תקע בשופר, וטוב שבברכת שמע קולנו קודם כי אתה שומע תפילת כל פה, יחזור ויאמר ותן טל ומטר לברכה על כל פני האדמה.

טו. בא"ח (שם). וכתב המשנה ברורה (סי' קיז ס"ק יט) אם נזכר אחר שאמר בא"י יסיים למדני חוקיך ויאמר ותן טל ומטר ואח"כ כי אתה שומע וכו'. וכ"כ הכה"ח (סי' קמב).

והנהגה הבא"ח כתב, ואם לא נזכר אלא עד לאחר שאמר יהיו לרצון אמרי פי האחרון הסמוך לעושה שלום, אז אפילו שעדיין לא עקר רגליו, צריך לחזור להתחלת תפילת העמידה. אמנם הטור (סי' קיז) כתב שאם נזכר אחר שעקר רגליו, חוזר לתחילת התפילה. ואם לא עקר רגליו, לדעת הירושלמי חוזר לשומע תפילה ושואל בה, וכ"כ הר"ח. ולדעת בה"ג חוזר לברכת השנים, וכ"כ הרמב"ם והרא"ש. והסביר מרן בב"י שאם השלים תפילתו ואינו רגיל לומר תחנונים אחרים, אע"פ שעדיין לא עקר רגליו, כעקר דמי. ולכן אחר אמירת יהיו לרצון שקודם עושה שלום חשיב כעקירה, וצריך לחזור לתחילת התפילה. אבל אם רגיל לומר תחנונים, כל זמן שלא אמר יהיו לרצון שאחר כל תחנוניו חוזר לברכת השנים, ורק אם אמר יהיו לרצון חוזר לראש.

טז. ועי' בילקו"י (סי' קיז בהערה להלכה ב) למור"ר הראשל"צ שליט"א וז"ל: בטור (סי' קיז) ובבית יוסף שם, הובאו חילוקי מנהגים, שמנהג אשכנז לומר לעולם "ברך עלינו", אלא

ראשונים אם מותר לשאול צורכי רבים באמצע הברכות או רק בשומע תפילה, ע"ש. והנה נראה שהמתפלל על מי שאינו מבני ביתו נחשב כצורכי רבים, ואין לו להתפלל עליו אלא בשומע תפילה, וכן משמע הלשון בגמ' (ע"ז ח. והובא בב"י שם), היה לו חולה בתוך ביתו, משמע שעל חולה שאינו מבני ביתו לא יתפלל אלא בשומע תפילה, ויש לחוש לדברי רבנו יונה שסובר שאין להתפלל על חולה אחר אלא בשומע תפילה, וכמבואר בב"י שם, ע"ש. ונראה שחולה תלמיד חכם חשוב כבני ביתו, כדאיתא בשבת (ק"ה ע"ב) חכם שמת הכל קרוביו, ע"ש. ורשאי לבקש עליו בברכת רפאנו. ומור"ר הראשל"צ בילקוט יוסף (סי' קט"ז הלכה ו) כתב שממדת חסידות נכון לבקש רחמים על חברו בשומע תפילה.

ועוד נראה שהמבקש על חולה בתוך תפילתו, עדיף שלא יבקש עליו בשלשת התפילות שמתפלל בכל יום, אלא בשתי תפילות ביום בלבד, כדי שלא תהא בקשתו מורגלת בפיו בכל פעם שמתפלל, ועל ידי כן יכוין יותר בבקשתו.

יא. כתב מהרח"ו בספר החזיונות וז"ל: בשנת של"ה חלה אחי הרב משה ואמר לי מורי ז"ל בחלום שאכוין עליו בברכת רפאנו בתיבת "רופא" חולי עמו ישראל. כי "רופא" עם הכולל בגימטריא רפ"ח ניצוצין שמהם באין החולאים ואכוין שאלו הרפ"ח יתקנו ויתמתקו ועל ידי כך יימשך הרפואה אל החולה. אמרתי לו כי רופא אינו בגימטריא רק רפ"ז. וכיון שכן, יותר נכון היה שאכוין הכונה הנז' עצמה בראשי תיבות רופא חולי עמו ישראל שהן רפ"ח שלמים ואמר לי כי כן הוא האמת והוא לא רצה לאומרו עד שאני אמרתיו לזכות אותי עכ"ל. והרב תורת חכם (דף קלט מ"ב) הביא כוונה זו שכתב מהרח"ו בספר החזיונות ופירש והרחיב בדבריו וז"ל: ומה שכתב ברופא חולי עמו ישראל ר"ת רפ"ח לכוין לתקן הרפ"ח וכו' ונראה שהכוונה היא לתקן הרפ"ח של המלכות, אמת הוא, שהם הרפ"ח של המלכות היא מדרגה ז' דע"ב וי' אותיות דס"ג ומספרו וכו'.

יב. כ"פ מור"ר הראשל"צ בילקו"י (סי' קיז הלכה א, ו).

יב. טעה ואמר ברך עלינו במקום ברכנו, צריך לחזור לומר ברכנו. אך כדי שלא יהיה נראה כנוסח ברכה אחת שהזכיר בה מטר, ונמצא שלא תיקן כלום, לכן ישתוק כדי הילוך ד' אמות או יותר, ואח"כ יתחיל לומר ברכנו". ואם לא נזכר עד שסיים מברך השנים, או שלא נזכר אלא בברכות שלאחר מכן, חוזר ל"ברכנו", וממשיך ברכות התפילה על הסדר. ואם לא נזכר עד שאמר פסוק יהיו לרצון (האחרון), חוזר לראש התפילה י"ה.

יג. טוב להתפלל במחשבתו על הפרנסה בברכת השנים, כמובא בסידור הרש"ש זיע"א, וז"ל: יהי רצון מלפניך ה' אלהינו ואלהי אבותינו, שתתן לנו ולכל בני ביתנו, ולכל הסמוכים על שולחנו, היום ובכל יום ויום, מזונותנו בכבוד, בזכות שמך הגדול דִּיקְרָנוּסָא הממונה על הפרנסה י"ט.

ברכת תקע בשופר

יד. בברכת "תקע בשופר גדול לחרותנו", יתפלל שהקב"ה יתקע בקרן הימין של אילו של יצחק, ויקבץ כל נשמות ישראל הנדחות שנטמעו בקליפות, כדכתיב (ישעיהו כז, יג) "והיה ביום ההוא יתקע בשופר גדול". וכשיאמר "וקבצנו יחד מארבע כנפות הארץ, יכוין בשם חב"ו, היוצא מהפסוק (איוב כ, טו) "חיל בלע ויקיאנו". וסגולתו להעלות ניצוצי הקדושה כ"א.

עיונים והארות

וכתב הרוקח (סידור התפילה אות נד), שעתידי הקדוש ברוך הוא לתקוע בשופר בקרן איל יצחק ויתקע לכנס הגלויות, ועתה אנו מתחננים לפני חנוך ורחום ואומרים תקע ושא נס לקבץ נידחנו בכל מקום שהם קבצים, כי קבצים כאן מעט וכאן מעט כמו וקובץ על יד ירבה. וקבצנו יחד, לא כעזרא כל הקהל כארבע ריבוא, אלא קבצנו יחד מארבע כנפות הארץ. ע"כ.

ובערון השלחן (או"ח קיח, א) כתב, דהגאולה תהיה על ידי תקיעת שופר כדכתיב והיה ביום ההוא יתקע בשופר גדול. ע"כ.

ובשלמי ציבור (דף קלא ע"א) פירש, תקע בשופר גדול, היינו גדול באיכות ובמעלה כי על ידו תהיה חירות לכל ישראל ולארץ ישראל. גם נקרא גדול שהוא קרן ימין של אילו של יצחק אבינו, גם נקרא גדול בשנים שהוא מששת ימי בראשית ועיין בזוהר (ואתחנן רסו). ובסדר היום (תפלת העמידה) כתב: בברכה זו "מתפללים שימהר ויחשיה חרותנו ויגיע היום שנאמר בו יתקע בשופר גדול וגו', וענין ברכה זו על קיבוץ הגלויות וכינוס נידחנו מארבע כנפות והיא ביאת משיחנו שיגלה במהרה בימינו ומסיים בה מקבץ נדחי עמו ישראל לכוין אשר קיבץ נדחי ישראל סבא אשר בניו מפוזרים ונדחים ממנו אם כשיוסף נאבד ממנו ואם כשמעון שנלקח במצרים ואם כבנימין שפחד עליו וכולם קבצים לו כאחד ושמח בהם שמחה גדולה כן אנו מתחננים לאל יתברך ויתעלה שיקבץ נידחנו ופזורינו בכל פאות העולם ונהיה לעם אחד וישמח בנו אבינו ישראל ונשמח בו", ע"כ.

כא. עוד כתב בפרי עץ חיים (הגהות הר"ש) וז"ל: ויכוין בתיבת יחד מארבע כנפות שאותיות הקודמות לאותיות אחרונות שהוא שם חב"ו עם הנקודות העולה ע"ב, והוא שם אחד מע"ב שמות של ויסע ויבא ויט וסגולתו להוציא ניצוצות קדושות מתוך הקליפות, לכן יכוין בתיבת "מקבץ" שהוא גימטריא ע"ב ס"ג מ"ה ב"ן. ותיבת "נדחי" גימטריא ע"ב רוצה לומר כל הניצוצות שנפלו מע"ב ס"ג מ"ה ב"ן בזמן שבירת הכלים בסוד רפ"ח ניצוצין כנודע יקבץ אותם ע"י שם הגדול (חב"ו) שהוא מן שם ע"ב גימטריא נדחי וכל הניצוצות נקראו ישראל מפני שהו"ק הנקראים ישראל הם שנפלו מהששה פרצופים שהם

שבחורף אומרים ותן טל ומטר באמצע הברכה, [וכן כתב בספר המנהיג סי' נו], ובספרד אומרים בקיץ "ברכנו" ובחורף "ברך עלינו". וכ"כ הרב ר' דוד אבודרהם. והריטב"א בהלכות ברכות (פרק ז הלכה ט) כתב, שתחלת ברכה אין לשנותה כלל, ולכן המשנים ברכת השנים שבתפלה מימות החורף לימות הקיץ אינו מנהג יפה. אלא לעולם אומרים ברך עלינו. ע"ש. וכ"כ עוד הריטב"א בחידושיו לתענית (ג א) וז"ל: וכבר כתבתי במסכת ברכות שברכת השנים שוה היא בימות החמה ובימות הגשמים וכו'. אבל בארצות הללו נהגו להחליף נוסח הברכה בין ימות החמה לימות הגשמים, ואין לנו סמך למנהגם. עכת"ד. אבל האר"י ז"ל בשער הכוונות (דף נא ע"ג) כתב, בקיץ יאמרו "ברכנו", ובחורף יאמרו "ברך עלינו", ושלא כאותם שנהגו לומר בין בקיץ בין בחורף "ברך עלינו". ע"כ. וכ"כ מרן החיד"א בברכי יוסף (סי' קיז סק"א) בשם גורי האר"י. וכ"כ בשלמי צבור (דף קכט ע"ב). ומשמע שיש לזה טעם על פי הקבלה. וכן מנהגנו. עכ"ל.

יז. בא"ח (שם) ונזכר בסוד לאלפים (סי' קיב אות ט).

וכתב בהלכה ברורה (סי' קיז הלכה יג) אם נזכר ששאל מטר קודם שהגיע לחתימת הברכה, חוזר לתחילת הברכה. ואם נזכר אחר שאמר ברוך אתה ה' קודם שסיים מברך השנים, יאמר למדני חוקיך ויחזור לתחילת הברכה.

יח. מו"ר הראשל"צ בספרו ילקו"י (סי' קיז הלכה יח).

יט. עיין פע"ח (פרק י"ט דשער העמידה). ובכה"ח (סי' קיט סק"ג) וז"ל: כתב בשם גורי האר"י שיתפלל במחשבתו על הפרנסה בברכת השנים ושאל מזונותיו בפירוש בשמע קולנו.

וכ"ב ביערות דבש (ח"א דרוש א), ברכת השנים, בזו יש לו לאדם להתפלל על מזונותיו, כי האוכל בלי תפילה תחילה על מזונותיו ממש, מזונותיו לחם מגואל.

כ. כתב רבנו האריז"ל בשעה"כ (דף לו ע"ג) כי תקע הוא בגימטריא שתי פעמים מנצפ"ך שהם הגבורות והם כפולות מנצפ"כ ס ן ן ן ן ן עולה גמט' תק"ס ועם עשר האותיות הרי תקע, והם בהוד וניתנים אל היסוד דמלכות ושם נמתקים ע"י הבינה הנקראת שופר גדול (זוהר ויקרא ו:). ע"כ.

ברכת השיבה

טו. בברכת "השיבה שופטינו כבראשונה", יכוין שישבו הסנהדרין על מכונם, שכל זמן שהיו הסנהדרין במקומם, היה כבוד ה' חופף על ישראל, דכתיב "ונגד זקניו כבוד". ויתפלל על דיני ישראל שיהיו דינים הגונים וישרים^כ. וכשיאמר והסר ממנו "יגון", יכוין על ס"מ. "ואנחה", על ליל"ת, כנזכר בסידור הרש"ש^כ.

עיונים והארות

וגם בחול של עשרת ימי תשובה. וכתב המקובל רבנו מאיר פאפירש ז"ל בספרו אור צדיקים (סי' ב, שער התפילה מא) וזה לשונו, ברכת תקע בשופר מסוגלת להתפלל על פיזור הקרי בין הקליפות בר מינו, שיתקבצו יחד אל הקדושה על ידי שם הקדוש חב"ו הנרמז בפסוק חיל בלע ויקיאנו אף שבלעו הסטרא אחרא חיל גדול של טיפות קרי מן בר ישראל, עם כל זה ויקיאנו, מוכרח הוא להקיא אותם בעל כרחו על ידי שם הנרמז בראשי תיבות בפסוק חיל בלע ויקיאנו, ומרומז כוונה זו באמרו וקבצנו יחד מארבע כנפות הארץ האותיות הקודמות לאחרונות הם שם הנזכר שיקובצו טיפות הנידחות בן הקליפות על ידי שם זה שהוא אחד מע"ב שמות. ע"כ.

כב. וכתב רבנו יהונתן אייבשיץ ז"ל בספרו יערות דבש (ח"א דרוש א), בברכת השיבה, ישים על לבו להחזרת הסנהדרין, כי הם כסא ה' והם כנגד כסא הכבוד בשבעים בתי דינים למעלה, וכל זמן שהיו הסנהדרין במקומם, היה כבוד ה' חופף על ישראל, דכתיב ונגד זקניו כבוד, לכן כתב הרמב"ם (פירוש המשנה סנהדרין א, ג) שאין בן דוד בא, עד שיהיו הסנהדרין חוזרים, כי עיקר השריית שכינה הוא על ידי הסנהדרין, דכתיב "כי שמה ישבו כסאות למשפט" זהו הסנהדרין, כי שם העמיקו והשמיעו תורה שבעל פה, ושם שבתו מחלוקות ושכחת התורה, כי לא היה פירוד ועץ הדעת טוב ורע זה אוסר זה מתיר (על פי זוהר שלח לך קס). רק היה מעלמא דיחודא ועל ידם השפיע ה' לישראל כל טוב, והיו תלמידיהם כולם זוכים לרוח הקודש כרבי שמעון וחביריו שהגיעו למעלה גדולה ונפלאה, ולכך כאשר יבא אליהו לפני המשיח הוא יחזיר סנהדרין על מכונם, כי הוא סמוך מבית דינו של אחיה השילוני והוא יסמוך לזקני הדור ויהיו סמוכים ראויים לסנהדרין וימסור להם תורה שבעל פה כאשר קיבל מפי אחיה השילוני כי לא בשמים היא, ואם כן תשבות המחלוקת. ולכך אמרו, שאליהו בא לעשות שלום בעולם ואז יצמיח הגאולה שיהיה כסא לבית דוד, ולכך מה מאוד צריך כוונה בתפילה זו ועל ידי סנהדרין סמוכים שיהיו מלקים הראויים להיות נלקים, נפטרים מהעונש שבשמים ואפילו מידי כרת, ולכך היתה מעלה טובה בעם כאשר היו בית דין מכים ועונשים נפטרים מעונש שבשמים כאמרם (בר' כו, יד) אם יש דין למטה אין דין למעלה, כאשר כתבתי במקום אחר אלהים נצב בעדת אל הכוונה, שמידת הדין עומדת ואינה פועלת, כשעדת אל שופטת למטה.

כג. סידור הרש"ש. ש. בא"ח (ש"א פר' בשלח אות כ).

ועוד איתא בסידור הרש"ש השיבה שופטינו כבראשונה ר"ת ש"כ"ה (ניצוצי דין) ויועצנו כבתחילה ר"ת כ"ו גי' הוי"ה, יכוין ששם הוי"ה ממתק את השכ"ה דינים.

עתיק וא"א אבא ואמא, וז"א ונוק' כנודע בדרוש א"ק זה סוד "עמו" עם ו' "ישראל" - רוצה לומר ו' פרצופים עתיק אריך או"א וזו"ן, עכ"ל.

ועיין בפתח עינים (דף מה ע"ב) שהביא כוונה זו והוסיף שמצא במקום אחר שכתוב וז"ל: קבלה בידנו ממהרח"ו ז"ל כשאומר ברכת תקע יכוין במלת "מקבץ" גימטריא עסמ"ב שעל ידי כוונת שמות אלה יעלו כל ניצוצות שהוריד בקליפה והם עולים רל"ב ועם ד' כוללים עולים למספר גדול אדונינו ורב כח, עכ"ל.

ויכוין השם הזה בניקוד (קבו) שהשם ונקודותיו גי' ע"ב, ששם פגם הוצאת זרע לבטלה וע"י כח שם זה שהוא הוי"ה דע"ב כזה יו"ד ה"י וי"ו ה"י מתקנם.

ויכוין דס"ת מבטנו יורשינו אל הוא וו"ל.

והוי"ה של החתימה יכוין אותה בניקוד קבוץ שכבר אמרנו שברכה זו תכליתה לתקן פרק תחתון דהוד דז"א ליסודה ויכוין הוי"ה משולבת בשם הנז' באופן הזה יתקבצו ובאמרו "מקבץ נדחי" יכוין שנדחי גי' ע"ב וגם שם (טפטפי"ה) המטרה המחשבה כידוע.

ו**כתב** החיד"א חיל בלע ויקיאנו. פירש הרב האר"י ז"ל כי יוצא מר"ת שם קדוש שהוא מעלה ומברר ניצוצות הקדושה והנשמות העשוקות בסט"א, ועי' בסידור האר"י ז"ל בברכת תקע בשופר ע"ש. (חומת אנך איוב כ).

עוד כתב, מקבץ נדחי עמו ישראל. כה אמר ה' מנעי קולך מבכי (ירמיה לא, יד) מנעי" ר"ת **מקבץ נדחי עמו ישראל**. הרב המקובל מהר"י צמח ז"ל. ואפשר לרמוז כי ס"ת מקבץ נדחי עמו ישראל גי' קול. רמז שבזכות התורה תהיה הגאולה כמשז"ל עה"פ גם כי יתנו בגוים, ואמרו בזהר חדש כי זו הגאולה בזכות משה והוא יתקע יקרא דאורייתא והוא רמוז בפסוק מנעי קולך שיהיה מנעי" ר"ת מקבץ נדחי עמו ישראל ע"י קולך.

ו**כתב** רבנו יוסף חיים בעוד יוסף חי (פר' בשלח אות י) כשיאמר וקבצנו יח"ד מארב"ע כנפו"ת הארץ יכוין לשם חב"ו היצא מפסוק חיל בלע ויקיאנו והוא שם משמות ע"ב. וטוב שיאמר ירמ"י או"א שכל הנשמות של הטיפין שיצאו ממני לבטלה שלא במקום מצוה שנכנסו ונעמקו בקליפה שתחזירם לשרשם שבקדושה טהורים ומתוקנים זכים וברורים וגם כל הנשמות העשוקות בקליפת נוגה תקיאים הקליפה ותפליטם ויורישם אל במקום הקדושה בכח השם הקדוש חב"ו הרמוז בר"ת הפסוק חיל בלע ויקיאנו מבטנו יורשינו אל, וטוב להזהר לומר בקשה זו לפחות בימי השובבים וגם ביום ששי בשבת בכל השנה

ברכת המינים

טז. ברכה זו ביבנה תיקנוה כדי לעקור המינים, ושיהיו מאמינים בתורה שבכתב ובתורה שבעל פה, ושתהיה מדת הדין מתוחה כנגד המינים וכנגד האויבים, ונכלל בה גם הכנעת היצר שבאדם, שהוא מכלל האויבים.^{יז} וברכה זו מבדילה אותנו מהטומאה, ומתקנת בנין הקדושה^{יח}. וכשאומר וכל אויביך, יכוין על ס"מ. וכל שונאיך, יכוין על לילי"ת.

יז. מנהג ק"ק חסידים בית אל תכב"ץ, לסיים "שובר אויבים ומכניע זדים" ויכוין בר"ת שובר אויבים ומכניע זדים גי' שד"י.^{יט}

עיונים והארות

התפילה תכלאל עץ חיים לגאון מהרי"ץ מארץ תימן שגרסו כן.

והגאון חיד"א בספרו החביב קשר גודל (סי' יז אות ז') כתב וז"ל: בחתימת ברכת המינים קבלנו שצריך לחתום שובר אויבים ומכניע מינים, שהוא מעין פתיחה, וכן הוא בסידור מהר"א הכהן, ובסידור האר"י דפוס לבוב. ובשלמי ציבור (דף קלא) לא רצה בזה, מכח מה שמצא במקובלים קדמונים. ואני בעניי איני זז ממנהגי ואכמ"ל, עכ"ל.

ומהר"ח פלאגי ז"ל בספרו רוח חיים (סי' קיח אות ב'), כתב לחלוק על החיד"א והביא ראיות מעוד פוסקים ראשונים ואחרונים דיש לקיים הגירסא מכניע זדים שהיא מדוייקת יותר.

והניף ידו בשנית וכתב בספרו כה"ח (סי' טו אות לא) ביתר שאת וז"ל: בברכה זאת דברכת המינים, הגם דבספר קשר גודל מסיק דיחתום ומכניע מינים, ומי לנו גדול מיוסף דכל רז לא אניס ליה ותמיד אנחנו הולכים אחר עקבותיו, מכל מקום בהאי מילתא נטייתי מדרכו, והעליתי בסה"ק רוח חיים (סי' קיח) דצריך לומר שובר אויבים ומכניע זדים, ושם הבאתי כמה ראיות דאילו היה רואה אותם הרב הגדול חיד"א ז"ל הוה הדר ביה, והן עתה חדשים מקרוב באו מאורי אור רבנן דפקיע שמיהו מעירנו איזמיר יע"א דהעלו כן לומר ומכניע זדים, עכ"ל.

ועיין בארוכה מה שהביא ידידנו הרה"ג המקובל ר' אבנר עפגין שליט"א בספרו דב"ש (סי' קכו דף רצה) שכתב וז"ל: אולם הפליאה על מרן החיד"א דהיאך נעלם ממנו מה שכתב המהרש"ו בנו של המהרר"ו שהוא אשר סידר את שעה"כ והתפלל בכוונות האריז"ל וגרס בסידור שלו הנקרא חמדת ישראל מכניע זדים, ואל תאמר דסידור זה לא היה תחת ידו של מרן החיד"א, שהרי כתב החיד"א בספרו כף אחת (סי' יג) סגולה להצלה ושמירה וציטט דברים מסידורו של המהרש"ו.

והגם דמכאן אין ראייה ברורה להכריח שכך היתה גם נוסחת המהרר"ו והאריז"ל שהרי הרש"ש דחאו כמה פעמים (כגון דאין לומר בקדיש מכל ברכתא אלא "מן כל" ועוד) מ"מ כאן יכולים דבריו להיות כסניף לחיזוק הגירסא.

ומה עוד, דלא נעלם מעינו עין הבדולח של החיד"א מה שכתב הרב שלמי ציבור (דף קלא ע"ב) שהביא דברי הפרי חדש דגם מסיים מכניע זדים, אלא שברישא סיים שובר מינים במקום לומר שובר אויבים ועל זה יצא השלמי ציבור לתמוה עליו וז"ל: ולא ידעתי למה שינה בנוסח הברכה שכתוב בספרי המקובלים הקדמונים שראשי תיבות **שובר אויבים** ומכניע זדים עולים לגימ' שם שדי שבכח זה יכנעו, עכ"ל.

כד. בגמרא (ברכות כח:), אמר רבי לוי, ברכת המינים ביבנה תקנוה, כנגד מי תקנוה? א"ר לוי, לרבי הלל בריה דרבי שמואל בר נחמני, כנגד אל הכבוד הרעים, לרב יוסף כנגד אחד שבקריאת שמע, לרבי תנחום א"ר יהושע בן לוי כנגד חוליא קטנה שבשדרה. תנו רבנן שמעון הפקולי הסדיר שמונה עשרה ברכות לפני רבן גמליאל על הסדר ביבנה, אמר להם רבן גמליאל לחכמים כלום יש אדם שיודע לתקן ברכת המינים, עמד שמואל הקטן ותיקנה. ע"כ.

וכתב בכד הקמח לרבנו בחיי (ערך תפילה) ברכת המינים אין בשם הזה כנגדו כי הוא כנגד מדת הדין - אל הכבוד הרעים שבמזמור הבו לה', מוסף על י"ח אזכרות שבו, ותיקנו אותה כדי לעקור המינים שתהיה מדת הדין מתוחה כנגדם וכנגד האויבים, ונכלל בזה עוד הכנעת היצר הרע שבאדם שהוא מכלל האויבים. עכ"ד.

והטור (או"ח סי' קיח) כתב שיש בה כ"ט תיבות לפי שהם כופרים בתורה שבה כ"ז אותיות ועם תורה שבכתב ושבעל פה הם כ"ט. ע"כ.

ובבא"ח (פר' בשלח הלכה ט) כתב וז"ל: ויזהר בברכה של המינים שלא יאמר אלא רק ארבעה לשונות אלו "תעקר ותשבר ותכלם ותכניעם", ועליהם אין להוסיף ומהם אין לגרוע, כי הם כנגד קליפת נוגה דאבי"ע כמ"ש המקובלים ז"ל. ע"כ.

כה. מרן רבנו יוסף קארו ז"ל בספרו מגיד מישירים (פרשת צו) כתב כי אמרו רבותינו ז"ל (ברכות כח:) ברכת המינים ביבנה תיקנוה והטעם, כי ברכה זו צריכה לנו להבדילנו מהטומאה ושמה מוכיח עליה "ברכת המינים" כי היא מין בפני עצמו וחוצץ, ולכן הזכירו בגמרא שם המקום שתיקנוה כי מאי נפקא מינה היכן נתקנה אלא משום שברכה זו נחוצה לתקן הבנין של הקדושה" עכ"ד. ורבנו האריז"ל בליקוטי הש"ס (מסכת ברכות) כתב כי היא תיקון הכתר, ולכן תיקנה שמואל הקטן (ברכות שם), בסוד דוד הקטן יעקב הקטן שמואל הקטן (עפ"י שמואל א יז, יד. ועיין זוהר תרומה קלח:) ולמה תיקנוה דוקא ביבנה כי יבנה גימטריא אדנ"י עם הכולל וכולל הכולל ע"כ. ודע שכך הכוונה בסידור הרש"ש זיע"א שבברכה זו מתקנים הכתר לז"א ולנוק'.

כו. כן הוא בנוסח הברכה שכתב הרמב"ם (בסוף חלק אהבה אות י"ב) וז"ל: למלשינים אל תהי תקוה וכל האפיקורסין כולם כרגע יאבדו ומלכות זדון תעקר ותשבר במהרה בימינו ברוך אתה ה' שובר רשעים ומכניע זדים, ע"כ.

ועיין בסידור רב עמרם גאון, ורב סעדיה גאון ובהלכות גדולות (ברכות פרק ה') דגרסו ומכניע זדים, וכ"ה בספר האשכול (הלכות תפילה דף יב ע"א) ובהאור זרוע (הלכות תפילה סי' צ') ובסידור התפילה לרוקח לרבנו אלעזר ברי' מגרמיזא, וכן בסידור

ברכת על הצדיקים

יח. בברכת על הצדיקים, באומרו ושים חלקנו עמהם, יכוין להתפלל להשי"ת, שאם גרמו עונותיו שינטל חלק עוה"ב שלו ח"ו וינתן לצדיקים אחרים, שינתן ביד צדיק שאינו חפץ ליהנות משל אחרים, כדי שיחזירהו לו כשישוב בתשובה יו.

ברכת תשכון

יט. בברכת תשכון, יוריד דמעות על חורבן ירושלים, ויבקש בשביל בנינה. כי עיקר מזון העולם תלוי בבנינה ובבנין בית המקדש. ועיקר תפילתנו שתשוב השכינה למקומה כבתחילה יח.

עיונים והארות

חוטא לפעמים ועושה עבירות המכבות את המצות, אז מונע מעצמו שכר מצוותיו שעשה, והנה ביני ביני כל זמן שלא שב בתשובה אותם האורות והמלאכים והסניגורים הנעשים מאותן המצוות שעשה, ניתנים לצדיק הראויים לו כפי מה שגזרה חכמתו יתברך בסוד יכין רשע וצדיק ילבש (עפ"י איוב כז, יז), אמנם יש איזה צדיקים גדולי המעלה שאינם רוצים ליהנות מזולתם אלא משלהם, וכשלוקחים האורות הנזכרות הן בידם בתורת פקדון בלבד בנאמנות, וכאשר ישובו בעליהם בתשובה יחזירו להן אותם האורות שלקחו מהם, ולכן אנו מתפללים לפניו יתברך כי הנה אין צדיק בארץ אשר יעשה טוב ולא יחטא וכמעט שהאדם מוכרח לחטוא, ולכן אותן האורות של חלקנו וגורלנו שהרווחנו על ידי מעשה המצוות שעשינו בעולם הזה ואינם ניתנים לנו מחמת חטאתנו, ישימם עם הצדיקים הגדולים הרשומים הנ"ל, ע"כ.

בסדר היום (תפלת העמידה) כתב שהם חמש מדריגות: צדיקים, חסידים, שארית עמך, סופריהם, גרי הצדק, ורק אחר כך הזכיר שאר העם במילת ועלינו, ואפילו שחסידים גדולים מצדיקים, תפס לשון הפסוק תרוממנה קרנות צדיק, ואפילו שאין אנחנו מאותן המדריגות, יהמו רחמין עלינו לראות בצרותנו ותלאותנו. ותן שכר טוב אפילו שאין מעשנו מיושרים כל כך חפצנו לעשות רצונך ותהיה כוונתנו רצויה אפילו שאין מעשינו רצויים. ותן חלקנו עם אותם שהבטחתם באמת גם במעשה, ושים חלקנו עמהם כיון שהבטחת לנו גדולה, וזהו תרוממנה קרנות צדיק ויבשו המתהללים באלילים, וזה לא נבוש. ועל חסדך נשעננו ואין כבוד לשמך שנבוש בהבטחתך חלילה ולא יכלמו לנצח כל החוסים בך" ע"כ.

וכתב הגאון חיד"א בספרו מדבר קדמות (מערכת צד"י) צדיקים. יש צדיקים גדולים וחסידים שאינם רוצים ליהנות מאחרים. וכשיש חוטאים שצריכים לקבל עונש, אורות המצוות והלימוד של אלו החוטאים ניתנים לצדיקים, ויש צדיקים שמחזיקים בהם וכשנתקנים בעלי המצוות אינם מחזירין להם, ויש צדיקים וחסידים שאינם רוצים בשל אחרים וכשנתקנים החוטאים בעלי המצוות מחזירין להם. וזו כונת ברכת על הצדיקים "ותן שכר טוב לכל הבוטחים בשמך באמת ושים חלקנו עמהם", הכונה ותן שכר טוב לכל הבוטחים בשמך באמת שאינם רוצים ליהנות משל אחרים ומחזירין אורות מצוות שהפקידו בידם משל אחרים, אתה ברחמין תן להם שכר טוב על זה. ועתה מתפלל ושים חלקנו עמהם, שאם נגזר דאורות מצוותינו וחלקנו ינתנו לצדיקים, אתה בטובך שים חלקנו עמהם של אלו החסידים שאינם רוצים משל אחרים ויחזירו לנו חלקנו. כן כתב רבנו האר"י זצ"ל בשעה"כ בפירוש ברכה הנזכרת, עכ"ל.

כה. וכתב רבנו יהונתן אייבשיץ ז"ל ביערות דבש (ה"א, דרוש א) וחייב כל אדם לומר בלבו רבנו של עולם הריני מוסר

ובן פסק מו"ר גדול המקובלים כמוה"ר מרדכי שרעבי זצוק"ל ואמר שכך הייתה גירסת הרש"ש זיע"א בסידורו.

ובן פסק מו"ר מופת הדור בהליכות עולם (פרשת בשלח הלכה ח) שבברכת המינים יש לחתום שובר אויבים ומכניע זדים, ולא ומכניע מינים, וכתב שם במקורות וז"ל: והנה בחתימת הברכה איכא עקולי ופשווי אם יש לחתום ומכניע מינים או ומכניע זדים. כי מו"ר החיד"א בקשר גודל (סי' טו"ב אות ז) כתב, שקיבל שיש לחתום ומכניע מינים. שיהיה מעין הפתיחה, ושכן מצא בסידור האר"י דפוס לבוב. וכתב, שאע"פ שבספר שלמי צבור לא רצה בזה מפני שמצא בדברי מקובלים קדמונים שכתבו **שובר אויבים ומכניע זדים** ר"ת גימט' שדי. אני בעניי איני זז ממנהגי. ע"כ. גם הרהמ"ח (בא"ח) בספרו בן יהוידע (ברכות כה). כתב ששמואל הקטן שחיבר ברכה זו, רמז את שמו בנוסח החתימה **שובר אויבים ומכניע מינים**, ר"ת שמו"א, ואות **ל'** נרמזה בראש הברכה. ע"ש. ואני אומר שאין לחוש לרמזים באלה שאין להם יסוד בהלכה. (ומה גם בתיבות שהם קללה על המינים). ונראה שנמשך אחר דברי החיד"א הנ"ל. אולם בלשון הגמרא (מגילה יז) וכולל זדים עמהם שנאמר ושובר פושעים וחטאים יחדיו, ופ"י רש"י פושעים היינו זדים, כדאיתא ביומא (יז) פשעים אלו המורדים. וכתב מהר"י אלגאזי בספר נאות יעקב (מענה לשון דף יז ע"א), שלכן אין טעם למתחכמים להגיה ומכניע מינים, שהרי זדים היינו מינים. אמנם בירושלמי (ברכות פ"ד ה"ג) מבואר שהחתימה היא מכניע זדים. ועוד בירושלמי (ברכות פ"ה ה"א), לכל אם טעה אין מחזירין אותו חוץ ממי שלא אמר מחיה המתים ומכניע זדים ובונה ירושלים. ע"ש. וכן הובא בספר הרוקח (סי' שכב), ובטור אורח חיים (סי' קכו). ועוד אמרו בירושלמי שם, שמואל הקטן עבר קמי תיבותא ואשגר מכניע זדים בסופה וכו'. ובילקוט שמואל א (סי' פ) איתא, הנה התפללה בתפלתה י"ח ברכות, רמה קרני בה' כנגד ברכת מג"א, ה' ממית ומחיה, כנגד ברכת מחיה המתים וכו'. ורשעים בחושך ידמו כנגד ומכניע זדים. ובספר האשכול (עמוד יט) כתב כן בשם הירושלמי. וכן הובא בספר הרוקח (סוף סי' שכו). וכן נוהגים חסידי המקובלים בק"ק בית אל, וכמ"ש הרה"ג ר' עמרם אבורביע בספר נתיבי עם (עמוד נט) ושכן המנהג בירושלים. ושלא כמו שנדפס בסידור תפלת ישרים ומכניע מינים, אלא צ"ל ומכניע זדים, וכן עיקר וכן אנחנו נוהגים. ויתד היא שלא תמוט. ועיין עוד בשו"ת יחווה דעת (ה"ה סי' ח). עכ"ל.

כו. כתב רבנו האריז"ל בשעה"כ (דף לו ע"ד) וזה לשונו: ובאמרך ושים חלקנו עמהם צריך לכוין במלות אלו שלכאורה נראים כתפלת שוא וברכה לבטלה שמאחר שהאדם הוא בעל בחירה ורצון איך יתפלל שהשם יתברך ישים חלקו עם הצדיקים והרי ניתנה הבחירה ביד האדם ואם נאמר שהכוונה היא שאף שיחטא יתפלל עתה להשם יתברך ישים חלקו עמהם הנה הקושיא כפולה ומכופלת כי הצור תמים פעלו לתת לאיש כדרכו אם טוב ואם רע, אך אמנם הכוונה היא כי כאשר האדם

ב. כשאומר "וכסא דוד עבדך מהרה בתוכה" תכין, יכוין להתפלל בזה על משיח בן יוסף שלא יהרג ע"י ארמילוס הרשע, כי משיח בן יוסף הוא הנקרא "כסא דוד עבדך", ועוד יכוין על שלימות הכסא באות א', שיהיה הכסא שלם ויאיר הכתר שם. ובאומרו "בנין עולם", יכוין שיהיה קיים לעולם, ולא כבנין הראשון שהיה ע"י אדם ונחרב כ"ט.

ברכת את צמח

כא. כשאומר כי לישועתך קוינו כל היום, יכוין לצפות ולקוות לישועת ה' באמת. וגם טוב לצפות לישועת ה' שעושה עימנו, להצילנו מכמה פגעים רעים, בכל יום ובכל רגע. וכן יכוין על הצרה שעומד בה וכיצא, שה' יושיעינו לא.

עיונים והארות

וזכרוננו כי מפה אל פה יום אחד גילה לי כי בפסוק זה רמוזה קירבת נשמתו עם נשמת הרב הגדול מורנו זלה"ה, ורמוז שם אבא-ח' של חזה, י' של ציון, י' של קרית, מ' של מועדינו הוא חיי"ם, ואמר לי שבזמן הרב הגדול [האר"י] לא היה אפשר כלל להיבנות ירושלים האמנם בזמן אבא מארי יתכן שאם יעשו ישראל תשובה שיהיה אבא מארי ז"ל משיח בן יוסף, וזהו מה שרמז כאן ענין תחינה ירושלים ולא עיני, ולכן ראיתי שהיה מפחד אבי זלה"ה מאוד מאומות העולם שלא יהרגוהו חס ושלו, ואחר כך בעוונות הדור גם זה חלף הלך לו כמו הנס הראשון שהיה בשנה שנפטר בה מורנו הרב הגדול" עכ"ד.

ובשבחי האר"י (אגרת ראשונה) כתב שאמר בני תדעו ששמעיה ואבטליון ציוו לי לאמר לכם שתתפללו על משיח בן יוסף שלא ימות, ומרוב טיפשותנו לא היה בנו דעת לשאול אותו מי הוא המשיח בן יוסף, ולא עמד אלא ימים מועטים ונתבקש בישיבה של מעלה רבנו מאור עינינו, ע"כ.

ל. כ"ב בספר עוד יוסף חי (פרשת בשלח אות יב) עוד כתב (מהרח"ו) שם בברכת את צמח דוד - בתיבת צמח, תכוין לשני יחודים הוי"ה אהי"ה והוי"ה אדנ"י שעולים קל"ח בגי' צמח ע"כ. ובסידור רבנו הרש"ש ז"ל רשום אחר מלת צמח שני שילובים הנז' שהם י"א ה"ה ו"י ה"ה, י"א ה"ד ו"נ ה"י. על כן טוב שכל אדם ירשום שני שילובים בסידור שלו כדי שלא ישכחם. ונ"ל בס"ד כי ב' שילובים אלו נרמזו בפסוק כי לקח טוב נתתי לכם שהם מספר לק"ח. ובהם נזכה לשפע הצלחה שעולה לקח. וכתב עוד שם, באומרך כי לישועתך קוינו כל היום, תכוין לצפות ולקוות בכל יום לישועתו יתברך, כדי שלא תתבייש בעת פטירתך כשיעמידוך לדין וישאלוך צפית לישועה כמ"ש רז"ל (במסכת שבת לא).

ומקורו בגמרא (שבת לא) "אמר רבא בשעה שמכניסים אדם לדין אומרים לו נשאת ונתת באמונה, קבעת עתים לתורה, עסקת בפריה ורביה, צפית לישועה, פלפלת בחכמה, הבנת דבר מתוך דבר". ופירש"י, צפית לדברי הנביאים. ע"כ. וכן פסק באור זרוע (ח"א סי' מ"ד).

וב"ב רבנו האריז"ל בשעה"כ (דף לו ע"א), ובאומרך כי לישועתך קוינו כל היום, תכוין לצפות ולקוות בכל יום לישועתו יתברך כדי שלא תתבייש בעת פטירתך כשיעמידוך לדין וישאלוך צפית לישועה כמו שאמרו רבותינו ז"ל במסכת שבת, ע"כ. וכ"כ בפרי עץ חיים (שער העמידה פרק ט) וכ"כ מורנו הרב מאיר פאפירש באור צדיקים (יה, ז) ומורנו הרב יעקב צמח ז"ל בנגיד ומצוה (די"ג ע"א) והגאון חיד"א בקשר גודל (סי' ט"ו, ז).

לא. כ"ב המקובל הגדול רבנו יעקב צמח ז"ל בהגהתו על ספר נגיד ומצוה (שם), צמח: וגם אני מכוין לצפות לישועת השם

נפשי על קדושת שמך ואם אין אני כדאי לראות בבנין ציון והחזרת מלכות בית דוד אמות על קדושת שמך ועיני לא יהיו רואות, אפס בנה ירושלים והצמח קרן דוד למען יתקדש שמך ותרחם על בניך העלובים הנטושים בגולה, הסובלים על יחודך ומקדשים שמך ברבים, היות כי בעוונותינו הרבים חורבן ושממות מקדש תפארתנו ואבדן מלכות בית דוד ידוע לכל כמה העדר וחסרון טובה שגורם לנו, ומי אשר לו רק נשמת ישראל הלא לבו נשבר בקרבו בזכרו חורבן ירושלים וזכרון מלכות בית דוד שנפסק בעוונותינו הרבים, עכ"ד.

כט. כתב מהרח"ו ז"ל בשעה"כ (דף לו ע"א), ובאומרך וכסא דוד עבדך מהרה בתוכה תכין צריך לכוין כוונה זו אשר פירשו שמעיה ואבטליון למורי ז"ל יום אחד כאשר הלכנו לגוש חלב להשתטח על קבריהם ושם אמרו לו הם עצמם שצריך לכוין במלות אלו בשלש תפלות שבכל יום ויום לכוין להתפלל להשם יתברך על משיח בן יוסף שיחיה ולא ימות על ידי ארמילוס רשיעא, כמו שכתבו רבותינו ז"ל (סוכה נב). ילקוט שמעוני (תהלים תרכ"א) על פסוק חיים שאל ממך נתת לו זה משיח בן יוסף, ונודע מספר הזוהר ברעיא מהימנא (כי תצא רעו): דמשה רבנו סביל כמה מכתשין בגין דלא יתקטיל משיח בן יוסף ועליו אנו מתפללים וכסא וכו' בתוכה תכין עכ"ד, וכתב עוד (דף נא ע"א), ופעם אחת נסתכל מורי ז"ל במצח אדם אחד ואמר לו שכל ימיך לא התפללת תפלת שמונה עשרה שלימה, והיה זה בשביל שהיה מדלג וכסא דוד עבדך והודה לו האיש ההוא שכך היה נוהג" עכ"ד.

ובפע"ח (שער העמידה פרק יט) הוסיף וכתב, הזהיר לנו מורי זלה"ה מאוד והכפיל שם לנו לומר שנזכיר בכל תפילה ותפילה לכוין במילת דוד עבדך שיחיה משיח בן יוסף והוא נקרא כסא דוד עבדך ולא הבינו דבריו והשם יודע נסתרות, וסופו מוכיח על תחילתו שמת מורי החסיד זלה"ה בעוונותינו הרבים.

וזדוה רמז הפסוק חיים שאל ממך המשיח התפלל לפניך שלא ימות על ידי ארמילוס ושמעת לתפלתו ונתת לו אורך ימים היינו אריכות הגלות שלא יבא במהרה כדי שיוכל לבוא כמה פעמים בגלגולים כמו שכתב בתיקוני זוהר (דף קמו ע"ב בהשמטות, ועיין תיקון לא, דף עו). שבכל דוד ודור יבא בגלגול ואם יש צדיקים בדור יהיו מגינים עליו שלא ימות ואם לא נמצא מי שיגן מוכרח הוא עצמו למות ועל ידי עונש המיתה שסובל בכל דור מכפר עליו שלא ימות על ידי ארמילוס אלא על ידי הקב"ה בעצמו בסוד הנשיקה" ע"כ.

ובשער הגלגולים (הקדמה לו) כתב בנו מהרש"ו הוא רבנו שמואל ז"ל כי אבא מארי הסתיר דבריו במקום הזה

ברכת שומע תפילה

כב. כתב רבנו מהר"ח ז"ל, בברכה של שמע קולנו, ראוי מאד אל האדם, שבאומרו תפלת הלחש יאמר וידוי בשומע תפילה, "אנא ה' חטאתי ופשעתי לפניך" ויהר"מ ה' או"א שתמחול ותסלח ותכפר לי על מה שחטאתי ושעויתי ופשעתי לפניך, מיום שנבראתי עד היום הזה, כנז' בזה"ק (פ' בלק דקצ"ה ע"ב) וז"ל: לבתר לשוואה גרמיה גו חסידים בשומע תפילה לפרט חטאוי, (ישווה את עצמו כמו החסידים לפרט את חטאיו בשומע תפילה) ל"ב. ויכוין בשם אַרְאֲרִיתָ שר"ת הם אחד ראש אחדותו ראש יחוד[ו] תמורתו אחד ל"ב.

כג. שואל אדם צרכיו בשומע תפילה, גם ראוי לשאול על מזונותיו בברכת שומע תפילה, להורות שהוא בוטח בו יתברך, אשר בידו מזון לכל חי ל"ב.

עיונים והארות

ככתוב בספרים קדמונים יהר"מ ה' (יכוין הויה נקודה פרנסה) או"א שתזמין פרנסתו ומזונותיו לי ולכל אנשי ביתי היום ובכל יום ויום בריוח ולא בצמצום בכבוד ולא בביזוי בנחת ולא בצער ולא אצטרך למתנות בשר ודם ולא לידי הלואתם אלא מידך הרחבה הפתוחה והמלאה בזכות שמך הגדול דיקרנוסא (ויכוין שהוא גי' חת"ך ונקודותיו גי' ע"ב) הממונה על הפרנסה כי אל טוב וכו'. אמנם הרב ברכ"י ז"ל כתב בשם גורי האר"י זצוק"ל שיתפלל במחשבתו על הפרנסה בברכת השנים וישאל על מזונותיו בפירוש בשומע תפילה, והביאו ג"כ הרב המגיה שם וכבר כתבתי לעיל שלא זכיתי לכוין טעם כעיקר לשאול בברכה הפרטית במחשבה לחוד, ובשומע תפילה יאמרנה בפירוש, דדי והותר לשאול בברכה אחת לחוד.

ואילולי דמסתפינא הייתי אומר שמצאתי בספר הכוונות כ"י כתוב בלשון הזה, ראוי לאדם כשאומר העמידה בלחש שיאמר וידוי בשומע תפילה וכו', גם כשיאמר שומע תפילה חייב אדם לשאול מזונותיו מהשי"ת להורות שהוא בוטח בה' אשר בידו מזון כל אדם, ע"ד תפלת רב י"בא סבא בכל יום קודם אכילתו עכ"ל הטהור, דשמעינן מינה דברכת שומע תפילה, התפילה על הפרנסה דרך כלל להמשיך שפע קדוש בעולמות העליונים מהברכה העליונה עד עולם הזה, ואין זו תפילה פרטית לפי צרכו אם איש עני הוא שהתפילה לצרכו ללחם ביתו תהיה בברכת השנים ושם ישאל בפרט כל צרכו לחם לפי הטהר, ובשומע תפילה דרך כלל, ובדרך זה אתי שפיר שיתפלל בשתי הברכות. עכ"ל, וע"ש.

והנה, קודם כמה שנים כתבתי להרב הצדיק חק לישראל מהר"א מני זלה"ה להעתיק לי נוסח הוידוי של שומע תפילה הכתוב בסידור רבנו הרש"ש ז"ל הנמצא אתו וכן עשה והעתיקו ע"י סופר ושלחו אלי וזה נסחו:

אנא ה', חטאנו עוינו ופשענו אנחנו ואבותינו ואנשי ביתנו, ועברנו על תורה שבכתב ותורה שבע"פ, ובטלנו ולא קיימנו רמ"ח מצוות עשה ועניניהם ומד"ק ומד"ס, וסרנו ממצוותיך וממשפטיך הטובים ולא שוה לנו ואתה צדיק על כל הבא עלינו כי אמת עשית ואנחנו הרשענו. ועתה, אנחנו שבים אליך בתשובה ומתחרטים על כל מה שחטאנו עוינו ופשענו חרטה גמורה. ועוזבים אנחנו אותם עזיבה גמורה, ויהר"מ ה' או"א שתמחול לנו את כל חטאתינו ותכפר לנו את כל עונותינו ותמחול ותסלח לנו את כל פשעינו ותפתח לנו שערי תשובה שלימה כי ימינך פשוטה לקבל שבים. יהר"מ ה' או"א שתזמין ותשלח לנו היום ובכל יום ויום מזונות ופרנסה טובה, לחם לאכול ובגד ללבוש, בנחת ולא בצער, בריוח ולא בצמצום,

שעושה עמנו להצילנו מכמה פגעים רעים בכל יום ובכל רגע, ומצאתי תועלת גדולה כמה פעמים בזה, עכ"ל. והעתיקו דבריו הרב שלמי ציבור (דף קלב ע"ג) וקיצור של"ה (תפלת י"ח), והעתיקו הגהה זו גם בפרי עץ חיים (שער העמידה פ"ט) והגאון החיד"א בקשר גודל (סי' ט"ב, י"א).

לב. כן כתב רבנו האריז"ל בשעה"כ (דף לז ע"א), וראוי מאוד אל האדם שבאומרו תפלת הלחש יאמר וידוי בשומע תפילה, אנא ה' חטאתי עויתי ופשעתי לפניך. ע"כ. וכן כתבו בפרי עץ חיים (שער העמידה, פרק ט) ובמשנת חסידים (תפלת האצילות פ"א, אות ה) וחסד לאלפים (קיד, יח). והרב שלמי ציבור (דף קלב ע"ד) ועוד יוסף חי (פ' בשלח אות יג).

ונאון עוזנו הרב חיד"א ז"ל בספרו מורה באצבע (סי' ג אות קכו) כתב נוסח תפילה, ומובא בסידורים ובסידור הרש"ש ז"ע"א. (ועיין מ"ש לקמון).

לג. ע"י באתי לגני על ע"ח (שער מ פרק יג) בסופו שכתב דשם זה רומז אל חיצוניות הכתר. וע"י בסידור היר"א הדאיה ששם זה מנוקד. וע"י שעה"כ (דף א ע"ב ד"ה מצאתי כתוב וכו') שהאומר שם זה הקדוש בשומע תפילה, אין תפילתו חוזרת ריקם. אמנם המנהג לכוין בו בלבד ולא להוציאו בפה.

עוד כתב הרב בשעה"כ (דף לז ע"א) שיכוין בשם הו"יה דשמע קולנו ה' אלוהינו שהוא שם הו"יה דב"ן וניקודה יו"ד בחולם. ה' ראשונה בחולם וה' שניה בסגול ו' ראשונה בחולם ו' שניה בסגול ה' ראשונה בחולם והשניה בסגול [כזה: יוד הַ הַ וְ הַ] ויכוין כי הו"יה זו היא בדעת הפנימי של המלכות בימי החול וכוננה זו תועיל מאד לעלות האדם במעלה.

לד. כתב בעוד יוסף חי (פרשת וישלח הלכה יג) וז"ל: וכתב עוד (מהר"ח) וז"ל: גם ראוי לשאול על מזונותיו בברכת שומע תפילה להורות שהוא בוטח בו יתברך אשר בידו מזון לכל חי, ע"ד תפלת רב י"בא סבא בכל יום קודם אכילתו בפ' בשלח (דף סב). ועוד שם בספר הכוונות (דף נא ע"ג) בנוסח התפילה כתב רבנו מהר"ח ז"ל וזה לשונו: וכשיגיע אל מלפניך מלכינו ריקם אל תשיבנו יאמר וידוי על חטאיו בדרך קצרה רבש"ע חטאתי עויתי פשעתי לפניך יהר"מ שתמחול ותסלח ותכפר לי על כל מה שחטאתי ושעויתי ופשעתי לפניך מיום שנבראתי עד היום הזה, ואם ירצה יתודה באורך בפרטות ואח"כ יאמר ומלפניך מלכנו, גם צריך לשאול על מזונותיו דרך קצרה במקום הזה קודם שיאמר ומלפניך מלכינו, עכ"ל.

והרב מנחת אהרן ז"ל (כלל טז, דף קל ע"א), כתב בברכת השנים וז"ל: קודם שייסיים כי אל טוב וכו' יתפלל על הפרנסה כמ"ש כת הקודמים ז"ל ועיין להרב שלמי ציבור שכתב ויאמר

כד. יזהר שלא יאריך הרבה בבקשות ושאלות בברכה זו. ובפרט אם הוא חכם שהציבור ממתנינים לו, או שהוא עשירי שלא יהיה טורח ציבור, וכן שלא יפסיד קדושה, ואם רוצה להתחנן לבוראו ולבקש בקשות עוד ועוד יעשה זה בסוף אלהי נצור קודם יהיו לרצון ליה.

כה. המנהג לבקש על הפרנסה בשמע קולנו בתפלת שחרית ומנחה ולא בערבית, ויש שכתבו שיבקש רק בתפלת שחרית בלבד לוי.

עיונים והארות

תחנן יאמר הבקשה לפרנסה לעבודת השם, וזה נוסחה: יהי רצון מלפניך ה' או"א, שתזכני לעסוק בתורה לשמה במצוות ובגמילות חסידים ויהיו כל מעשינו לשם שמים, ותזכני להשלים תיקון נפשנו רוחנו ונשמחנו בגלגול זה, ותפרנסנו פרנסה טובה בהיתר ונחת ובריוח, בזכות שמך הקדוש (דיקרוסא) היוצא מפסוק והריקותי לכם ברכה עד בלי די, ומפסוק נסה עלינו אור פניך ה' ע"כ.

ובשלמי ציבור (דף קלב ע"ד) כתב, וטוב שיאמר תפילה זו בהכנעה ושברון לבב ובכפיפת ראש ובדמעה אם אפשר לו, ואם אי אפשר לו יאמר בקול בוכים ויקבל עליו שלא לשוב עוד לעשות כזה מדעתו, ואם לאו, אז מקטרגים עליו לאמר פלוני שהתוודה חזר בעזות פנים לסורו הראשון ואז עונשו ביותר חס ושלום כמו שכתב שם בזוהר, ע"כ.

וביסוד ושורש העבודה (שער ה, פרק ד) כתב, הוידוי צריך להיות נשבר לבו בקרבו ובחרטה גמורה ויתודה בברכה זו ויפרוט בפיו כל נגעי לבבו שיודע בנפשו בקיצור, ואחר תפלת שמונה עשרה יתודה באריכות. עכ"ד.

לה. כתב הגאון חיד"א בברכ"י (סי' קיט ס"ק ד) שיהיה שלא להרבות שאלות בברכה זו, רק אחת כוללת כמו זרע אנשים וכדומה. וכן כתב הרב שלמי ציבור (דף קלג ע"א). וכתב היפה ללב (ה"א שם א) שלא יעשה כן בקבע ולא להוסיף בכל ברכה ובכל יום כי דוקא עראי התירו חכמים.

ובפרט אם הוא רב שהציבור ממתנינים לו שיסיים התפילה או כגון שהוא עשירי וגורם עיכוב להמשך התפילה יזהר מאוד שלא יגרום טורח ציבור. וכן כתב מהר"ח פלאג'י בכה"ח (סי' טו, אות מד) ותלמיד חכם הנמצא באמצע העמידה ומרגיש שהציבור כבר סיימו תפלתם כתב בספר חסידים (סי' תשפ"ד) שיפסע שלש פסיעות אפילו לא סיים תפלתו, וכן פסקו המג"א (סי' קכד, ז) והא"ר (שם ו) ויחזור למקומו ויסיים תפלתו.

לו. כתב בשלמי ציבור (דף קלב ע"ד) וכ"כ בחסד לאלפים (ק"ט, יח) דאין לשאול אלא בשחרית אבל לא בתפילת מנחה ובתפלת ערבית, ע"כ. וגאון עוזנו הרב חיד"א ז"ל בספרו מדבר קדמות (מערכת ת אות ד) כתב, וראיתי מי שכתב דמוכח מדברי הזוה"ק (פנחס רכו) שלא יתפלל תפילה על הפרנסה בתפלת מנחה וצריך להתיישב בדבר, ע"כ. אמנם במורה באצבע (סי' ג אות קכו) כתב, בשמע קולנו בכל תפלות חול יתודה וכה יאמר וכו' ותפרנסנו פרנסה טובה, ע"כ.

בכבוד ולא בביזוי, ותפרנסנו בחסדך הגדול פרנסה טובה, שלא יהיה בה בושה וכלימה. ותפרנסנו פרנסה טובה שנוכל בה לעסוק בתורתך הקדושה לשמה. ולא תצריכנו לידי מתנת בשר ודם ולא לידי הלואתם, כי בשמך חנינו ומאוצר של מתנת חנם תכלכלנו, בזכות שמך הגדול (דיקרוסא) הממונה על הפרנסה, כי אתה נותן לכל איש ואיש די מחסרו ולכל גויה וגויה די פרנסתה, ככתוב עיני כל אליך ישברו ואתה נותן להם את אכלם בעתו. ואע"פ שחטאנו ומנענו הטוב ממנו, בחסדך בטחנו וברצונך הטיבה עלינו, כדכתיב רוצה ה' את יראיו את המיחלים לחסדו, וכן מדותיך להטיב לטובים ולרעים ככתוב פותח את ידיך ומשביע לכל חי רצון, ומלפניך מלכנו ריקם אל תשיבנו חננו ושמע תפלתנו. עכ"ל. ונראה לי בס"ד דאין לומר נוסח זה שהוא ארוך בכל יום ובפרט שהוא רוצה להתפלל עם הציבור אבל ישתדל לומר נוסח זה הארוך רק בעשרת ימי תשובה, ובשאר ימות השנה ובחול יאמר הנוסח הקצר שכתבנו לעיל, עכ"ל העוד יוסף חי.

ורבנו האר"י ז"ל בליקוטי תורה (אייב א) ביאר ענין קושי המזונות וסמיכות בקשתם אחרי וידוי, והוא משום שכוחות החיצוניים כל תאותם להחטיא את האדם, כי הם נקראים מתים, וחיים רק מהקדושה הנקראת חיים, וכשמחטיאים את האדם גורמים שנשמתו לא עלינו תכנס ברשותם והם יתקיימו ויחיו על ידה, והענין כי הקדוש ברוך הוא ממקום קדושתו נותן ומשפיע מזון לנשמת האדם גם בהיותה נתונה בתוך הקליפות כי רוצה בקיום הנשמה מעשה ידיו ולבלתי ידח ממנו נדח, והשכינה, מיום שחרב בית המקדש וגברו העוונות, יורדת ללקט אותן הנשמות הנופלות בעוונות וסובלת שם מהקליפות, ועל ידי כן הם ניזונים מהנשמה ומהשכינה, וזה סוד קשים מזונותיו של אדם לפני הקדוש ברוך הוא (פסחים ק"ח), ועד שתסיים השכינה ללקט אותן נשמות בגוף הקליפה בסיומם יבא משיח וישראל נגאלים, ולכן המזונות של האדם קשים כי בחטאיו גרם קלקול מזונותיו ואין ניתנים לו אלא בקיצבה ובמדה כדי שהחיצוניים לא יהנו יותר מדאי, אך כאשר מתוודה על חטאיו ועוזבם, מוציא נשמתו מהקליפות וממילא יכול לבקש מזונותיו בריוח ובנחת ובכבוד. ע"כ.

וכ"ב הגאון חיד"א ז"ל במורה באצבע (סי' ב אות כח) כי בשומע תפילה צריך להכין עצמו להיות חסיד לעשות נחת רוח ליוצרו ולהתודות, כמו שכתב הזוה"ק, ולכן גם ביום שאין בו

כֹּה תִבְרְכוּ אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אָמֹר לָהֶם ומפרש **כֹּה תִבְרְכוּ** היינו, **כֹּל שׁוֹן הַקֶּדֶשׁ**.
כֹּה תִבְרְכוּ היינו, **כִּי יִרְאֶה**. **כֹּה תִבְרְכוּ** היינו, **כִּי הַמַּלְכוּת הַנִּקְרָאת כֹּה נִקְרָאת לִשׁוֹן**
 הקדש, ויש בה יראה וענוהו.

הכהנים צריכים להמשיך ולברך את ישראל מן המלכות הנקראת כה וזה שאמר "כה תברכו"

אָמֹר רַבִּי אֲבָא מה שכתוב, **כֹּה תִבְרְכוּ, תֵּאֲנָא, הָאֵי צְדָ"ק אֶתְקָרִי כ"ה** למדנו, כי זה
 הצדק שהיא המלכות נקראת כ"ה, (כנגד כ"ה אותיות שבפסוק ישא ה', וכנגד שם כ"ב והג' פסוקים דברכת כהנים,
 כמבואר בשעה"כ בדרוש ה' דברכת כהנים דף מא ע"א), **דְּכָל דִּינִין מִתְעָרִין מִכ"ה** (נ"א מנייה) שכל הדינים
 והעונשים על הרשעים מתעוררים ממנה, **וְהֵינּוּ דְאָמֹר** וזה שאמר **רַבִּי אֶלְעָזָר** לפרש את הנאמר בפסוק
 (במדבר יא, לג) ויך ה' בעם מכה רבה מאוד. ושואל, **מַהוּ מִכָּה** (ס"א דכה) **רַבָּה** למה נקרא מכה רבה, ומשיב
כְּלוֹמֵר, מִכָּה מִן כֹּה מכ"ה הוא נוטריקון מן כ"ה. כלומר, שהמכה באה ממדת כ"ה שהיא המלכות. **וְכִתִּיב**
 (שמות ז, טז) **וְהִנֵּה לֹא שָׁמַעְתָּ עַד כ"ה, כְּמָה דְאֲנָזִים מִשָּׂה** כמו שהפחיד משה את פרעה, והנה
 לא שמעת, עד שתקבל עוד מכה אחרת ממדת "כה". **וְכִתִּיב** (שם ז, יז) **כִּי אֲנִי יְהוָה** כלומר
 על ידי מדת זאת שהיא המלכות, תדע שאני ה'. **וְכִלְאֵי חַד** וכל שני הכינויים הם אחד שהם במלכות, ומ"מ כל כנוי
 הוא בבחינה אחרת, **וְכִתִּיב** וכתוב, (שמות ז, כג) **וְלֹא** (דף קמו ע"א) **שָׁת לָבוֹ גַּם לְזֹאת, דְּזַמִּינָא**
לְחַרְבָּא אֲרַעִיהָ היינו שפרעה לא שת אל לבו שזאת שהיא המלכות, היא מוכנה ומזומנת להחריב את ארצו.
 הכהנים ממתקים את המלכות קודם לברכה

וַיְהִי כִּי בָּרַךְ אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וַיִּבְרַךְ אֶת יִשְׂרָאֵל וַיִּבְרַךְ אֶת יִשְׂרָאֵל ומזוה"כ שהיא המלכות מתעוררים הדינים, היינו כל זמן שלא נמתק דיניה.
וַיְבָרֶכְהוּ אֶת יִשְׂרָאֵל וַיִּבְרַךְ אֶת יִשְׂרָאֵל וַיִּבְרַךְ אֶת יִשְׂרָאֵל אבל משנתחבר עמה החסד שהוא ז"א, היא מתבשמת
 ונמתקת מהדינים שבה. **וַיִּבְרַךְ אֶת יִשְׂרָאֵל וַיִּבְרַךְ אֶת יִשְׂרָאֵל וַיִּבְרַךְ אֶת יִשְׂרָאֵל** **וְכִתִּיב** **וַיִּבְרַךְ אֶת יִשְׂרָאֵל וַיִּבְרַךְ אֶת יִשְׂרָאֵל**
וְכִתִּיב **וַיִּבְרַךְ אֶת יִשְׂרָאֵל וַיִּבְרַךְ אֶת יִשְׂרָאֵל** ולכך נמסרה ברכת כהנים לכהן שבא מצד החסד, כדי שתתברך ותמתק זו הכ"ה שהיא המלכות,
 כלומר שתתברך אחר המיתוק, **הָרָא הוּא דְכִתִּיב** וזה שכתוב **כֹּה תִבְרְכוּ, כְּלוֹמֵר, אֵף עַל גַּב**
דְּהָאֵי כֹה אֲשֶׁתְּכַחַת בְּדִינִין, תְּבַסְמוּן לָהּ, וְתִבְרְכוּן לָהּ כלומר אף על פי שזו הכ"ה נמצאת
 בדינים, עם כל זה תמתיקו דיניה ותברכו אותה, **דְּכִתִּיב** שכתוב **כֹּה תִבְרְכוּ אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל**, פירוש
תִּבְרְכוּ בְּהָאֵי חֶסֶד לְכ"ה, וְתִבְסְמוּן לָהּ לְקַבְּלֵיהּ דִּישְׂרָאֵל תברכו בחסד הזוה את ה"כה",
 כלומר שתמשיכו לה את הברכות מז"א הנקרא חסד, כי הכל נעשה ע"י ברכת כהנים, ועי"ז תמתיקו אותה בשביל שתשפיע
 ברכות לישראל, **בְּגִין דְּלֹא יִשְׁתַּכַּחוּן כֹּה דִּינִין** כדי שלא ימצאו בה דינים לישראל ח"ו. **הָרָא הוּא**
דְּכִתִּיב וזה שכתוב **כֹּה תִבְרְכוּ אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל** שאת מדת "כה" תברכו ותמתיקו אותה בשביל בני
 ישראל כדי שתשפיע להם חסד ורחמים.

מבאר מדוע נאמר אמור בלשון יחיד ולא אמרו בלשון רבים

אָמְרוּ לֹא כְּתִיב והנה, כתוב בפסוק אמור להם. ושואל, דלכאורה צריך לומר אמרו בלשון רבים ולא כתוב כך, **אַלֵּא אָמֹר** בלשון יחיד, ובלשון הווה, שמורה על האמירה שאינה יוצאת לאחרים, אלא שמעלימים הדברים בלבם, **לְאַפְקָא, מְשַׁרְבּוּ הַפְּרִיצִים, דְּלֹא מְפָרְסִין מְלָה** וזה בא להוציא כי משרבו הפריצים אין מפרסמים את השם המפורש, **דִּהָא לֹא אֶתְפְּקֵדוּ לְפָרְסָמָא שְׁמָא** כי לא נצטוו הכהנים לפרסם את השם, **מִשְׁמַע דְּכְתִיב** וזה משמע ממה שכתוב **אָמֹר לָהֶם. אָמֹר סְתָם** היינו אמור סתם אמור את ברכת הכהנים בלי להזכיר את השם המפורש.

דְּבַר אַחַר פירוש אחר על מה שכתוב **אָמֹר** להם, ושואל **כִּיּוֹן דְּכְתִיב כַּה תְּבָרְכוּ** בלשון ציווי, **אִמְאֵי לֹא כְּתִיב תְּאָמְרוּ** להם ג"כ בלשון ציווי, ומשיב **אַלֵּא תְּנִי רַבִּי יְהוּדָה, אָמֹר לָהֶם. זְכוּ, לָהֶם, לֹא זְכוּ, אָמֹר סְתָם** אלא למד רבי יהודה כי מה שכתוב אמור להם בלשון הווה, ולא נצטוו לגלות את שם המפורש בכל פעם, אם זכו מגלים להם את השם המפורש, לא זכו, אמור סתם את ברכת כהנים בלי להזכיר את השם המפורש.

בשעת ברכת כהנים כל הספירות מתברכות מלמעלה ללמטה וממשיכים השפע לכלל העולמות

שם דף קמו.

תְּאָנָא, אָמַר רַבִּי יְהוּדָה, בְּשַׁעֲתָא דְּכַהֲנָא דְּלִתְתָּא קָם וּפְרִים יְדוּי למדנו, אמר רבי יהודה בשעה שהכהן שלמטה קם ופורש את ידיו לברך את ישראל, אז, **כָּל כְּתָרִין קְדִישִׁין דְּלְעֵילָא מְתַעְרִין, וּמְתַקְנִין לְאַתְּבָרְכָא** כל הספירות הקדושות שלמעלה, דהיינו של ז"א ונוקביה מתעוררות ונתקנות לקבל את הברכות, **וְנִתְרִין מְעוּמְקָא דְּבִירָא, דְּאֶתְמַשְׁךְ לְהוּ מִתְּהוּא עוּמְקָא דְּנַפְק תְּדִיר, וְלֹא פְסִיק בְּרַכָּאן** ומאירות מעומק הבאר שהוא היסוד דאימא, שנמשך להם מעומק שהוא היסוד דאבא, שיוצא תמיד ולא נפסקות ממנו הברכות לעולם, כי שורש הברכות נמשכות להם מיסוד דאבא, **דְּנִבְעִין מִבּוּעִין לְכַלְהוּ עֲלֵמִין** שהבי' יסודות דאו"א נובעים מבועים לכל העולמות **וּמְתַקְנִין מְבִלְהוּ** ומתברכים ומושקים מכולם, כי כל העולמות מקבלים שפע הברכות והשקאתם של או"א על ידי כל הספירות דזו"ן.

בריבוי האור בברכת כהנים נעשה הייחוד העליון

וְתְאָנָא, בְּתַהוּא זְמַנָּא ולמדנו, כי בזמן ההוא של נשיאת כפים, **לְחִישוּתָא וְשְׁתִּיקוּתָא תְּוִי** **בְּכָל עֲלֵמִין** שתיקה ושקט נמצאת בכל העולמות, כי על ידי רבוי האור של ברכת כהנים נעשה יחוד העליון שהוא בשתיקה. **לְמַלְךְ דְּבַעֵי לְאוּדוּוּנָא בְּמִטְרוּנִיתָא** משל למלך שרוצה להתחבר עם המלכה, **וּבַעֵי לְמַעַל לְהַ בְּלְחִישוּ וּרְצַח לְבָא אֵלֶיהָ בַּחשָׁא, וְכָל שְׁמַשִׁין מְתַעְרִין בְּתַהוּא זְמַנָּא**

וּמִתְלַחֲשִׁין, הָא מְלָבָא אָתִי לְאִדְוִוְנָא בְּמִטְרוֹנִיתָא אז כל המשמשים מתעוררים בזמן ההוא ומתלחשים ואומרים הרי המלך בא להתחבר עם המלכה. מאן מִטְרוֹנִיתָא, דָּא כְּנֶסֶת יִשְׂרָאֵל ומפרש מי היא המלכה שעמה נעשה היחוד העליון, ואמר זו היא כנסת ישראל שהיא השכינה. ומקשה עוד מאן כְּנֶסֶת יִשְׂרָאֵל. כְּנֶסֶת יִשְׂרָאֵל סֶתֶם על איזו שכינה נאמר, האם הכונה לרחל או ללאה, שהרי שתיהן נקראות כנסת

ישראל, ומתרץ שנאמר על שתייהם.
בשעת הברכה צריכים הכהנים להרים יד ימין על שמאל להגביר החסדים

תַּאנָּא אָמַר רַבִּי יִצְחָק, בְּהֵן בְּעֵי לְזֻקְפָּא יַמִּינָא עַל שְׁמַאלָא אמר רבי יצחק, למדנו כי הכהן צריך לזקוף ולהגביה את יד ימינו למעלה מיד שמאלו, דְּבִתִּיב, (ויקרא ט, כב) וְיִשָּׂא אֶחָרָן אֶת יָדוֹ אֶל הָעַם וַיְבָרְכֵם. יָדוֹ בְּתִיב, וְלֹא יָדָיו. מְשׁוּם דְּשִׁבְחָא דִּימִינָא עַל שְׁמַאלָא ידו כתוב חסר י', בלשון יחיד, ולא ידיו בלשון רבים, וטעם הדבר לפי שיש שבח ומעלה ליד הימין על יד השמאל [ב]. אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר, רְזָא הוּא, מְשׁוּם דְּבִתִּיב, אמר רבי אלעזר יש סוד בדבר מה שצריך לזקוף את יד הימין על יד השמאל, לפי שכתוב (בראשית ג, טז) וְהוּא יִמְשׁוֹל בְּךָ שְׁהוּא סוּד הַיְמִין יִמְשׁוֹל עַל הַנִּקְבָּה שְׁהוּא סוּד הַשְּׂמַאל, כלומר ז"א שהוא סוד הימין שנבנה מהחסדים, הוא ימשול במלכות שהיא סוד השמאל שנבנית מהגבורות, לכן צריך לזקוף את הימין על השמאל.

צריך הכהן ליטול ידיו קודם הברכה ע"י לוי בדוקא

תַּאנָּא, בְּהֵן דְּבְעֵי לְפָרְסָא יְדוּי, בְּעֵי דִיתוֹסַף קְדוּשָׁה (דף קמו ע"ב) **עַל קְדוּשָׁה דִּילִיָּה** למדנו, כי כהן הרוצה לפרוש ידיו ולישא את כפיו, צריך שיתוסף קדושה על קדושתו, דהיינו, דְּבְעֵי לְקְדוּשָׁא יְדוּי, עַל יְדָא דְּקְדוּשָׁא שצריך לקדש וליטול ידיו על ידי מי שהוא קדוש. מאן יְדָא דְּקְדוּשָׁא. דָּא לִיּוֹאֵה ומי הוא זה שידו קדושה? זה הוא הלוי. דְּבְעֵי כְּהֵנָּא לִיטוֹל קְדוּשָׁה דְּמִיָּא מִיְדוּי שצריך הכהן ליטול קדושת המים מידיו של הלוי, כדי שבאותה הנטילה תתוסף קדושה נוספת על קדושתו, אבל אם יטול על ידי ישראל אין בו כח להוסיף קדושה על קדושתו, דְּבִתִּיב וכמו שכתוב וְקְדוּשַׁת אֶת הַלְוִיִּם, הָא אֵינּוֹן קְדוּשִׁין הרי שהוא קדוש קצת בקדושת שבט לוי, לכן יש בו כח להוסיף קדושה על קדושת הכהן. וְבִתִּיב כְּהוּ בְּלוּיִם ועוד כתוב בלויים, (במדבר יח, ב) וְגַם אֶת אַחִיךָ מִיָּה לְוִי וְגו' שבט אביך הקרב אתך, וילוו עליך וישרתוך. היינו שיהיו משרתים את הכהנים במה שיצקו ויטלו מים על ידיהם, ושלא תאמר שמה שכתוב גם "את אחיך" הכוונה לאחיו הכהנים, וכמו שמצינו בכמה מקומות שהכהנים נקראים ג"כ לויים, לזה אמר. שְׁכַמְט

עיונים והארות

[ב] כוונות הכהנים: הכהנים יגביהו ידיהם ויפרשו אצבעותיהם. וכתב הגר"א הכהנים יפרידו כל האצבעות ולא לעשות חמשה אוירים. (וכן כתב במגן אברהם בשו"ע או"ח סימן קכ"ח סעיף י"ב בס"ק י"ט בשם הזהר שלא ליגע שום אצבע בחבירו. וכוונתו אל הזהר פרשת נשא וז"ל: כהנא

דפריס ידו, בעי דלא יתחברון אצבען דא בדא). ועל הכהן להגביה ידיו עד כנגד ראשו ולכוין שהאורות היוצאים מבין ידיו המוגבהות כנגד ראשו, יהיו בראש הז"א. וישלשל הטלית על פניו ואצבעותיו יהיו מגולות.

אֲבִיךָ, כָּלֵל כי מאחר שאמר את אחיך מטה לוי, למה כתב עוד שבט אביך, אלא ודאי לזה כתוב שבט אביך לכלול גם את הלויים. **מִכָּאן, דְּכָל כַּהֵן דְּפָרִים יְדוּי, בְּעֵי לְאֶתְקַדְּשָׁא עַל יְדֵי דְקַדְּשָׁא** ומכאן שכל כהן שפורש את ידיו לברך את ישראל, צריך להתקדש על ידי מי שהוא קדוש, **לִיתּוֹסֵף קַדְּשָׁה עַל קְדוּשְׁתִּיהּ** כדי שיתוסף קדושה על קדושתו. **וְעַל דָּא, לָא יִטּוּל קַדְּשָׁה דְמִיָּא מִבְּר נָשׁ אַחְרָא, דְּלֹא הוּי קַדְּשָׁא** ועל כן לא יטול קדושת המים מאדם אחר שאינו קדוש, ואם אין לוי, אז יטול ידיו בעצמו.

הלוי צריך ליטול ידיו קודם לכן

וּבְצַנְיָעוּתָא דְסַפְרָא תֵּאָנָא ולמדנו בספרא דצניעותא, **לְוִי, דְאֶתְקַדְּשׁ בְּהֵנָּא עַל יְדוּי,** **בְּעֵי הוּא לְאֶתְקַדְּשָׁא בְּקַדְּמִיתָא** הלוי אשר הכהן מתקדש על ידו, צריך הוא להתקדש וליטול ידיו תחילה. **וְאִמָּאי לְוִי, וְיִתְקַדְּשׁ עַל יְדָא דְכַהֲנָא אַחְרָא** ושואל ולמה יתקדש הכהן על ידי לוי, הרי יותר היה ראוי שיתקדש על ידי כהן אחר חבירו ולא על ידי לוי, ומשיב. **תֵּאָנָא, בְּהֵנָּא אַחְרָא לָא בְּעֵי, דְהָא כַּהֵן דְּלֹא שְׁלִים** למדנו, כי אין ראוי שיטול על ידי כהן אחר, כי כהן שאינו שלם, אלא הוא בעל מום שאסור בעבודה, **לָא בְּעֵי הָאִי בְּהֵנָּא שְׁלִים, לְאֶתְפָּנֵם עַל יְדָא דְפְּגִמָּא דְלֹא שְׁלִים** אינו ראוי לכהן שהוא שלם ובריא שיפגם על ידי כהן בעל מום שאינו שלם, וכהן שלם ותמים כמותו פשיטא שאין ראוי שישתמש בו כי מה ראית שכהן זה עדיף מחבירו. **אֲבָל לְוִי דְאִיהוּ שְׁלִים** אבל לוי שהוא שלם, **וְאִתְחַוֵּי לְסַלְקָא בְּדוּכְנָא** וראוי לעלות לדוכן לשיר בעת הקרבת הקרבן, **וְלְמַפְלַח בְּמִשְׁבֵּן זְמָנָא** ולעבוד באהל מועד, **הָא שְׁלִים הוּא, וְהָא אֶקְרִי קְדוּשׁ** הרי הוא שלם ונקרא קדוש, **דְּכַתִּיב וְקַדְּשֵׁת אֶת הַלְוִיִּם כְּנוֹכַח לַעֲלֹה. אָמַר רַבִּי תַנְחֻם, אַף אֶקְרִי מְהוּר** גם הלויים נקראים מהורים, **דְּכַתִּיב, (במדבר ח, ו) וְמִתְּרַת אֹתָם. וּבְגִין כֵּן בְּעֵי לְאוֹסְפָא כַהֲנָא קַדְּשָׁה עַל קְדוּשְׁתִּיהּ** ולכך צריך הכהן להוסיף קדושה על קדושתו על ידי הלויים.

צריך הכהן בשעת הברכה להפריד האצבעות זו מזו ולא יחברם

תֵּאָנָא, בְּהֵנָּא דְפָרִים יְדוּי למדנו, כי הכהן הפורש ידיו ונושא את כפיו, **בְּעֵי דְלֹא יִתְחַבְּרוּן אֶצְבָּעָאן דָּא בְּדָא** צריך להזהר שלא יתחברו אצבעותיו זו בזו, אלא כל אצבעותיו תהיינה נפרדות זו מזו, **בְּגִין דְיִתְבַּרְכוּן כְּתָרִין קַדְּשִׁין, כָּל חַד וְחַד בְּלַחְדוּי, בְּמָה דְאִתְחַוֵּי לִיהּ** כדי שיתברכו כל הספירות הקדושות הנרמזות באצבעות, כל אחת ואחת לבדה כמו שראוי לה, כי זו חסד וזו גבורה וכדומה. **בְּגִין דְשָׂמָא קַדְּשָׁא בְּעֵי לְאֶתְפָּרְשָׁא בְּאִתּוּן רְשִׁימִין** ובשביל שאת השם הקדוש הוי"ה שבברכת כהנים, צריך לפרש ולבטאות כל ד' אותיותיו מפורש כל אחת לבדה, כדי שהעשר ספירות הנרמזות בו תהיינה רמוזות כל אחת לבדה, כדי שכל אחת תקבל השפע לעצמה **דְּלֹא לְאֶעְרְכָא דָּא בְּדָא** כדי שלא יתערבו

ההשפעות זה בזה. **וְלֹא יִתְכַוֵּן** (נ"א וְלֹא תִפְנוּנָא) **בְּאֵינֹן מְלִין** ויכוין הכהן באלו הדברים כדי להשפיע לכל ספירה בפני עצמה כראוי לה, לכן גם האצבעות הרומזות לאלו הספירות צריכות שלא יתחברו, כדי שכל אחת תקבל השפע לעצמה, ולא יתערבו ההשפעות זו בזו.

אָמַר רַבִּי יִצְחָק, פָּעִי קְדֻשָּׁא בְּרִיךְ הוּא דִּיתְפָּרְכוּן עֲלָאי, בְּגִין דִּיתְפָּרְכוּן תְּתָאי
 רצה הקב"ה שיתברכו העליונים, כלומר שיקבלו יותר שפע על מה שראוי להם, כדי שיתברכו מהם התחתונים, דהיינו שמהשפע שיקבלו העליונים ישפיעו לתחתונים, **וְיִתְפָּרְכוּן עֲלָאי דְאֵינֹן קְדִישִׁין בְּקְדוּשָׁה עֲלָאָה, עַל יְדָא דְתְתָאי, דְאֵינֹן קְדִישִׁין בְּקְדוּשָׁה עֲלָאָה** ועוד רצה הקב"ה שיתברכו העליונים שהם הספירות הקדושות בקדושה עליונה על ידי הכהנים התחתונים שהם גם כן קדושים בקדושה עליונה, **דְאֵינֹן קְדִישִׁין מְכָל קְדִישִׁין דְלְתַתָּא** שהם קדושים מכל הקדושים שלמטה, דהיינו מן הלויים ומן הישראלים, כי ישראלים הם בתפארת, והלויים בגבורה, והכהנים בחסד, **דְכְתִיב, (תהלים קמה, י) וְחִסְדֶּיךָ יְבָרְכוּכָה** פירושו לפי שהם מחסד יברכו כ"ה, כלומר שימשיכו שפע מהחסד למלכות הנקראת כה.

הכהן צריך לדעת את סוד הברכה וכוונותיה קודם שיברך

אָמַר רַבִּי יְהוּדָה, כֹּל כִּהֵן דְלֹא יָדַע רְזָא דָא כל כהן שאינו יודע הסוד של ברכת כהנים, **וְלִמָּאן מְבָרַךְ** ואינו יודע למי הוא מברך, כלומר שאינו יודע שעל ידי ברכתו הוא ממשיך שפע ברכות גם לספירות העליונות, **וּמָאן הִיא בְּרַכְתָּא דְמְבָרַךְ** ומאיזה מקום הוא ממשיך את שפע הברכות שמברך, **לָאוּ בְּרַכְתָּא דִּילִיָּה בְּרַכְתָּא** אין ברכתו פועלת המשכות הברכות למעלה, **וְתֵינֵנוּ דְכְתִיב** וזהו שכתוב, **כִּי שִׁפְתֵי כֹהֵן יִשְׁמְרוּ דַעַת וְתוֹרָה יִבְקְשׁוּ מִפִּיהוּ. מֵאֵי דַעַת** ושואל על איזו דעת נאמר, ומשיב. **דַעַת סְתָם** שהוא התפארת הנקרא דעת (כי בגדלות עולה הת"ת ונעשה דעת), וזה שאמר "שפתי כהן" דהיינו הברכה שהכהן מוציא בשפתיו, "ישמרו דעת", דהיינו ישמרו את השמור שהיא המלכות לחברה עם הת"ת הנקרא דעת. ומש"כ **וְתוֹרָה יִבְקְשׁוּ מִפִּיהוּ, עֲלָאִין, יִבְקְשׁוּ מִפִּיהוּ** דהיינו, העליונים יבקשו מפיו, ושואל. **וּמֵאֵי יִבְקְשׁוּ מִפִּיהוּ** מה יבקשו מפיו, ואומר **תוֹרָה. תוֹרָה סְתָם, הֵיךְ אֲחִידָא תוֹרָה דְלְעִילָא דְאֶקְרִי תוֹרָה סְתָם** תורה סתם, ור"ל יבקשו לדעת איך מתייחדת התורה שלמעלה שנקראת תורה סתם, דהיינו סוד יחוד זו"ן הנעשה על ידי שפתי כהן שמברך ברכת כהנים. **דְתֵנִיָּא, תוֹרָה שְׂפָכְתָב וְתוֹרָה שְׂפָעַל פֶּה בְּאֵינֹן כְּתָרִין עֲלָאִין דְאֶתְקְרוּן הֵכִי** שלמדנו בברייתא, כי יש תורה שבכתב שהיא בז"א, ותורה שבעל פה שהיא בנוקבא והם אחוזים באותם הספירות העליונות, שהן נקראות תורה שבכתב ותורה שבעל פה. **מֵאֵי טַעְמָא** ומה הטעם שהעליונים יבקשו תורה מפיהו, ואמר **כִּי מְלֶאךְ יְהוָה צְבָאוֹת הוּא** כי הכהן הוא אות בצבא של מעלה, וניכרת מעלתו בין המלאכים. **וְתֵנִיָּא, דְבָעֵי כְּהֵנָּא לְכוּנָא בְּאֵינֹן מְלִין דְלְעִילָא** ולמדנו, שצריך הכהן לכוין בברכת כהנים באותם הסודות שלמעלה, **לִיְחִידָא שְׂמָא קְדִישָׁא כְּמָה דְאֶצְטְרִיךְ** ולייחד את השם הקדוש כמו שצריך.

אסור להסתכל באצבעות הכהנים בשעה שמברכים לעם

שם דף קמז.

תַּאנָא למדנו, **אָמַר רַבִּי יוֹסִי, בְּשַׁעֲתָא דְכֹהֲנָא פְּרִים יְדוּי, אָסִיר לִיה לְעַמָּא לְאַסְתְּכְּלָא בִיה, מְשׁוּם דְשְׂכִינְתָא שְׂרִיא בִידוּי** בשעה שהכהן נושא את כפיו, אסור לעם להסתכל באצבעותיו לפי שהשכינה שורה על ידיו, כי עשר האצבעות רומזות לעשר ספירות, והם כסא להשראה השכינה. **אָמַר רַבִּי יִצְחָק** שאל רבי יצחק את רבי יוסי, **אִי הֲכֵי, בִּיּוֹן דְּלֹא חֲמָאן מַה אֲכַפְתְּ לְהוּ** כיון שלא רואים את השכינה, אם כן מה פגם הוא לה אם מסתכלים על אצבעותיו של הכהן, **דִּהָא כְּתִיב שְׁהִרִי כְּתוּב (שמות לג, כ) כִּי לֹא יֵרְאֵנִי הָאָדָם וְחִי וּדְרָשׁוּ חו"ל, בְּתִיּוּהוֹן לָא חֲמָאן, אֲכָל בְּמִיתְתְּהוֹן חֲמָאן** בחייהם אינם רואים את השכינה, ורק במיתתם רואים. וכאן, אף על פי שהשכינה שורה עליהם, מה איכפת לנו במה שמסתכלים עליהם הלא אין רואים אותה. **אָמַר לִיה עֵנָה לּו רַבִּי יוֹסִי, מְשׁוּם דְשַׁמָּא קְדִישָׁא רְמִיזָא בְּאַצְבָּעוֹן דִּידוּי** משום שהשם הקדוש רמוז באצבעות ידיו, דהיינו עשר האצבעות הם כנגד עשר הספירות שהם השמות הקדושים כנ"ל, **וּבְעֵי פֶר נֶשׁ לְדַחְלָא** וצריך האדם לירא ממנו, **אַף עַל גַּב דְּלֹא חֲמָאן שְׂכִינְתָא, לָא בְּעָאן לְאַסְתְּכְּלָא בִידֵיהוּ דְכֹהֲנֵי** ואף על פי שלא רואים את השכינה, עם כל זה אין להסתכל בידיהם של הכהנים, **בְּגִין דְּלֹא יִשְׁתַּבְּחוּן עַמָּא חֲצִיפָאן לְגַבֵּי שְׂכִינְתָא** כדי שלא יהיו העם חצופים כלפי השכינה, כלומר שצריך לחשוב כאילו רואה את השכינה בעיניו ולכן צריך לירא שלא יזלזל בכבוד השכינה.

בשעת הברכה צריך להיות באימה וביראה ולדעת שבאותו זמן עת רצון גדולה בכל העולמות

תַּאנָא למדנו, **בְּהָהִיא שַׁעֲתָא דְכֹהֲנָא פְּרִים יְדוּי, צְרִיכִין עַמָּא לְמִיתַב בְּדַחִילוֹ, בְּאִימְתָא** בשעה שהכהן נושא את כפיו, צריכים העם לשבת באימה וביראה, **וְלִינְדַע דִּהָהִיא שַׁעֲתָא, עִידוֹן רַעוּתָא אֲשַׁתְּבַח בְּכֻלְהוּ עֲלָמִין** וצריכים לדעת שבשעה ההיא נמצאת עת רצון בכל העולמות, **וּמִתְפַּרְבֵּן עֲלָאִין וְתַתְּאִין, וְלִית דִּינָא בְּכֻלְהוּ** ומתברכים העליונים והתחתונים, ואין דין שולט בכולם, לכן יזהר האדם שלא יפסיד את הברכות של שעת רצון על ידי הסתכלותו באצבעות הכהנים. **וְהוּא שַׁעֲתָא, דְּאֵתְגַלִּי סְתִימָא עֲתִיקָא דְעֲתִיקוֹן בּוֹעִיר אֲנַפִּין וְאֲשַׁתְּבַח שְׁלָמָא בְּכֻלָּא** והיא השעה שא"א שהוא סתום וזקן הפרצופים מתגלה ומאיר בו"א, ועל ידי זה נמצא שלום בכל העולמות, וזה שכתוב **וישם לך שלום.**

שלושה פסוקי ברכת כהנים באים להראות אמונה שלימה

אָמַר רַבִּי שְׁמַעוֹן, בְּהַנִּי תֵּלֵת קְרָאִי (דף קמ"ז ע"ב) רִישֵׁיהוֹן יו"ד יו"ד יו"ד, י"ב בְּרַבְּךָ י"א י"א באלו הג' פסוקים של ברכת כהנים בראשיהם יש י' י' י'. **כֻּלְהוּ לְאַחֲזָא מְהִימְנוּתָא שְׁלִימָא** כולם באות להראות אמונה שלימה. (כלומר לכן יש ג' יודין בראשי הג' פסוקים, להראות

שורש הברכות שהם מג' הוי"ת של שם ע"ב דיודי"ן של החיות, או לשם ס"ג של האוירא, או לשם מ"ה של המוחא סתימאדה). וְלֹא־תִבְרַךְ אֶת־יְהוָה מֵעַתִּיקָא מֵאֵן דְּאַצְמְרִיךְ וּשְׂתִיבְרַךְ מֵעַתִּיקָא קְדִישָׁא מִי צִרְיִךְ לְהַתְּבַרְךְ, וְהֵינּוּ פִּרְצוּפִי או"א שגם הם צריכים לקבל השפע מלמעלה. ועוד, יו"ד יו"ד יו"ד הג' יודי"ן הם, לֹא־תִבְרַךְ אֶת־יְהוָה אֲנַפִּין מֵעַתִּיקָא דְכָלָא כדי שיתברך ז"א ממי שהוא עתיק מכולם שהוא א"א. כי גם לז"א מגיעות הברכות משורש הברכות שבא"א ולא מאו"א. וּבְגִין כֵּן יִבְרַכְךָ יְהוָה לְעִלָּא ולכן יברכך ה' הוא למעלה, דהיינו שהכהנים אומרים לז"א, יברכך ה' שהוא א"א, וְיִשְׁמְרְךָ הוּא לְתַתָּא וישמרך הוא כאן למטה, כי אחר שקבל ז"א השפע מא"א, ממנו נמשך השפע למטה לתחתונים, וְכֵן בְּלָהוּ וכן כל שאר הפסוקים כנזכר למעלה [ג].

מי שיבקש רחמים בתפלתו מתוך צערו מתהפך לו הדין לרחמים

וְתֵאֵנִי תִנָּא קַמִּיהּ דְּרַבִּי שְׁמַעוֹן ולמד התנא לפני רבי שמעון, **הָאִי מֵאֵן דְּמַצְעַר בְּחַלְמִיהּ** מי שמצטער מחלמו על ידי שראה חלום רע, **לִיִּתִי בְּשַׁעְתָּא דְּכַהֲנֵי פְּרָסִי יְדִיָּהוּ, וְלִימָא** יבא בשעה שהכהנים פורשים את ידיהם, ויאמר תפלה זו **רַבּוֹנוּ שְׁלַ עוֹלָם אָנִי שְׁלַךְ וְחַלּוּמוֹתֵי שְׁלַךְ וְכוּ'. אַמַּאי** ומדוע דוקא בשעת ברכת כהנים. **מִשּׁוּם דְּתַהֲיָא שַׁעְתָּא אֲשַׁתְּכַחוּ רַחֲמֵי בְּעַלְמִין בְּלָהוּ** משום שבשעה ההיא נמצאים רחמים בכל העולמות, **וּמֵאֵן דְּיַבְעֵי צְלוּתִיהּ בְּצַעְרֶיהּ, אֲתַהֲפֵךְ לִיהּ דִּינָא לְרַחֲמֵי** ומי שיבקש רחמים בתפלתו מתוך צערו, מתהפך לו הדין לרחמים, כי על ידי ברכת כהנים נמשכים רחמים כנ"ל.

וְשָׂמוּ אֶת־שְׁמֵי. מַהוּ הַפִּירוּשׁ וְשָׂמוּ אֶת־שְׁמֵי. אָמַר רַבִּי יְהוּדָה, יִתְקַנּוּ אֶת־שְׁמֵי. בְּמָה דְּכַתִּיב כמו שכתוב, (במדבר ד, יט) **וְשָׂמוּ אוֹתָם אִישׁ אִישׁ עַל עֲבוֹדָתוֹ וְאֵל מִשָּׂאוֹ** שפירושו שיתקנו ויסדרו כל איש ואיש על עבודתו, וכן כאן מש"כ ושמו את שמי, היינו. **לֹא־תִקְנָא בְּבִרְכַתְהוֹן בְּתַרְיִן דִּימִינָא לִימִינָא** שהכהנים יתקנו את שמי בברכותיהם, והיינו את הספירות של קו ימין יתקנו לימין,

עיונים והארות

ואחר כך רומז בשם כ"ב אותיות מפני שהם לבוש לכ"ב מדות כענין שם מ"ב שפירש בתיקונים שהוא לבוש למ"ב אותיות פנימיות דהיינו חותמא דמלכא על שעוה. והכוונה להוריד השפע בעולם הבריאה ועולם היצירה ששם ההויות מתלבשות באותיות כאלו, וכיוצא בענין שם בן ארבע שיש לו ע"ב היות ושם מ"ב גם כן ועל דרך זה לכל השמות. ובזה נתבארה שמועה זו בס"ד.

ואם תאמר מה בין שם זה לשם שהיה מזכיר כהן גדול ביום הכיפורים, שהרי ביום הכפורים היה הכהן מזכיר השם הקדוש ולא היו יודעין אותו אלא הצנועים ולא היה מזכירו אלא עשר פעמים ביום הכפורים, וכהן גדול בדווקא. ויש לומר שמתוך פרשת אחרי מות משמע שהיה מזכירו בנקודת יהו"ה (חולם סגול קמץ סגול) והיה מכוון בו כוונה גדולה והיה מבליע בו צרופים ועניינים אחרים. אמנם בכל יום היה הכהן מזכירו בניקוד כזה: יהו"ה (שוא קמץ חולם) והיא כניקוד אדנ"י וניקוד צבאות. וענין זה מוכרח במקומות אחרים. מהרמ"ק זל"ה.

[ג] או ירצה כ"ב אותיות הנכללות בשם כ"ב וזהו אנקת"ם פסת"ם פספסי"ם דיונסי"ם. והוא שם קדוש יוצא מברכת כהנים נקרא שם בן כ"ב כחו גדול להשמעת תפלה ולתת לחם לאכול ובגד ללבוש ולהציל מכל צרה וצוקה. וארבע סגולות אלו נרמזות בו ממש: אנקת"ם לשון שמע אנקתם להשמעת תפלה. פסת"ם לשון יהי פסת בר בארץ לתת לחם לאכול. פספסי"ם לשון ועשה לו כתונת פסים לתת בגד ללבוש. דיונסי"ם לשון דין וניסים דין באויבים וניסים לעזרתם של ישראל. והיינו להציל מכל צרה וצוקה. וארבעה שמות אלו אינם שמות של מלאכים כלל אלא שמותיו של קוב"ה, בהם נרמזים כ"ב מדות של רחמים הנזכרים ובשתוף מקורם פועלים בחזקה. והוא ממש כשם ע"ב ושם מ"ב. ואפשר שעליו היה מכוון גם כן הכהן. והנה נמצא שיש לברכת כהנים מדרגות ראשונה בשם יו"ד ה"י ויו"ה"י, ומורידו לשם יו"ד ה"א וא"ו ה"א דהיינו הכתר בתוך החכמה, ואחר כך מוריד הכל לשם יהו"ה ושם כולל י"ג תיקוני אריך אנפין ותשע תיקוני זעיר,

דהיינו בפסוק יברכך ה' יכוונו להמשיך שפע לקו הימין לז"א, וְכִתְרֵינוּ דְשִׁמְאֵלָא לְשִׁמְאֵלָא, בְּרָקָא חַוֵּי ויתקנו בברכותיהם הספירות של קו שמאל לשמאל כראוי להיות, דהיינו בפסוק יאר ה' יכוונו להמשיך שפע לקו השמאל, ובפסוק ישא ה' יכוונו להמשיך השפע לקו האמצעי. דְבַעֲיָא דְלֹא יִטְעוּן בְּחַוֵּן וצריכים הכהנים להזהר שלא יטעו בהם, כי יש שמתברכים מקו ימין ויש מקו שמאל, ואם יטעו בכוונה אז לא יחולו הברכות, לְאַתְקִנְנָא כְּלָא, בְּגִין דִּיתְבָּרְכוּן עֲלָאִין וְתַתָּאִין ועל ידי כל הג' פסוקים יכוונו לתקן את כל הג' קוים של ז"א, כדי שמשם יתברכו העליונים והתחתונים.

וְאִי יַעֲבְדוּן הָבִי ואם יעשו כך להמשיך הברכות לעליונים ולתחתונים, מַה בְּתִיב. וְאִנִּי אֲבָרְכֶם אז יקוים בהם מש"כ ואני אברכם. לְמַאן ושואל למי יברך הקב"ה, ואומר לְאִינוּן בְּהִנֵּי לאותם הכהנים המברכים את ישראל, דְכִתְיִב, שכתוב בשעה שברך יצחק את יעקב (בראשית כז, כט) וּמְבָרְכֶיךָ בְּרוּךְ, וְכִתְיִב וכשברך הקב"ה לאברהם אבינו כתוב (בראשית יב, ג) וְאַבְרָהָהּ מְבָרְכֶיךָ. אִינוּן מְבָרְכֵין לְעַמָּא אלו הכהנים המברכים את העם, וְאִנָּא אֲבָרְכֶךָ לְהוּ ואני אברך אותם. וְלִפְיֶכָךְ בְּתִיב וְשִׁמוּ שהוא לשון תיקון, וְלֹא בְּתִיב יֵאמְרוּ, אִזּוּ יִזְכְּרוּ ולא כתוב יאמרו או יזכרו.

צריך הכהן לברך מתוך שמחה ועין טובה ובאהבה גדולה

תֵּאנָא למדנו, כָּל בְּהֵן דְלֹא רְחֻמִּין לִיהּ עַמָּא, לָא יִפְרוּם יְדוּי כל כהן שאין העם אוהבים אותו, ואין רצונם להתברך על ידו, לא ישא את כפיו. וְעוּבְרָא תְּוָה בְּתַד בְּהֵן דְקָם וּפְרִים יְדוּי, וְעַד דְלֹא אֲשָׁלִים, אֲתַעֲבִיד תְּלָא דְנַרְמִי ומעשה היה בכהן אחד שנשא את כפיו, ועד שלא השלים את ברכת כהנים נעשה גל של עצמות. מַאי טַעֲמָא מהו הטעם שנענש, ואמר מְשוּם דְלֹא בְּרִיךְ בְּחִיבֻתָא לפי שלא ברך באהבה ובחיבה. וְקָם אַחַר וּפְרִים יְדוּי וּבְרִיךְ, וְאַתְתָּקֵן תְּהוּא יוֹמָא וקם כהן אחר ונשא את כפיו וברך ברכת כהנים, ונתקן ונתברך היום ההוא. כָּל בְּהֵן דְהוּא לָא רְחִים לְעַמָּא, אִזּוּ עַמָּא לָא רְחֻמִּין לִיהּ, לָא יִפְרוּם יְדוּי לְבָרְכָא לְעַמָּא כל כהן שאינו אוהב את העם, או שאין העם אוהבים אותו, לא ישא את כפיו לברך את העם, כי אינו יכול לברך בלב טוב ובעין טובה, דְכִתְיִב, (משלי כב, ט) טוֹב עֵינָן הוּא יְבוֹרֵךְ ודרשו חז"ל אֵל תִּקְרֵי יְבוֹרֵךְ, אֵלָא יְבוֹרֵךְ אל תקרי יבורך דהיינו מאחרים, אלא יברך, שהוא זה שראוי לברך את האחרים היות ויש לו עין טובה.

מאמרי הפרשה

”נְשֵׂא אֶת רֵאשׁ בְּנֵי גֵרְשׁוֹן גַּם הֵם לְבֵית אֲבֹתָם לְמִשְׁפַּחְתָּם” (ד, כב).

מעלת השבת שלאחר חג השבועות

הנה ידוע הוא שבדרך כלל שבת פרשת נשא יוצאת אחרי חג מתן תורתנו הקדושה, והשבת ניתנה לנו במרה, עוד לפני מתן תורה. והנה כתבו התוספות (שבת פז: ד"ה אתחומין) כי השבת עליה נצטוונו במרה, לא היו בה דינים והלכות כמו שנצטוונו לאחר מכן במעמד הר סיני. ונחלקו רבותינו בזה, לדעת הפני יהושע, במרה עדיין לא נצטוונו על איסור הוצאה ותחומים, ורק במתן תורה נוספו איסורים אלו. ואילו לדעת בעל ה'טל אורות' הקדמון, במרה היה ציווי רק על השביתה בלבד, בלי פרטי המלאכות - אשר הם ניתנו לנו מאוחר יותר בהר סיני.

נמצא, כי לאחר מתן תורה - זו השבת הראשונה ששמרו עליה בכל פרטיה ודקדוקיה. ואם כי בליל שבת כאשר עדיין לא ניתנה תורה - עדיין קיימה כפי שנצטוו במרה, אמנם בבוקר יום השבת כבר ניתנה התורה, וקיימה כמצוותה. ובפרט לדעת רבי אברהם אבן עזרא, הסובר שכבר ניתנה תורה בערב שבת, נמצא שקיימה בדקדוקיה ופרטותיה כבר מליל שבת. ועל כן השבת שלאחר השבועות - היא השבת הראשונה אשר נשמרה כדת. (מפרשים).

היו נשאים בירושלים עד שבת לאחר השבועות

מהר"א מבעלזא זי"ע היה אומר, כי הטעם לכך שהחסידיים קוראים לשבת זו "שבת נאך-שבועות" [השבת שלאחר שבועות], הוא ע"פ מה שכתב הרדב"ז (חלק ו', ב' אלפים קעח) לבאר ע"פ דברי הגמרא בסוף חגיגה (כו:): האומרת שכאשר עלו ישראל לרגל - היו מראים לישראל חיבתם לפני המקום, בכך שהיו רואים את לחם הפנים סמוך לסידורו כשהוא עדיין חם, "לחם חום כיום הלקחו" (שמואל א' כא, ז). והיו מוציאים את השלחן ומקרבים אותו עד לסוף ההיכל למקום שמותר להוליכו שם.

והקשה הריטב"א, האיך היו יכולים לראות שהלחם עדיין חם? ותירץ, כי ראו את ההבל היוצא מהלחם. אמנם הרידב"ז פירש, שאותם אלפי הכהנים שקבלו את חלקם מלחם הפנים, נתנו לעם לנגוע בו, ולהיווכח כי הוא עדיין חם. אמנם העיר על כך הרדב"ז, כי בשלמא בפסח וסוכות בהם יש שבת חול המועד, היו יכולים לראות את החיבה הזאת. אך בשבועות בו אין שבת-חול המועד, הרי לא היו יכולים לראות חיבתם לפני המקום, שכן הכהנים לא קבלו אז את חלקם מלחם הפנים, אשר היה מתחלק מדי שבת בשבת?

אמר על כך מהר"א מבעלזא, כי התשובה היא, שמחמת כן, היו החסידיים ואנשי מעשה נשאים בבית המקדש עד לשבת שלאחר שבועות בכדי לזכות ולראות את חיבתם לפני המקום, ובוהו היו מחנכים את בניהם ומראים להם כמה אנו חביבים אצל המקום. ולא עוד, אלא אפילו בזמן בית שני, כאשר כבר היה חושך גדול, והיו צדוקים וכדו', אעפ"כ ראו עין בעין כי השכינה שורה בישראל, בכך שהלחם נשאר חם לאחר כמה ימים על השולחן. נמצא לפי זה, כי החיבה היתה ניכרת במיוחד בשבת שלאחר שבועות. ולכן קישרו את השבת הקרובה לחג שקדם לה.

ובענין זה, אמר עוד הרה"ק רבי אברהם יעקב מסאדיגורה זצ"ל, כי קדושת חג השבועות חופפת היא לקדושת השבת, שהרי עצרת יש לה תשלומין כל שבעה. נמצא, כי בזו השבת היו בני ישראל עדיין אוכלים שלמי חגיגה, והוא ממש כמו שבת חול המועד.

זו הסיבה איפוא, שרק השבת שלאחר שבועות כונתה כך, ולא השבתות שלאחר סוכות ופסח, כי דוקא בשבת זו ישנה שייכות עדיין לחג השבועות.

לאחר מתן תורה אנו מראים את השמחה בתורה

פרשת "נשא" נקראת בדרך כלל בשבת שלאחר חג מתן תורה. לְשִׁמָּה מבטא את המעלה הנפלאה שלמוד התורה מקנה לאדם. נשא - מלשון התנשאות, התרוממות, התעלות. כי לאחר שזכינו לקבל את המתנה הגדולה שאין כמותה, והתרוממנו ונשאנו למעלה למעלה לפסגות חדשות שאין כמותן, אנחנו צריכים להראות לבורא יתברך כמה אנחנו

שמחים בתורה ועוסקים בה, ויודעים ומכירים שכל עיקר חיינו הוא בתורה הקדושה, כמו שאנו אומרים בתפילת ערבית: כי הם חיינו ואורך ימינו ובהם נהגה יומם ולילה.

ובספר "מעלות התורה" מביא על כך משל נפלא: ידמה בנפשו, אילו מלך גדול ונורא ראה אדם אחד מוטל באשפה, מוכה ומסובב בכל מיני ייסורים וחלאים רעים, וחסר בכל מיני חסרונות. ונשא האיש הלז חן בעיני המלך, וציווה לרחצו מכל הלכלוך שעליו, וריפא אותו מכל תחלואיו, עד שנעשה בריא ושלם בכל אבריו. והלביש אותו לבוש יקר, ועיטר אותו בכמה אבנים טובות ומרגליות, ומסר לו את כל גזויו. וציווה שתהיה כל הנהגת המלכות על ידו, ונתן לו את בתו לאשה, וגידלו על כל השרים ועבדי המלך, עד שציווה לכל גדולי המלכות לשמש לפניו בבגדי יקר ככל אשר יחפוץ.

והנה, בעוד שהוא מלובש בבגדי מלכות ומעוטר באבנים טובות, וכל גדולי המלכות הולכים לפניו ומאירים לו בלפידים, באותה שעה - ראה תינוקות מטפחים באשפה ולוקטים אבנים ומשחקים, ואז נתקנא בהם ופרש מהתהלכה המלכותית, ישב עמם באשפה והצטרף למשחקם.

היש קץ לענשו, שביזה כבוד המלך ומשרתיו עושי רצונו?! כיצד לכלך הוא את בגדי היקר שעליו וזלזל במעמדו, ובעט במתנת המלך בהעדיפו משחקי זאטוטים באשפה!

עד כאן המשל. והנמשל:

נקדים ונאמר: זכות גדולה, אך גם אחריות גדולה, נתגלגלה לידינו, מסמיכות חג השבועות, חג מתן תורה - לשבת קודש. אמת, הכל חייבים בתלמוד תורה בכל ימות השנה, וחייבים לקבוע עיתים לתורה, אבל רבים טרודים על המחיה ועל הכלכלה, ורואים עצמם כאנוסים.

ששה ימים טרודים אנו במלאכתנו, ובשבת - מה? בשבת, עייפים אנחנו מעמל השבוע. תירוץ דחוק הוא, אך תירוץ ברם עתה, כאשר חוגגים אנחנו את חג מתן תורתנו, ומודים אנחנו על היקרה שבמתנות, הנפלאה שבתשורות, בזאת נבחן האם פינו ולבנו שווים. האמנם שמחים אנחנו בתורה ובלב שלם מודים על נתינתה. השבת שאחרי שבועות, שבת שאחרי יום חג ומנוחה, איננו עייפים בה, איננו מותשים, ובוהן נבחן האם נקדיש אותה לתורה, או נפנה, חלילה, למשחקי הילדים, בטלה וקריאת עיתונים... (מעייין השבוע).

הפרשה וה'זוהר' הארוכים ביותר

מספר הפסוקים בפרשת נשא הם קע"ו, ריבוי הפסוקים שבפרשה, אומר בעל החידושי הרי"ם זצ"ל, בא להורות על החיבה היתירה אותה רוחשים ישראל לתורה, שמיד לאחר מתן תורה, מרבים הם בקריאה ובלמוד התורה הקדושה. וכן הזוהר הקדוש על פרשה זו הוא הארוך ביותר, יש בו את כל האדרא רבא אשר כולל בתוכו את כל סודות התורה, וממנו נתחבר כל ספר "עץ חיים" למורינו רבי חיים ויטאל זצ"ל.

והנה, בכח קע"ו פסוקים שבפרשה זו, מכניעים הקל"י דעשו ששמו אלוף 'צפ"ו' (כדאיתא בקב הישר פכ"ב בשם המקובלים), העולה בגימטריא קע"ו. (אוצרותיהם של צדיקים פרשת נשא, בשם הרה"ק דוד מסקווירא זצ"ל).

ולמרבה הפלא מצאנו עוד, כי מנין הפסוקים במזמור קי"ט בתהלים - שהוא הארוך ביותר, הוא גם קע"ו. וכן הוא מנין הדפים במסכת הגדולה ביותר בש"ס - בבא בתרא. גם ה'מדרש רבה' הארוך ביותר הוא בפרשת נשא, ויש בו קע"ז פסקאות. וכן ההלכות הכי ארוכות בשולחן ערוך, הם הלכות שבת הכוללים גם הלכות עירובין ותחומין, ויש בהם יחד קע"ה סימנים. אשר עם הכולל עולים קע"ו. ניתן להוסיף, כי מספר קרוב לזה נמצא בחלק השולחן ערוך הקצר ביותר, שהוא חלק אבן העזר, ויש בו קע"ח סימנים. והוא פלאי.

מסירות נפש ללימוד התורה

הנה עתה אנחנו נכנסים אל תוך חדשי הקיץ, אשר בהם הלילות קצרים והחום גדול מאוד, ונופלת על האדם חולשה ועייפות, והיצר הרע מראה לאדם כי קשה לו ללמוד, וא"כ צריכים אנחנו להתחזק וללמוד בחשק ולא להתעצל.

וכבר אמרו חז"ל (אבות פ"ד משנה ט) "כל המקיים את התורה מעוני - סופו לקיימה מעושר". כלומר, המקיים את התורה מעוני, שיש לו עיניו ומניעות ובכל זאת לומד תורה, סופו לקיימה מעושר - בלי מניעות ובלו בעיות וייסורים.

זה עתה, בחג השבועות, ראינו כיצד משה רבנו עלה למרום, והתווכח עם המלאכים, וכה אמר להם: כתוב בתורה לא תרצח לא תנאף וכו', כלום יצר הרע יש בכם? הראנו לדעת, כי התורה לא ניתנה למלאכים הרוצים להשתעשע בה,

אלא רק לבני האדם שיש להם מלחמה עם יצרם הרע, ועל כן אמר להם משה: אם לכם המלאכים אין יצר הרע - אות הוא כי לא ראויה התורה להינתן לכם.

ויש ללמוד מכאן, שהאדם צריך ללמוד תורה גם כאשר היצר אומר לו שלא ילמד, וממציא לו כל מיני תירוצים ופיתויים בכדי לבטלו מן הלימוד, כי תפקידו הוא להתגבר על הכל וללמוד, כי זו היא מעלת האדם על המלאכים.

וכמו שאומר הזוהר הקדוש (ח"א הקדמה ד: יא., קו: ועוד): בעי בר נש לאשתדלא באורייתא יממא וליליא. אינו אומר 'ללמוד' [-למילף], אלא 'להשתדל', ופירושו הוא להיאבק עם היצר הרע. ולא ילמד רק כאשר יש לו חשק גדול לתורה, וכשהוא שמח בלימוד ומשתעשע בתורה, ואילו כאשר אין לו חשק, עוזב הוא את התורה ואינו לומד - אלא צריך להיאבק עם היצר הרע, ותמיד ללמוד עם כל המניעות. ומוסיף הזוהר הקדוש, כי מי שנוהר בזה, זוכה לחיים, עושר וכבוד בעולם הזה ובעולם הבא.

גם זוכה שהמלאך מט"ט מלווה אותו בלילה לעולמות העליונים, ומעלה את נשמתו לפני הקב"ה, ואומר לפניו: נשמה זו עסקה היום בתורה הקדושה! והמלאכים באותה שעה שותקים מלומר שירה, והקב"ה מברך את אותה הנשמה. **וידוע**, כי בזמן קבלת התורה פרחו נשמתן של ישראל, והקב"ה הוריד טל של תחיה והיה מחיה אותם. ויש להבין, מדוע לא נתן להם מתחילה את הכח לעמוד בזה, ומדוע היו צריכים למות ורק אח"כ להחיות אותם? אלא ללמדנו, כי האדם צריך לשקוד בתורה וללמוד, ולמסור עצמו לכך עד שיעור שתפרח נשמתו, וידע שאם מגיע לו חיים - הקב"ה יחיה אותו שוב.

וענין זה של מסירות נפש - למדנו מרות המואביה. שכן ערפה, אע"פ שרצתה להידבק בעם ישראל, מכל מקום לא מסרה את נפשה על כך, ולכן יצא ממנה גלית הרשע. ולעומתה רות אחותה, שעשתה מסירות נפש ועזבה את כל תענוגי בית אביה - מלך מואב, ודבקה בנעמי ובעם ישראל, זכתה להביא לעולם את דוד המלך שממנו עתיד לצאת משיח צדקנו. א"כ גם אנחנו צריכים למסור את עצמנו על התורה בכל הכוח וגם כשיש קשיים, כי הם חיינו ואורך ימינו ובהם נהגה יומם ולילה.

אליהו הנביא והצייד

ומספר המדרש (ילקוט שמעוני נצבים רמז תתק"מ), כי אליהו הנביא פגש בצייד המבלה ימיו בטוויית חבלים מפשתן, באריגת רשתות, חפירת שוחות והטמנת מלכודות, ואת הלילה במארבים ובהמתנה לחיות. איש פשוט, תם וישר, הנהנה מיגיע כפיו. ופנה אליו בשאלה מפתיעה: מדוע אינך לומד תורה?

נשמע מזור. כך חשב גם הצייד. הוא - ולימוד תורה?! התורה הרי ניתנה לרבנים, ואילו הוא אדם פשוט - מתפלל, מניח תפילין, שומר שבת, כשרות, טהרה. מה עוד רוצים ממנו?

אך אליהו הנביא אינו מרפה: מדוע אינך לומד תורה?

"**בינה** לא ניתנה לי מן השמים", משיב האיש. ללמוד תורה זה להתפלל, להקשות, לתרץ. אין לי ראש לזה.

הוא לא צדק, כמובן. ללמוד תורה זה גם להשתתף בשיעורי תורה, לדעת עוד מדרש, עוד פסוק, עוד משנה. כל ידיעה היא אוצר, אבל כל זה בזמננו, כאשר יש שיעורי תורה לרוב, וספרים בכל רמה, וקבצי שמע. בזמנם, התורה שבעל פה נלמדה ממש בעל פה, שינוהו והעמיקו בה. והוא - לא בנוי לזה. כישרון - אין לו, זיכרון - גם לא.

שאל אותו אליהו הנביא: ומי לימד אותך לטוות חוטים ולארוג רשתות? מי לימד אותך את אורחות חייהם של החיות, על פיהם אתה מכין את המארבים? מי לימד אותך לחפור שוחות ולהטמין מלכודות? מי לימד אותך להסוות אותן באומנות?

אה, זה... בינה ניתנה לי לכך מן השמים.

אמר לו אליהו הנביא: ישמעו אוניך מה שפיך מדבר! לעסוק בצרכי הפרנסה - ניתנה לך דעה, אבל לעסוק בעסקי הנשמה - לא ניתנה לך דעה?! להשיג את צרכי העולם הזה, הכלים ונפסדים, עזרו לך, ולהשיג את נצחיות חיי העולם הבא - לא יעזרו לך?!

הלומד תורה שכינה כנגדו

ובשעה שהאדם עוסק בתורה, צריך הוא ללמוד בחשק גדול ולשתף את הקב"ה בלימודו - ללמוד עם השכינה הקדושה, מתוך קדושה. כי כאשר יחשוב שהשכינה כנגדו, או אז יהיה לו כח להתגבר על העצלות והחולשה.

זבנה פירשו את מאמר המשנה (אבות פ"ג משנה ח): כל השוכח דבר אחד ממשנתו, מעלה עליו הכתוב כאילו מתחייב בנפשו. פירוש, אם שוכח את ה"אחד" שהוא הקב"ה, ממשנתו - מלימודו, כלומר, אפילו שהוא עוסק בתורה אך אינו משים לבו שהשכינה כנגדו, הרי זה מתחייב בנפשו.

וכן אמרו (חגיגה ט): אינו דומה שונה פרקו מאה פעמים לשונה פרקו מאה ואחד. כי אפילו למד מאה פעמים, אין זה נחשב לכלום, אם אינו לומד עם הקב"ה הנקרא 'אחד'.

ולכן עתה בימים הללו, צריכים אנחנו כח גדול ללמוד בחשק ולהתגבר על המכשולים, ולא ללכת אחר המותרות. וכמו שאמרו רז"ל (הובא בתוספות כתובות קד. ד"ה לא נהיית): עד שאדם מתפלל שיכנסו דברי תורה בתוך מעיו, יתפלל שלא יכנסו בו תאוות ומותרות.

הרוצה לזכות לכתר תורה

כתב הרמב"ם (הל' ת"ת פ"ג ה"א) וזו לשונו: בשלשה כתרים נכתרו ישראל, כתר תורה וכתר כהונה וכתר מלכות. כתר כהונה זכה בו אהרן שנאמר וכו', כתר מלכות זכה בו דוד שנאמר וכו', כתר תורה הרי מונח ועומד ומוכן לכל ישראל, שנאמר (דברים לג, ד): תורה צוה לנו משה מורשה קהלת יעקב, כל מי שירצה יבא ויטול. עכ"ל.

"כתר תורה" - הוא שלימות התורה. בהיותו שלם בתורה, ללא פגם וללא חלל כלשהו. ולשלימות זו עלינו לשאוף, וזו צריכה להיות השקפת חיינו, לזכות לשלימות התורה, להרגיש כי הם חיינו ואורך ימינו. ושלימות זו היא, הן בקנין כל התורה כולה, אשר לכך צריכה להיות שאיפתנו, והן במ"ח הדברים אשר התורה נקנית בהן.

יקרה היא מפנינים

וממשיך הרמב"ם (שם הלכה ב): אמרו חכמים ממזר תלמיד חכם - קודם לכהן גדול עם הארץ שנאמר (משלי ג, טו): יקרה היא מפנינים, מכהן גדול שנכנס לפני ולפנים. כלומר, שהיושב ועוסק בתורה, יקר הוא יותר מעבודת הקודש המופלאה, הנעשית אחת בשנה בצום יום הכפורים, בבגדי לבן בקודש הקדשים. ואיזו חרדה תיפול על הלומד כשיתבונן בזה, כמה יקר הוא עתה בעיני ה', בעת עוסקו בתורה.

תלמוד תורה שקולה כנגד כל המצוות

ושם (הלכה ג), כתב עוד: אין לך מצוה בכל המצוות כולן שהיא שקולה כנגד תלמוד תורה אלא תלמוד תורה כנגד כל המצוות כולן שהתלמוד מביא לידי מעשה, לפיכך התלמוד קודם למעשה בכל מקום. עכ"ל. ולכן, רק מצוה שאי אפשר לעשותה ע"י אחרים דוחה תלמוד תורה.

ושמא תעלה מחשבת פיגול על לב האדם, ויאמר שאינו מתאוה לכתר התורה ולמעלה ולמצוה הגדולה והמופלאה שלה, אלא די לו שרק לא יחטא, ויהיה בן אדם פשוט וכו', לזה אומר הרמב"ם (שם הלכה ה): תחילת דינו של אדם אינו נידון אלא על התלמוד. כלומר, אי אתה בן חורין להיבטל ממנה, ועל כרחך חייב אתה לשאת עליך את עול התורה.

כעת, כאשר אתה נושא עליך את עול התורה - עשה זאת מאהבה, לא כמי שהכריחוהו לכך. כי הזכיה בשלימות כתר התורה, היא כפי האהבה לתורה. משל למלך המרבה במתנותיו למי שמחשיב אותן, מחבבן ומשתוקק להן, ולא למי שמראה שאינן כ"כ חשובות לו.

המפריע הגדול בעליה בתורה

עוד תנאי עיקרי קובע הרמב"ם (שם בהלכה ו), כי מי שנשא לבו לקיים מצוה זו כראוי, ולהיות מוכתר בכתר תורה, לא יסיח דעתו לדברים אחרים. כי היסח הדעת הוא המפריע הגדול בלימוד ובעליה בתורה, שכן רק עם מחשבה מרוכזת אפשר להשכיל ולהבין, כולי האי ואולי. לא כן אם המחשבה מפוזרת, שאז הרהורי התורה בטלים ברוב הרהורים בטלים.

והנה, מדת היסח ה"דעת" - תלויה היא ב"דעת" האדם. כי אדם שיש לו מיעוט הדעת, כגון ילד - מסיח דעתו ע"י כל דבר הכי קטן. לא כן אדם בינוני, הצריך סיבה יותר חזקה להסיח דעתו מהלימוד. ואילו האדם השלם, לא יסיח אותו שום דבר מדעתו בתורה.

וכה כתב באגרות החזון איש (אגרת ג): "ללמוד שעה אחת ולהפסיק שעה אחת הוא קיום התורה האפס וההעדר, הרי זה זורע ושולח עליהם מים לסחפן, עיקר הלימוד הוא התמידי הבלתי נפסק, בלימוד התמידי הוא סוד הקדושה, וזה שעושה תורתו קרעים קרעים אסף רוח" עכ"ל.

עוד כתב הרמב"ם שם (הלכה ו): כך היא דרכה של תורה פת במלח תאכל וכו'. ולכאורה הכוונה בכך, שאפילו אם אין לו אלא פת במלח - יסתפק בזה ואל יתבטל מהתורה. אבל לא כן הוא, אלא דווקא אם "פת במלח תאכל", אזי אפשר לקנות את התורה. ראשית, מפני שע"י זה דעתו מוסחת מהגשמיות ונוטה יותר לרוחניות, ושנית מפני שמיעוט הנאות הגוף, הוא מ"ח הדברים שהתורה נקנית בהן.

אין מקום לרוחניות וגשמיות יחד

דבר זה ביארו המהר"ל (נצח ישראל פ"ז), שלבו של האדם אינו מחזיק רוחניות וגשמיות יחד. כי כשם שאי אפשר לכלי להחזיק בתוכו בבת אחת אש ומים, מפני שהם שני הפכים, כן לב האדם שהוא משכן הבינה, אינו מחזיק שתיהן. אלא או שלבו מתאווה לתאוות הלב, או שלבו מלא אהבת תורה ויראת שמים.

ועל זה בא הפסוק ואומר (דברים ד, ט): "בשמים ממעל" - כמה שנוגע לרוחניות שהם ענייני השמים - אל תסתפק במועט, אלא שיהיה לך 'קנאת סופרים' שהיא 'תרבה חכמה', ותסתכל על אלו שגדולים ממך ותשאף לגדול ולהיות כמותם. אבל "ועל הארץ מתחת" - בענייני הארץ והם הדברים הגשמיים תסתכל "מתחת" - על אלו שפחותים ממך ולא תרבה את תאוותך כל הזמן להוסיף עוד אלא להסתפק במה שיש לך.

עוד יסוד גדול כותב הרמב"ם (שם הלכה ט): דברי תורה נמשלו כמים שנאמר הוי כל צמא לכו למים, לומר לך מה מים אינם מתכנסין במקום מדרון אלא נוחלין מעליו ומתקבצים במקום אשבורן כך דברי תורה אינם נמצאים בגסי הרוח וכו'. ולכאורה צריך ביאור, מהי השייכות בין מידות לבין שלימות קנין התורה. בשלמא כשרונות ויגיעה בתורה נחוצות הן, אבל מה מועילות המידות? ועוד, מדוע בין מ"ח קניני התורה נמנים גם ענייני ענוה טהרה ומידות? ההסבר לזה הוא, כי המידות הטובות ובראשן הענוה, הן תנאי עיקרי לקנין התורה. מכיון שהתורה היא מתנת אלוקים, והרי היא ניתנת רק לראוי אליה.

והנה חוזר הרמב"ם (בהלכה יב) על תנאי מיעוט הנאות הגוף, וכה הוא כותב: אין דברי תורה מתקיימין במי שמרפה עצמו עליהן, ולא באלו שלומדין מתוך עידון ואכילה ושתיה, אלא במי שממית עצמו עליהן וכו'.

ונראה, שכונתו להשמיענו כאן, שאין דברי תורה נחקקים ו"מתקיימים" אצל האדם באופן שיזכה לזכרם לטווח ארוך, אלא באופן של פת במלח וכו'.

וגם אחרי שילמד וייעשה תלמיד חכם - לא ייגרר אחר תענוגי עולם הזה, כי חס ושלום התורה שלמד תפרח ממנו, כמו שמצינו (שבת קמז): ברבי אלעזר בן ערך, שהגיע למדינת 'פרוגיאתא' [פירש"י: מדינה שיינה משובח] ונמשך אחר היין והרחיצה, ונעקר ממנו תלמודו, וכשחזר למקומו, העלוהו לקרוא בתורה, ובמקום 'החודש הזה לכם', קרא: 'החרש היה לכם'. ולא לחנם סיפרו זאת חז"ל, אלא להודיענו עד כמה גדול נזק תענוגי עולם הזה, עד שאפילו לגדולי עולם יכול להזיק מאד, רחמנא-ליצלן.

תורתו עיקר ומלאכתו טפל

משל למה הדבר דומה, לאדם שהוריש לשני בניו שטח אדמה, האחד היה חכם והשני היה טיפש. החכם היה עובד באיזה עסק, וכשהיה חוזר בלילה - היה עובד בשדה, משראה שיש לו כדי מחיה ליום, עבד רק באדמתו, עד שבמשך כמה שנים נטע שדה גדול והתפרנס ממנו בריווח. ברם אחיו, כאשר ראה שהעבודה בשדה גוזלת את זמן עסקו - התחיל להזניחה, עד שבמשך הזמן עלתה כולה קמשונים והתמלאה אבנים וקוצים, ולא הוציא ממנה כלום.

והנמשל הוא: האדם בעולם הזה צריך לחשב דרכיו ולנצל את הזמן לרוחניות, וגם יעבוד קצת כדי מחייתו, אבל העיקר יהיה אצלו לסגל לעצמו תורה ומצוות, ויעשה את התורה עיקר העיקרים ויקדיש לה את כל זמנו. לא כן הטיפש, כאשר רואה שאם ילמד לא יוכל להרוויח כסף, תיכף עוזב את התורה והולך לעבוד, ולבסוף כשנפטר מן העולם - יוצא בלא כלום רק עם שדה מלאה בקוצים ואבנים.

קבלת התורה כוללת שני דברים: גם ללמוד את התורה כדי שנדע איך לקיים את המצוות, וגם את מצות תלמוד תורה שהוא ענין בפני עצמו, ללמוד ולעסוק בתורה ולא להרפות ממנה. וכמו שכתב הרמב"ם (הלכות ת"ת פ"א ה"ח):

כל איש מישראל חייב בתלמוד תורה בין עני בין עשיר בין שלם בגופו בין בעל יסורין, בין בחור בין שהיה זקן גדול שתשש כחו, אפילו היה עני המתפרנס מן הצדקה ומחזר על הפתחים, ואפילו בעל אשה ובנים חייב לקבוע לו זמן לתלמוד תורה ביום ובלילה שנאמר (יהושע א, ח): "והגית בו יומם ולילה".

יגתי ומצאתי תאמין

ונתבונן קצת בדברי חז"ל, מהי הדרך שאנחנו צריכים לעסוק בתורה:

ישנו מאמר בגמרא (מגילה דף ו:), אמר רבי יצחק: אם יאמר לך אדם יגתי ולא מצאתי - אל תאמין, לא יגתי ומצאתי - אל תאמין, יגתי ומצאתי - תאמין. המדובר כאן על דברי תורה, שאם אדם אומר אני אבין בלי לטרוח - זה לא יתכן, ואם אדם יאמר לך עמלתי להבין את התורה אך לא הבנתי - אל תאמין לו. ומוסיפה הגמרא ואומרת: ולדברי תורה לא אמרן אלא לחדודי, אבל לאוקמי גירסא - סייעתא מן שמיא היא. כלומר, בכדי להבין סוגיא על בוריה עד להלכה, הדבר תלוי ביגיעה, אבל בשביל לזכור - צריך סייעתא דשמיא.

ברם, הגר"א מבאר שם, כי גם לחידוד וגם לזכרון צריך סייעתא דשמיא, ולא יכול האדם לומר: כוחי ועוצם ידי עשה לי את החיל הזה. ועלייתו של האדם בחכמת התורה אינה באה ממילא, כמו אדם שהולך בדרך ומצא מציאה, שיש לו סייעתא דשמיא שהוא מצא ולא אחר. ומה שחילקה הגמרא בין חידוד לזכרון, הכוונה היא כך: כאשר אדם לומד - הוא צריך להתייגע, ואז יזכה שהקב"ה יתן לו סייעתא דשמיא להבין. משל למה הדבר דומה? למוצא מציאה, שאם הוא מגביה את המציאה - יזכה בה, ואם לא - לא יוכל לזכות בה. לא כן הזכרון, שהוא כמו מתנה, היכולה להיקנות ע"י דעת אחרת המקנה אותה (ב"מ דף יא:), וכך כאן, ה'דעת האחרת' של הקב"ה, היא מזכה אותו שיזכור את הלימוד. אבל בלי סייעתא דשמיא - לעולם אי אפשר להגיע לכלום.

ישים עצמו כמדבר

עוד מצינו בגמ' (עירובין נד.) על ענין היגיעה בתורה: אמר רב מתנה, מאי דכתיב (במדבר כא, יח): "וממדבר מתנה?" אם משים אדם עצמו כמדבר זה שהכל דשין בו - תלמודו מתקיים בידו, ואם לאו - אין תלמודו מתקיים בידו.

ועוד אומרת הגמרא על הפסוק (שם): "וממדבר מתנה וממתנה נחליאל ומנחליאל במות ומבמות הגיא", אם אדם משים עצמו כמדבר זה שהכל דשין בו - תורה ניתנה לו במתנה. וכיון שניתנה לו במתנה - נחלו א-ל, שנאמר: "וממתנה נחליאל". וכיון שנחלו א-ל - עולה לגדולה שנאמר "ומנחליאל במות".

וכך מצינו אצל משה רבנו ע"ה, אשר בזמן שעלה לשמים והיה שם ארבעים יום וארבעים לילה, היה לומד ושוכח, עד שלבסוף נתן לו הקב"ה את התורה במתנה, ומכאן ואילך שוב לא שכחה (עיין נדרים לח.). נמצא, שכאשר ישים האדם את עצמו כמדבר, בכך שכל שאיפותיו יהיו לתורה בלבד, יזכה לה במתנה. וכיצד יכול לבוא לידי כך? ע"י שיבטל ממנו את עניני העולם הזה, וגם יתנהג בענווה ובשפלות.

קבלת עול תורה כחמור

הפסוק אומר (בראשית מט, יד): "יששכר חמור גרם רובץ בין המשפתיים". ופירש רש"י שם, כי הפסוק מדבר על התורה, לומר שיששכר היה כמו חמור, שמטעינים אותו משא כבד, וכך גם יששכר נשא על עצמו עול תורה.

ובגמרא (עבודה זרה דף ה:) אמרו: תנא דבי אליהו, לעולם ישים אדם עצמו על דברי תורה כשור לעול וכחמור למשאוי. וביאר ה"חפץ חיים" (שם עולם פ"י) מדוע המשילו דווקא כשור לעול וכחמור למשא, אלא, כי השור חורשים על ידו את השדה, וגם החמור יש לו תפקיד, כאשר מעמיסים עליו תבואה, וכל כמה ששיימו עליו - הוא מקבל, כי זהו טבעו לקבל. וכך צריך להיות גם בדברי תורה: החרישה - הוא העיון, לומר שצריך להעמיק בגמרא, ו'לחרוש' את הגמרא עם המפרשים, ולא ילמד את התורה "על מי מנוחות ינהלני". ולאחר שחרש, אז צריך להיות כחמור הנושא עליו משא גדול, וזאת יעשה ע"י החזרה על הלימוד, כי אם לא יחזור - ישכח ויפסיד את הכל, ולא יהיה לו את המשא הגדול של התורה.

וזו היא המידה של יששכר, ללמוד תורה ע"י יגיעה, ובסוף הוא אכן זכה לכך, וכמו שכתוב (בראשית מט, טו): "ויהי למס עובד", ואומר המדרש (בראשית רבה פרשה צח, ס"ב) אלו מאתים ראשי סנהדראות שהיו משבטו של יששכר, והיו מורי הוראה לישראל. ומכאן נלמד, שכל אחד לפי שכלו, עליו לעשות עצמו כשור לעול וכחמור למשא.

התורה שייכת לכולם

והמשיל ה"חפץ חיים" זאת לסוחר, שאם יבזז את כל כספו להנאות העולם הזה, לא יוכל לעשות סחורה. ולכן אוסף כל פרוטה בשביל לקנות סחורה. כך האדם צריך לבטל את כל תענוגי העולם הזה בשביל התורה וכך יזכה ללמוד.

ולא יאמר האדם, שהתורה ניתנה לאנשים למדנים, לא כן אני שאיני למדן - איני ראוי לתורה. שכן הדבר אינו נכון כלל וכלל, כי התורה ניתנה לכולם בשווה. והכתוב אומר (בראשית ב, ט): "ועץ החיים בתוך הגן", והוא רומז לתורה אשר היא עץ החיים, הנמצא ממש באמצע הגן, וכך נמצא שקרוב הוא לכל העומדים סביבו, וכל היכן שיהיה האדם - יוכל להגיע לתורה הקדושה.

עוד יש לרמוז במה שכתוב (במדבר ב, ז): "ונסע אהל מועד מחנה הלויים בתוך המחנות". והנה נחלקו (ירושלמי עירובין פ"ה ה"א) האם המחנות היו מסודרים כמו קורה או כמו תיבה, אמנם לפי כל הדעות - המשכן הרומז לתורה - היה באמצע, כי התורה היא של כולם, וכל אחד ואחד יכול ללמוד אותה.

עוד יש לרמז, מכך שאצל הארון כתוב (שמות כה, י): "ועשו ארון עצי שיטים" ואילו אצל כל הכלים כתוב: "ועשית", ומדוע שיתנה התורה כך? אלא, באה התורה לומר, שלא יאמר אדם: אני נתתי את הארון ונמצא שהוא רק שלי, כמו בשאר הכלים, אלא כתוב לשון רבים, כי הארון מכיל את התורה, ועל כן כולם השתתפו בו בשווה. וכן לא יאמר אדם: אני לא נתתי לארון, ולכן איני צריך להשתתף ח"ו בתורה, אלא הארון שייך לכולם, וכולם צריכים לבוא וליטול בו חלק.

להרגיש תענוג בלימוד

הגאון רבי אליהו לאפיאן זצ"ל בעל 'לב אליהו' כותב על הפסוק (בראשית לא, ט): "הלוא נכריות נחשבנו לו כי מכרנו", כי לכאורה מדוע נשות יעקב הצדקניות, תולות את הענין שהולכות אחר יעקב מחמת שלבן החשיבן כנכריות, וכי אם לבן כן היה מייטיב עמהן - היו מסרבות ללכת עם יעקב אבינו? והלא הוא ציווי מאת ה' שעליהן ללכת משם! אלא, ידוע הוא, כי האדם צריך לעסוק בתורה עד שירגיש תענוג בלימוד. וכפי שאומר ה' חפץ חיים' על הפסוק (משלי ח, כא): "להנחיל אוהבי יש ואוצרותיהם אמלא". משל למלך שנתן מדליה לאדם שעשה לו טובה, כמה האדם הזה מאושר מהמדליה שקיבל, וזהו רק דבר גשמי, ואילו הקב"ה נותן לכל אחד 'מדליה' של ש"י עולמות, ולכל אחד יש לו מדליה אחרת, ועל כל אחד לשאוף להגיע למדרגה הזאת, ולהרגיש את התענוג בלימוד התורה.

וזהו מה שאמרו בגמרא (פסחים נ:): לעולם יעסוק אדם בתורה ובמצוות אע"פ שלא לשמה, שמתוך שלא לשמה בא לשמה. ולכאורה קשה: למה אמרו 'לעולם יעסוק'? היה להם לומר 'לעולם ילמד'! אלא, אומר החפץ חיים ליישב ע"פ משל, כשם שאדם שיש לו עסק של חנות, אינו מסתפק לעבוד שם רק חצי שעה ביום, אלא כל היום חושב מה לעשות וכיצד להרוויח יותר, ומשתדל לעבוד ולנצל ככל היותר את הזמן - כי זה העסק שלו. כך האדם צריך להרגיש את התורה כ'עסק' שלו, ויחשוב בכל עת כיצד להגדיל ולהגביר חילים בתורה.

לבן, לא אומרים "לעולם ילמד אדם", אלא "לעולם יעסוק אדם" - כי לא מספיק שילמד, אלא צריך שירגיש כי התורה היא העסק שלו. וזהו גם מה שאומר שלמה המלך (קהלת א, ב): "הבל הבלים אמר קהלת הבל הבלים הכל הבל" - לומר, שכל העולם הזה הינו הבל, ולכן אל תדחה את לימוד התורה ועבודת ה' לאחר מכן, היות ואתה עסוק כעת. כי העסק האמיתי שלך צריך להיות בתורה, וכל שאר הדברים הם דברי הבל בעלמא.

זה מה שאמרו רחל ולאה ליעקב: אתה חושב שנשב פה עוד רגע אחד? והרי מה שנתן לנו לבן זה הבל וריק ולא שווה כלום! ולכן, לא רק שאנחנו מסכימות ללכת, אלא אנחנו רוצות כבר מיד ללכת ולא להתעכב כאן עוד רגע אחד. ובכך הם הרגישו כי יש להם שמחה בדבר, ולא קיימו את דבר ה' מתוך הכרח, אלא כאילו זה העסק שלהם. ויהי רצון שה' יזכנו ללמוד וללמד ולהתייגע, ולעמול בתורה ולזכות להבין ולחדש בתורה, אמן כן יהי רצון.

"יקרה היא מפנינים וכל חפציה לא ישוו בה"

שואל ה"חפץ חיים" זצ"ל (על התורה, בראשית בהגות 'מעשי למלך') על הפסוק המדבר בשבח התורה (משלי ג, טו): "יקרה היא מפנינים וכל חפציה לא ישוו בה", וכי מה הדמיון לפנינים? והרי התורה הרבה יותר יקרה מפנינים! אלא, עונה על כך החפץ חיים, כי כל דבר בעולם, אם הוא יקר המציאות - אזי הוא שווה יותר, ואילו אם הוא מצוי לכל, ערכו יורד. כמו העפר שמצוי בכל מקום, ולכן מחירו מועט, לעומתו הברזל, היות והוא מצוי פחות ערכו עולה, וכן הזהב שהוא נדיר יותר, יקר יותר. וכך הפנינים, שבכדי להשיגם יש לשלוח צוללנים למעמקי הים לדלותם, ולכן שווים הוא עשרת מונים.

ולכן, כאשר תרצה לעמוד על חשיבותה של התורה, עליך ללמוד מהפנינים, שכשם שהם יקרים בגלל שהם לא מצויים וקשה להשיגם, כך גם התורה בעולם הבא היכן שכבר אי אפשר להשיג אותה, היא תהיה יקרה שבעתים. ולכן,

בעודך כאן בעולם הזה, תדע להעריך את התורה ולנצל את הזמן במשך החיים לעסק התורה, ולא לאבד אפילו רגע אחד.

ועוד, הנה לפי השכל, היה צריך להיות שכפי שאבן טובה אשר משקלה עשרה גרם שווה מאה לירות, כך אם משקלה יהיה עשרים גרם - תהיה שווה מאתיים לירות. אך המציאות אינה כך, אלא שכאשר הוכפל משקלה של האבן, אזי שווייה מוכפל עשרת מונים, שכן אינה דומה אבן שמשקלה עשרה גרם לאבן שמשקלה עשרים גרם שהיא נדירה הרבה יותר. וסמך לזה מהכתוב (ויקרא כו, ח): "ורדפו מכם חמשה מאה ומאה מכם רבבה ירדופו". שכן לכאורה, לפי היחס היה צריך להיות שמאה מכם ירדפו אלפיים, אלא, כאשר יש רבים, העוצמה מוכפלת בכפל כפליים (עיין רש"י שם). כן הוא הדבר באבן יקרה, שהאבן השוקלת כפול, ערכה מוכפל הרבה יותר.

הוא הדין בתורה הקדושה. אדם שלמד מסכת אחת צריך לכבדו, ומי שלמד שתי מסכתות - לכאורה מגיע לו כבוד כפול, אבל אין זה כך, אלא זה שלמד שתי מסכתות צריך לכבדו פי כמה וכמה, כי הערך והחשיבות שלו לפני הקב"ה שווה הרבה יותר. ולכן לא יאמר: אם פלוני יודע שתי מסכתות ואני אחת, נמצא שאני שווה חצי ממנו, לא כן הדבר, אלא הוא חשוב הרבה יותר אצל הקב"ה, כי לפניו לא מודדים לפי משקל, כי המדידה היא כמו בעסק ה'פנינים'.

ברכת 'אשר יצר' שהצילה

ומספרים על גאון אחד שנסע ברכבת, ובאמצע הנסיעה רצה לברך אשר יצר, וקיבץ את כל השוטרים ואמר להם: תשמעו ברכה, ובירך בכוונה. והשוטרים שהיו רחוקים מהתורה, ע"י ששמעו את הברכה, הדבר השפיע עליהם לחזור בתשובה, וקיבלו עליהם לשוב ליהדות, וברגע אחד הם התהפכו לגמרי. כי התורה זה העולם, ומציאות החיים היא התורה. וכשאדם לומד תורה, הרי זה מחולל בו פלאות.

לאחר מכן, לפתע פתאום נעצרה הרכבת, וכשירדו השוטרים ראו, כי היתה מונחת פצצה בתוך הרכבת, שאילו היא הייתה מתפוצצת היו ח"ו מאות הרוגים. מיד הבינו, כי ברכת אשר יצר של הגאון הזה, היא זו שהצילה אותם. וכן מספרים על הגאון רבי ישראל אבוחצירא זיע"א ה'בבא סאלי', שנסע באוטובוס, ובדרך ביקש מהנהג לעצור בכדי שיוכל להתפלל מנחה, אך הנהג לא שמע לו, ולפתע שבק האוטובוס חיים, ולא יכלו לנסוע, עד שהנהג נאלץ לעצור בצד, והרב ירד להתפלל. כשסיים להתפלל וחזר לאוטובוס, אמר לו הרב: עכשיו תתניע, התפלא הנהג, אך הבין כי איש אלוקים קדוש הוא ועשה כמצוותו, ואכן האוטובוס התניע כאילו דבר לא קרה. צא וראה מהי כוחה של תורה ולומדיה.

וצריך לדעת, כי התורה היא חיי עולם, וכל העולם מונהג ע"פ התורה. וזהו מה שאמר רבי יוחנן בן זכאי לאספסיינוס (גיטין נו.) כי כיון שלפי התורה אתה צריך להיות מלך, א"כ אני קורא לך מעכשיו מלך, כי התורה היא נצחית ואמיתית. אשרי אדם הדבק ומשתדל בתורה, כי התורה היא החיים ומבלעדיה אין חיים.

ולכן, בשבוע זה של מתן תורה, צריכים לקבל עלינו לעשות גדרים לתורה בכדי שנוכל לעלות הרבה בתורה, ואדם שמקבל עליו את התורה והיום לומד ועושה כך, ולמחרת עושה כפול מזה - השכר שלו לא יהיה רק כפול אלא הרבה יותר מזה, וזה ע"י קבלה שיקבל עליו, וכך יזכה להיות מגדולי העולם שהקב"ה משתבח בו. ויהי רצון שהקב"ה יעזרנו על דבר כבוד שמו, ונזכה לעלות במעלות גבוהות בתורה ויראת שמים אמן כן יהי רצון.

"כָּל הַבָּא לְעֵבֶד עֲבַדְתָּ עִבְדְּהָ" (ד, מז).

ארבעת אלפים לויים משוררים יחד

כתב רש"י: הוא השיר במצלתים וכנורות, שהיא עבודה לעבודה אחרת (ערכין יא.).

ובספר "שלטי הגיבורים" (פרק י"ג, לרבי אברהם ב"ר דוד הרופא) כתב: דעו, כי הד' אלפים לויים משוררים (דברי הימים א' כג, ה) והחצוצרות וכל כלי הניגון אשר אמר הכתוב, נתנו קול נעים גם יחד, ולא נעשה כן בכל מלכי הגויים מבריאת העולם ועד חינוך הבית, וגם אחרי כן לא תהיה אצל העמים זימרה כמוה בלי ספק וכו', עיי"ש.

ובזמן הבית, היו מפליגים בחכמת השיר יותר מכל האומות. שהרי בגלות בבל קצצו בהונות ידיהם ורגליהם, כי רצו השבאים לכוף אותם שישתמשו בשיר שלהם לפניהם, באמרם (תהלים קלו, ג): שירו לנו משיר ציון, ולא רצו, כי אמרו (שם, ד): איך נשיר את שיר ה' על אדמת נכר וכו'.

ובענין ניגון הלויים, יעויין מה שאמרה הגמרא על כך במסכת ערכין (דף י:), ושם (יא.) אמר רבא בר שילא אמר רב מתנה אמר שמואל, מגריפה היתה במקדש, עשרה נקבים היו בה, כל אחד ואחד מוציא עשרה מיני זמר, נמצאת כולה מוציאה מאה מיני זמר [כי בכל נקב היה קנה אחד, ובכל קנה וקנה היו בו עשרה נקבים, ובכל נקב של קנה היה מוציא מין זמר - רש"י]. במתניתא תנא, היא אמה וגובהה אמה, וקתא יוצא הימנה, ועשרה נקבים היו בה. כל אחד מוציא מאה מיני זמר, נמצאת כולה מוציאה אלף מיני זמר, [אמנם בגמרא שם, יש אומרים שהוא גוזמא בעלמא].

ועוד איתא במסכת תמיד (ל:), שכל כך חזק היה קולו של המגריפה, עד שמהעיר ירחו היו שומעים את קולו.

הניגון שהביא לתשובה

וכתב בעל ה"מאור ושמש" (פרשת קרח) בשם ספר "ברית מנוחה", כי בשעה שהיו מביאים קרבן לבית המקדש, היה מסתכל הכהן העובד על בעל הקרבן, והיה מבין במחשבתו, ואם הבין שעדיין לא עשה תשובה כראוי, רמו הכהן העובד ללויים שיזמרו ניגון לעורר את בעל הקרבן להרהר בתשובה, ואז הביאו הלויים בשירים ובזמרים את בעל הקרבן שיהרהר בתשובה וכו', עיי"ש באורך.

כח השירה

והגר"א זצ"ל אמר (הובא בהקדמה לספר "פאת השלחן") על חכמת המוסיקה, כי רוב טעמי התורה וסודות שירת הלויים וסודות תיקוני הזוהר אי אפשר לידע בלעדית, ועל ידה יכולים בני אדם למות בכלות נפשם מנעימותיה, ויכולים לחיות המתים בסודותיה הגנוזים בתורה. והיה אומר כמה ניגונים וכמה מדות הביא משה רבנו ע"ה מהר סיני, וכו'.

ובספר "מנות הלוי" על מגילת אסתר (א, ח), מבאר הטעם שהילדים הקטנים אינם ישנים אם לא ישמעו את קול הרינה, שזה בא, מפני שקול השירה של המלאכים עדיין נקבעת בנפשם למיעוט זמן היפרדם ממנו וכו'. וכן יקרה לחולים שיישנו בקלות ע"י זמר, וגם זה הוא משום שהוחלשו כוחות הגוף, ומתגברים כוחות הנפש שהם משתוקקים לשיר, ועכ"פ בוודאי גם אדם בריא כשישמע את השיר - יתבטלו תאוותיו הגופניות, ולא יאכל ולא ישתה, עיי"ש.

עוד כתב ה"חזוה מלובלין" זצ"ל (דברי אמת פרשת תרומה) לפרש את המשנה במסכת שבת (פ"ה משנה א) על דרך הרמז לענין מעלת השירה, וכך איתא שם: "כל בעלי השיר יוצאין בשיר ונמשכין בשיר, ומזין עליהן וטובלין במקומן". ויש לבאר, כי בעלי ה"שיר" והזמר, 'יוצאים' על ידו מכל רע ח"ו, ו'נמשכין' לבורא יתברך על ידי שירה, ו'מזין עליהם' - לשון מזונות, כי כשהגבורות נמתקים, באה פרנסה לעולם. 'וטובלין במקומן' - כי ע"י ההתלהבות דקדושה הבאה מהשירה, זוכים למעלה כמו טבילה במקווה. עיי"ש.

ובענין זה, הביא ב'ספרן של צדיקים' בשם המגיד מטריסק זצ"ל, לבאר כי 'כל בעלי השיר נמשכין בשיר' - היינו שיכול למשוך עצמו להקב"ה ע"י שירות וניגונים, 'ומזין עליהן וטובלין במקומן' - היינו שמי שמזיע בשיר, נחשב כאילו היה לו טבילה במקומו.

"וַיִּשְׁלַחוּ מִן הַמַּחֲנֶה כָּל צְרוּעֵי וְכָל זָב וְכָל טָמֵא לְנֶפֶשׁ" (ה, ב).

להרחיק הטומאות ממחנות שבגופו

כתב השל"ה (דרך חיים תוכחות מוסר, נשא אות טז) לרמזו, כי יש באדם שלש מחנות, המחנה האחת - הראש של האדם שבו המוח, שהוא שורש המחשבה, ומשלח משם אפילו טומאה קלה, כמו שאמרו רבותינו ז"ל (יומא כט.) קשים הרהורי עבירה מהעבירה. אחר כך מחנה שניה - הלב שהוא חיות הגוף, והלב הוא שני למוח, וצריך להיות לו לב טהור ולב טוב. אחר כך מחנה שלישי - הוא הבטן וכליו, שהוא מקום המאכל ומקום מוצאו, והוא דבר מכוער מצד מה שהאדם הוא חומרי, ואי אפשר לו להתקיים בלי זה, מכל מקום ישלח משם טומאה חמורה, דהיינו שיתקדש במאכליו כל מה שאפשר, גם בבית הכסא הזהירו (ברכות סב.) שיהיה צנוע, והכל כדי לשלח הטומאה חמורה. עכ"ל.

"לְמַעַל מֵעַל בְּה" (ה, ו).

להעלות הנשמה למדרגת כלי שרת

הנשמה הקדושה והטהורה הטבועה בכל יהודי, צריך להעלות אותה לדרגה של כלי שרת. ואם יחטא - הוא כמועל בה', היינו בנשמה הקדושה שהיא חלק אלוה ממעל. וביותר, נאמר: כי יעשו מכל חטאות האדם, משמע שאפילו חטאים שנעשים בשגגה, הם כמעילה ופוגמים בנשמה.

והגר"א זצ"ל ביאר (משלי יג), שהקב"ה מגלגל לאדם חטא בשוגג, בכדי לגלות לו שנשמתו כבר פגומה מעוון אחר שעשה. והוא שמסיים הפסוק: ואשמה הנפש ההיא, דהיינו שהמכשלה המביאה אותו לחטוא בשגגה, היא מכח נפשו הפגומה מהחטא הקודם. (טעם ודעת).

"וְהִתְדוּ אֶת חַטָּאתָם אֲשֶׁר עָשׂוּ" (ה, ז).

יסוד למצות התשובה

הרמב"ם מפרש, שכאן הוא יסוד למצות עשה של תשובה על כל עבירות שבתורה. ותמוה הוא, למה קבעה תורה את מצות התשובה דוקא בדין של השבת גזל? ונראה ליישב, שבאה התורה ללמדנו מהחטא של גזל - גדר תשובה לכל החטאים, שלא די בתשובה שבפה, אלא תשובה אמיתית וכנה, עד שמעשיו מוכיחים שלא ישוב לחטאו. (מוסר חכמים).

"וְכָל תְּרוּמָה לְכֹל קִדְשֵׁי בְנֵי יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר יִקְרִיבוּ לַכֹּהֵן לֹא יִהְיֶה" "וְאִישׁ אֶת קִדְשָׁיו לֹא יִהְיֶה אִישׁ אֲשֶׁר יִתֵּן לַכֹּהֵן לֹא יִהְיֶה" (ה, ט-ז).

הכהן - הוא הקב"ה

ידוע מה שאמרו ז"ל (סנהדרין לט). שהקב"ה הוא כהן, דכתיב (שמות כה, ב): ויקחו לי תרומה. וזהו שאמר: קדשי בני ישראל אשר יקריבו לכהן, כלומר תורה ומצוות הנעשים לכהן כביכול, הוא הקב"ה - לו יהיה, צריך שיהיה העבודה מיוחדת אליו יתברך, שלא על מנת לקבל פרס. ובהיות שהקב"ה אינו מקפח שכר בריה ופורע במושלם על מצוותיו, לכן איש את קדשיו לו יהיו, בפרוע פרעות בישראל כיד המלך. (מוסר חכמים).

הצדקה נשמרת לאדם

כתב בספר 'מעיינה של תורה' בשם ספר 'בינה לעיתים', שהנה יש אנשים הסבורים כי הכספים שיש באוצרותיהם - שלהם הוא. ומה שהם נותנים כספים לכל מיני עניינים שבקדושה ולמצוות - כבר איננו שלהם. אמנם נהפוך הוא, כי אותם הכספים שנותנים לענייני קדושה - זהו הכסף האמיתי השייך להם, כי רק הוא נשאר להם ומגן עליהם. ואילו שאר הכספים - אינם נחשבים שלהם, שהרי האדם משאיר אחריו את כל רכושו בעולם הזה. וזהו שאמר הכתוב: "ואיש את קדשיו" - אדם שנותן את כספו למטרות קדושות, וכן: "איש אשר יתן לכהן" - אדם שנותן מכספו לכהנים, לתלמידי חכמים, "לו יהיה" - דווקא הכספים הללו נזקפים לזכותו, ואלו יהיו שלו גם לעתיד לבוא.

לו יהיו - לתיקון נשמתו

נמצא, שאדם העושה מצוה וכל דבר שבקדושה בעבודת השם יתברך, ידע שהכל הוא עושה 'לו', בשבילו, והיא טובה לעצמו, לזכות נפשו, רוחו, ונשמתו, לעולם הבא. וזהו: לו יהיו, לתיקון נשמתו. ולא יחשוב שהקב"ה צריך את האדם שיתפלל אליו, שהרי אלפי אלפים ורבי רבבות מלאכים, משרתים ומקדשים שמו בכל שעות היום והלילה, ובכל זאת בחר בנו קרוצי חומר לשבחו ולהתפלל לטובתינו, ובוזה עושים לו נחת רוח שקיימנו מצוותיו.

וכן אמר שלמה המלך ע"ה (משלי ט, יב): אם חכמת חכמת לך, וכן אם עושה צדקה כאילו נתן להשם יתברך, כמו שכתוב (משלי יט, יז): מלוה ה' חונן דל, כלומר מי שחונן דל, כאילו הוא מלוה לה' ויקבל שכרו בעולם הבא. וכן אמר דוד המלך ע"ה (דברי הימים א' כט, יד): כי ממך הכל ומידך נתנו לך.

וזהו שאמר: איש אשר יתן לכהן לו יהיה, כהן - הוא השם יתברך, ומה שנותן את הצדקה והמעשר שהם חלק ה' לעני, לו יהיה, הכל יהיה שמור לו לאחר אריכות ימים ושנים, ליהנות ולהתענג עם הצדיקים (ילקוט המוסר ואבני השהם).

המרחם על העניים - מרחמים עליו מן השמים

עוד פירושו: ואיש את קדשיו לו יהיו - מי שמרחם על העניים מרחמים עליו מן השמים, והעניות - גלגל הוא שחוזר בעולם, ולבסוף הוא או זרעו יבואו ח"ו למדה זו. לכן, כמו שהוא נוהג עם העניים, כן ינהגו עמו הבריות כשיצטרך להם במדה כנגד מדה, וזהו שאמר: ואיש את קדשיו לו יהיו.

מרגלא בפומיה של הגאון בעל "חפץ חיים" זצ"ל, שבפסוק זה נרמז, כי רק מה שהאדם מקדיש לדברים שבקדושה, זה מה שנשאר לו, ואת זה בלבד הוא לוקח איתו לעולם הנצח. וזה מה שנאמר (משלי ג, יח): "עץ חיים היא למחזיקים בה". "למחזיקים אותה" לא נאמר, אלא "למחזיקים בה", שכן אינה עץ חיים ל'תומכים' בה, אלא רק למחזיקים בה ומתנהלים לאורה.

וכך הוא כותב בספרו "אהבת חסד" (ח"ג פ"ד): "מי לנו גדול מהלל שבדורות הראשונים שבניו היו בוודאי קדושי עליון, ואעפ"כ היה אומר (אבות פ"א משנה יד) אם אין אני לי מי לי, אם כן מה נאמר אנחנו אזובי הקיר, שאנו רואין בעוונותינו הרבים שהדורות הולכין ומתדלדלין, הלא יעץ אותנו שלמה המלך ע"ה (קהלת ט, י): "כל אשר תמצא ידך לעשות בכחך עשה". היינו, שיראה להשלים הכל בעצמו בעוד כוחותיו בו.

לעשות הצדקה בעצמו

ו**כתב** בספר 'פנינים משלחן גבוה': יש אשר נמנע אדם מנתנת צדקה כל ימי חייו, ומדמה לעצמו כי אך לעת ערב, סמוך לפטירתו, יקיים חובתו לצדקה, בצוואה לבניו שיתנו מממונו לתורה ולצדקה. אולם היה ה'חפץ חיים' מתריע כנגד הלך מחשבה זה, כי הרי מי יודע מתי יום מותו? ומי יבא את מצבו הבריאותי והנפשי טרם מותו? גם מי יערוב לו כי בניו יעמדו בניסיון ויפרישו הממון כרצונו? וכבר יעץ שלמה המלך (קהלת ט, י): "כל אשר תמצא ידך לעשות בכחך עשה", שיראה האדם לבצע את כל משימותיו בכוחו ובעצמו.

ומקרא מלא מצינו על כך: איש אשר יתן לכהן לו יהיה, כלומר מכל הוצאותיו ונתנותיו בחייו לא יישאר לו מאומה, רק את אשר יתן לכהן, היינו לדברים שבקדושה ולענייני צדקה, לו יהיה לעד ולנצח נצחים, כי רק אלו הדברים הם באמת שלו.

ואיש את קדשיו, אך אם הבעלים אינם נותנים את המתנות כראוי להם, אזי גם הכהן שותף הוא בחטא, בכך שלא השפיע עליהם. ומכאן לימוד לקח לכל המתרים לדבר מצוה, שמחוייב הוא להשתדל שהנדיב יתן כראוי לו.

"וְאִישׁ אֶת קִדְשָׁיו לֹא יִהְיֶה אִישׁ אֲשֶׁר יִתֵּן לְכֹהֵן לֹא יִהְיֶה" (ה, י).

נתינה מולידה שפע

כתב רש"י, כי מי שמעכב את מעשרותיו ואינו נותן לכהן - סופו שהמעשרות יהיו בשבילו. ומסתבר לומר על פי פירוש רש"י, כי ישארו לו אחד מעשרה. והביאור הוא, שישנם שני צדדים בצדקה, אחד - "הנותן", והשני - "המקבל". כלומר, תשעים אחוז שייך ל"נותן", אך עשרה אחוז ל"מקבל". אבל אם הנותן לוקח את העשרה אחוז של המקבל, ואינו מתנהג כמו ש"נותן" צריך להתנהג, עושה אותו הקדוש ברוך הוא "מקבל". ובסופו של דבר - הוא מקבל בעצמו את מה שהיה אמור לתת.

וזהו שאמרו במדרש רבה (שמות פ"א ס"ז), מעשה באיש אחד שהיה מוציא מעשרותיו כראוי, והיתה לו שדה שהיה זורעה ומוציא ממנה אלף כור לשנה, והיה נותן ממנה מאה כור בשנה למעשר, ומן המותר היה מתפרנס הוא ובני ביתו. בשעת פטירתו ציוה את בנו ואמר לו: היזהר לתת מעשר כמו שאני נותן בכל שנה, כי בזכות זה זכיתי להתעשר! **כשמת** האב, זרע הבן את השדה. שנה ראשונה הוציא ממנה מאה למעשר כציווי אביו, שנה שניה נכנסה בו עין רעה ופיחת עשרה, ובאותה שנה גם השדה פיחתה מאה. שנה לאחר מכן, כאשר ראה כי השדה פיחתה מאה, פיחת אף הוא למעשרות עשרה, ושוב שנה לאחר מכן השדה הוסיפה לפחות אף היא עוד מאה. וכאשר ראה את המצב, פיחת אף הוא למעשרות עשרה, וכן הלאה, עד שהגיע למצב בו השדה הוציאה תבואה באותה כמות שהוא הוציא למעשרות בתחילה!

כיוון שראו קרוביו כך, עמדו ולבשו לבנים ונתעטפו לבנים ונכנסו אצלו. אמר להם: שמחים אתה לאידי, בראותכם שהשדה היתה מוציאה אלף ועכשיו מוציאה מאה!?! אמרו לו: חס ושלום, לא באנו אלא לשמוח עמך. לשעבר היית בעל הבית, והקדוש ברוך הוא כהן, ועכשיו נעשית אתה כהן, והקדוש ברוך הוא בעל הבית. שמע האיש כך וחזר בתשובה, וחזר להפריש מעשר כתיקנו, ואז חזרה השדה לתת את תבואתה כמו שהיתה.

וזהו שאמר הכתוב: "ואיש את קדשיו לו יהיו, ואיש אשר יתן לכהן לו יהיה". היינו, אותו חלק שהוא היה אמור לתת לכהן - לו יהיה.

מה שתיתן - תקבל!

"שלח לחמך על פני המים, כי ברוב הימים תמצאנו" כך אמר שלמה המלך (קהלת יא, א). כעין חוק רוחני הוא, שכל הטוב והחסד שעושה אדם לרעהו, מובטח לו שלא יפסיד מכך. להיפך, הוא רק יהנה מכך בעתיד.

מעשה מדהים שאירע בזמננו, ימחיש לנו דברים אלו היטב. מעשה זה מעמיד אותנו על חומרת הדבר, ועד כמה יש להקפיד על נתינת מעשרות לשבט הכהונה, ולדעת בבירור כי בזה מונח כל השפע הגשמי של האדם. כך פועלת השיטה - כל זמן שהוא נותן הוא גם יקבל, אך כאשר חדל מלתת, הוא עוצר ומנתק את צינורות השפע, משמים מאותתים לו בפעולה זו שיבין עד כמה טעה בהנהגתו, מעמידים אותו במצב בו הוא מוצא כי מצבו הכלכלי עומד על אותו סכום שהיה צריך בעצם לתת לכהן, אותה הכמות שהיה לו לתת לכהנים - "לו יהיה" - זה מה שלבסוף יהיה לו. זהו מבחן אמיתי באמונה.

המעשה הבא שלפנינו יבהיר לנו דברים אלו היטב: מעשה בעשיר אחד קמצן שחלם חלום. בחלומו הוא רואה את עצמו בתוך אולם גדול עם שולחנות ערוכים כל טוב, ועם אנשים המסובים לאותם שולחנות. והנה, בעומדו בפתח, ניגש אליו אחד המלצרים וביקש ממנו להתלוות אליו. אותו מלצר הושיבו בשולחן מסויים, ונתן לו צלחת עם חתיכת עוף בודדת ומלוכלכת בעפר. לתמיהתו של אותו עשיר, ענה לו המלצר כי כאן כל אחד מקבל את מה שהוא נתן.

העשיר התעורר שטוף זיעה כאשר מראה החלום מהדהד לו בזיכרונו. מיד ניגש לרב כדי שיפתור לו את החלום. שאלו הרב: "האם נתת צדקה מימך?" הנהן העשיר לשלילה, והודה כי מימיו לא נתן מאומה. אמר לו הרב: "תשתדל להיזכר בכל זאת". ואכן, לפתע נזכר העשיר, כי כאשר חיתן את בנו, הופיע עני אחד בפתח וביקש מנה לאכול. העשיר סירב בתחילה, אולם לאחר הפצרותיו של אותו עני, ראה והנה מושלכת בעפר חתיכת עוף שנפלה כנראה מצלחתו של אחד החוגגים. הוא הרימה והושיטה לעני. "זוהי הצדקה היחידה שנתתי" השיב העשיר בכבושה לרב. "זהו אם כן הפתרון לחלומך, הסעודה הזאת שראית בחלומך זהו שכרך לעולם הבא. הנה ראית, שנתנו לך בדיוק מה שנתת..." נכלם העשיר וקיבל על עצמו מאז לפזר ממונו ביד רחבה.

גומל נפשו איש חסד

על האדם לדעת כי כאשר הוא גומל חסד עם זולתו, הוא לעולם לא יפסיד מכך. גם אם לשעה קלה יהא נדמה לו שעשייתו למען הזולת באה על חשבוננו וגורמת לו להפסד מסוים, אין זו אלא טעות הנובעת מקוצר ראות. בסופו של דבר, במוקדם או במאוחר, יבוא גומל החסד על שכרו בכפל כפליים, והכל ייווכחו לדעת כי בהיטיבו לאחרים היטיב גם לעצמו.

ואפשר, שעל כך אמר שלמה מלכנו במשלי (יא, יז): "גומל נפשו איש חסד". איש החסד, המיטיב לזולתו, אינו אלא גומל טוב לנפשו שלו. הסיפור הבא שלפנינו, ימחיש לנו דברים אלו היטב.

יהודי ירא שמים נסע לו ברכבו באחד מכבישי הארץ, כאשר גשם שוטף היכה בחזקה על רכבו. והנה, במהלך הנסיעה, הוא מבחין שבמרחק קצר, בצדו של הכביש, נעמדה לה מכוננית והפעילה איתותים. מיודענו שראה רכב חונה בצידו של הכביש בגשם שוטף, התלבט בליבו: "אולי זה אדם שנתקע וזקוק הוא לעזרה, ועל פי ההלכה חייב אני לעזור לו! אך מאידך, אולי זה סתם אדם שעצר לו למנוחה או לשיחת טלפון קצרה?".

יראת השמים שבקרב לא נתנה לו מנוח והוא ירד מהכביש ועצר ליד המכוננית. הוא יצא מרכבו בגשם זלעפות, ניגש אל חלון הנהג, והנה הוא מבחין באישה מבוגרת, היושבת וממתינה לעזרה. הוא דופק לה על החלון ושואל אותה: "סליחה, הכל בסדר? האם את זקוקה אולי לעזרה?", האישה שהייתה המומה מהצעתו של הנהג, אמרה בשמחה: "כן, בוודאי. אירע לי תקר באחד הגלגלים ברכב, והנסיעה עמו מאוד מסוכנת, אודה לך מקרב לב, אם תעזור לי להחליף אותו" - היא ביקשה. השיב לה הנהג ואמר: "שבי בתוך הרכב ואני אחליף לך כבר את הגלגל". חזר הנהג מהר לרכבו, הוציא כלי עבודה שהיו בתא המטען, והחל לפרק את הגלגל, והרכיב במקומו גלגל זורבי, כשכולו רטוב עד לשד עצמותיו. הוא ידע, כי על דבר כזה משלמים בשמים הרבה, כמאמר רבותינו (אבות פ"ה משנה כג) "לפום צערא - אגרא" [כפי צער האדם בעשיית המצווה - כך יגדל שכרו].

לאחר דקות ארוכות, הסתיימה המשימה, והרכב היה מוכן לנסיעה. האישה המבוגרת שהתפעלה מנדיבות ליבו וממאמציו הרבים שעשה למענה, הודתה לו וברכה אותו בכל ליבה, ובתוך כך הוציאה מכיסה סכום של אלפיים

דולר!!! ואמרה: "זה בשבילך, על כל המאמץ האדיר למעני". היהודי היקר, שיראת שמים פיעמה בקרבן, לא התבלבל לרגע, והשיב לה על אתר: "אני לא לוקח ממך אפילו שקל, כיוון שעשיתי מצווה לשם שמים. את שכרי כבר אקבל בעולם הבא, ואיני חפץ לקבל ממך שום תמורה על כך. אם תרצי לשמוע לי, תני סכום זה לאדם הנוקק הראשון שתפגשי בדרכך!" סיים בגבורה.

האישה נדהמה כפליים מתגובתו, וניסתה לשכנעו בכל זאת, אך הוא חזר למכוניתו והמשיך בנסיעה. חזרה האישה גם היא לרכבה והמשיכה בדרכה. לאחר זמן מה, עצרה האישה במסעדה מקומית בכדי לשתות דבר מה, ולפתע היא שומעת צעקות. היתה זו בעלת המסעדה שהחלה לצעוק על אחת העובדות במסעדה לעיני כל: "את מפוטרת! אני לא רוצה לראות אותך יותר פה. תסתלקי!". העובדת המסכנה החלה להתחנן לפני בעלת הבית "אנא! תביני אותי! אני זקוקה לכסף, אחרת, אני אקרוס מבחינה כלכלית, המשיכי להעסיק אותי", אך בעלת הבית אטמה את אוזניה וגירשה אותה, העובדת האומללה לקחה את חפציה ויצאה בדמעות ובבכי.

ריחמה האישה המבוגרת על אותה העובדת, וזכרה בבקשתו של הנהג שסייע לה "תני את הכסף לנוקק הראשון שתראי בדרכך". ומיד הוציאה מכיסה את האלפיים דולר, והגישה לה באומרה: "זו מתנה בשבילך, אך היא לא ממני, היא מיהודי שביקש ממני להעביר זאת לאדם הראשון שאראה שנוקק לכך". העובדת נדהמה מחבילות הדולרים, עצרה את הבכי, והודתה לה ללא סוף.

עצובה ונרגשת, עשתה העובדת את דרכה לביתה כדי לספר לבעלה על פיטוריה, ועל ה'פיצויים' שקיבלה. היא הגיעה לבית, וחיכתה לשובו של בעלה. והנה, נשמעה דפיקה בדלת, ובעלה נכנס כשכולו רטוב מכף רגל עד ראש. אשתו נבהלה ממראהו, אך הוא סיפר לה כיצד עזר לאישה מבוגרת שרצתה להביא לו בתמורה אלפיים דולר. אשתו התרגשה כל כך, וסיפרה לו כי בדיוק אותה אישה הגישה לה אלפיים דולר בגללו...

כך הקדוש ברוך הוא צופה ורואה במעשים הטובים שלנו, ושומר לנו את השכר ליום בו נהיה זקוקים לכך. מי שעוזר ומסייע לשני, הקדוש ברוך הוא ישלם את שכרו, כפי שמבקש דוד המלך ע"ה (תהלים קכה, ד): "היטיבה ה' לטובים ולישרים בלבבותם" - תעשה טוב ותמצא טוב!.

מה שאדם עושה - לעצמו עושה

מעשה באשה ענייה מרודה, שהתגוררה בבית מט לנפול בקצה העיר בסמוך ליער. אותה אשה היתה מחזרת על הפתחים בכדי לקבל מעות, שבהן כלכלה את נפשה. ומנהג היה לה: כאשר נתן לה מאן דהו נדבה, לא היתה מודה לו ומברכת אותו, כמקובל, אלא תדיר היתה אומרת לכל מי שנתן לה צדקה: "כל מה שאדם פועל - לא למען אחרים הוא פועל אלא למען עצמו". כך הייתה אומרת, והבריות - הגם שתמהו לשמע הדברים - התרגלו כבר לשומעם. **באחד** הימים, נודמנה אותה אשה ענייה אל פתח ארמונה של המלכה. כדרכה, ביקשה האשה נדבה גם מאת המלכה, ולאחר שנתנה לה המלכה מתנה הגונה, אמרה לה הענייה את המילים השגורות על פיה: "כל מה שאדם פועל - לא למען אחרים הוא פועל אלא למען עצמו".

לא פעם אחת בלבד נהנתה הענייה ממתת ידה של המלכה; פעמים אחדות חזרה ובאה על פתח הארמון, וכל אימת שקבלה נדבת כסף מאת המלכה - גמלה לה הענייה בפתגם השגור על פיה. תחילה שמעה המלכה את הדברים ברוח טובה, אך כששמעה זאת פעם אחר פעם, עורר הדבר את כעסה של המלכה: 'שאשה ענייה תעז לומר לי, למלכה, מילים כאלה, וכלל לא תודה לי על הנדבה שהנני מעניקה לה? - היה לא תהיה!'

ואכן, גמרה המלכה אומר להעניש את הענייה שכה העזה פנים נגדה. היא צייתה על טבחיה לאפות בעבור אותה אשה ענייה חלת סולת ולהחדיר אל תוך החלה רעל!

הטבחים מילאו את הפקודה, הכינו את החלה, החדירו לתוכה סם המוות, ואף דאגו שאותה חלה תגיע ליעדה - הם מסרוה לידי האשה הענייה בעת שזו באה לבקש נדבה בפתח הארמון.

למראה החלה הנאה והריחנית, אורו עיניה של הענייה, וגם הפעם גמלה למיטיבה בפתגם השגור על פיה: "כל מה שאדם פועל - לא למען אחרים הוא פועל, אלא למען עצמו". ובמילים אלו עזבה את המקום, נושאת בזהירות את החלה. הניחוח שהדיפה החלה היה ערב, ואולם אותה אשה ענייה התגברה על הדחף לאכול ממנה. היא שבה אל ביתה הרעוע, והחליטה כי בטרם תבצע את החלה ותאכל ממנה - תהנה ממראה הנאה ומריחה הטוב ימים מספר. עוד תגיע העת לאכול את המאפה הטעים...

באותם ימים, יצא בן המלכה לצייד ביער, בלוויית עבדיו ומשרתיו. הצייד היה מיגע ומתיש, ובשובו ממסע הצייד שמח בן המלכה לראות בקתה בפאתי היער. "הבה נכנס אל הבקתה וננוח קמעה", אמר לנלווים אליו.

אותה בקתה, שאליה נכנס בן המלכה, היתה הבקתה העלובה של אותה אשה ענייה. ברגע בו נפתחה הדלת, ועל הסף ניצב בן המלכה - הכירה בעלת הבקתה מי הוא הנכנס אל מעונה הדל, וגל של שמחה הציף אותה על הכבוד אשר נפל בחלקה.

"**לכבוד** רב הוא לי לארח את הנסיך במעוני", אמרה לאורח רם המעלה, ומבלי להתמהמה הגישה לו תקרובת - את החלה הטרייה והריחנית, שקבלה מאת טבחי הארמון.

הנסיך רעב היה, ובתאבון רב נגס מן החלה. והנה, אך טעם מעט מן המאפה - צנח ארצה ומת. סם המוות שהוחדר אל תוך החלה הגיע לפיו, וגרם למותו המייד!

בראותה את אשר אירע, נתחלחלה האשה הענייה. ועבדי הנסיך ומשרתיו - יצאה נפשם מפחד! ואולם, בעלת הבקתה לא איבדה את עשתונותיה. חיש אצה רצה אל הארמון, לספר למלכה דברים כהווייתם.

כאשר שבה אליה רוחה, פנתה המלכה אל אותה ענייה ואמרה לה: "עכשיו, בדרך המרה והקשה ביותר, למדתי כי צדקת באומרך 'כל מה שהאדם פועל - אינו פועל למען אחרים, כי אם למען עצמו'.

"איש איש כי תשטטה אשתו ומעלה בו מעל" (ה, יב).

דרוש על מעלת הצניעות

על כל אחד להדריך את האשה, הילדים והבנות להתנהג בצניעות, ובפרט עתה כאשר מגיע הקיץ והחום גדול, וסכנה גדולה להסתובב בחוץ.

וכפי שראינו אודות המסופר על רות המואביה, כיצד הייתה צנועה ביותר, ואיך הייתה יושבת ומלקטת בעומרים. וכן כאשר אמרה לה חמותה (רות ג, ג): ורחצת וסכת ושמת שמלותיך עליך, ואילו היא לא עשתה כן, אלא ירדה והתלבשה בגורן מחמת צניעות. וכאשר ראה בועז שהיה חכם גדול, את צניעותה ומעשיה הטובים, הבין כי עומדת לפניו אשה חשובה, הראויה שיצאו ממנה מלכים.

ואמרו חכמים (רש"י להלן ו, ב): מפני מה נסמכה פרשה סוטה לפרשת נזיר? לומר לך, הרואה סוטה בקלקולה יזיר עצמו מן היין.

והכוונה במה שאמרו 'זיר עצמו מן היין', הוא שיתנהג בצניעות ויסתפק במה שיש לו, ושלא תהיינה עיניו משוטטות אנה ואנה. ואמרו במסכת נדרים (דף ט): אמר שמעון הצדיק: מימי לא אכלתי אשם נזיר טמא אלא אחד; פעם אחת בא אדם אחד נזיר מן הדרום, וראיתו שהוא יפה עיניים וטוב רואי וקווצותיו סדורות לו תלתלים, אמרתי לו: בני, מה ראית להשחית את שערך זה הנאה? אמר לי: רועה הייתי לאבא בעירי, הלכתי למלאות מים מן המעיין, ונסתכלתי בבבואה שלי, ופחזו עלי יצרי ובקש לטרדני מן העולם. אמרתי לו: רשע! למה אתה מתגאה בעולם שאינו שלך, במי שהוא עתיד להיות רימה ותולעה?! העבודה, שאגלחך לשמים! מיד עמדתי ונשקתיו על ראשו. אמרתי לו: בני, כמוך ירבו נוזרי נזירות בישראל, עליך הכתוב אומר (במדבר ו, ב): "איש כי יפליא לנדר נזיר להזיר לה".

סגולה לבנים צדיקים

וידוע, כי מדת הצניעות היא אחת המידות הטובות והיקרות, אשר כל בית יהודי נשען עליהם.

הנביא מיכה (ו, ח) אומר: "ומה ה' דורש ממך כי אם עשות משפט ואהבת חסד והצנע לכת עם אלהיך". 'הצנע לכת' - הוא דבר הכולל כל הדברים, צניעות, הסתפקות במועט, ויראת שמים.

וזהו שאמר הנביא, אם אדם רוצה לדעת מה ה' דורש ממנו, ידע שהדרישה ממנו היא מידת הצניעות, כמו שראינו אצל שרה אמנו, שאמר עליה הכתוב (בראשית יח, ט): "איה שרה אשתך ויאמר הנה באוהל", ופירש רש"י, מלמד שצנועה הייתה. וא"כ אנחנו צריכים ללמוד משרה אמנו את מידת הצניעות, וע"י זה נזכה לבנים צדיקים. כדברי המדרש רבה (במדבר ח, ט) שכאשר האשה צנועה, זוכה ויוצאים ממנה בנים צדיקים, כמו שכתוב (תהלים קכח, ג): "אשתך כגפן פוריה בירכתי ביתך בניך כשתילי זיתים סביב לשולחנך", ולכן זכתה שרה לבנים, מפני שצנועה הייתה.

וכן אמרו בגמרא יומא (דף מז.) על קמחית, שבזכות הצניעות שהייתה בה, זכתה ויצאו ממנה בנים צדיקים, עד שראתה את כולם משמשים בכהונה גדולה.

והנה נתבונן מעט כמה מגונה היא חוסר הצניעות, שהרי אם יופיע זמר גדול אשר כולם מצפים לשמוע את קולו, ונבקש ממנו שיעמוד באמצע השוק ויזמר, הלוא יהיה ללעג וקלס! כך היא האשה המראה את יפיה באמצע השוק, שאינה יודעת ומרגישה איזו בושה גדולה היא זו, ומלבד זה, היא גורמת לעצמה ולבני ביתה ולאחרים מחלות ואסונות וכו', רחמנא ליצלן.

והצניעות של ההורים, משפיעה רבות על נפשו של הילד. וככל שהם יתנהגו בצניעות, כך גוברים הסיכויים לראות את בניהם הולכים בדרך התורה והמצוות.

החפץ חיים בספרו גדר עולם (פרק ז) כותב בזו הלשון: גם צריכה האשה להתבונן תמיד לפי מה שידוע, דכשהאשה הולכת בדרכי הצניעות אז היא זוכה להוליד בנים צדיקים, בנים תלמידי חכמים המאירים לעולם בתורתם ובצדקתם. וכדאיתא בתלמוד ירושלמי (תהלים מה, יד): כל כבודה בת מלך פנימה ממשבצות זהב לבושה, אשה צנועה ראויה לצאת ממנה כהנים גדולים המלובשים משבצות זהב.

ואמרו במגילה (יג): בשכר צניעות שהיתה בה ברחל - זכתה שיצא ממנה שאול, ובשכר צניעות שהיתה בשאול - זכה ויצאה ממנו אסתר, עיין שם. ועל ידי זה ייטב לה בעולם הזה, וגם באחריתה תזכה לישב בעולם העליון בהיכל ה' ברוב הוד והדר. וכדאיתא בזהר הקדוש (בחקותי דף קטו): זכאין אינון צדיקיא דזכאן לבנין קדישין לגועין קדישין, עלייהו איתקרי (ישעיה סא, ט): כל רואיהם יכירום כי הם זרע ברך ה', עכ"ל.

ולחיפך חס ושלוש, אם היא הולכת בדרכי פריצות אז תלד בנים אשר לא טובים, ויהיה לה ע"י זה לבסוף קלון וכלימה בעולם הזה, וכמה דכתיב (משלי י, א): ובן כסיל תוגת אמו. וגם בעולם הבא הוא בזיון גדול לאביו ואמו, כשיוצא מהם בן מכעים להקב"ה. וכמו שכתב הגר"א באגרתו הקדושה 'עלים לתרופה', שאף אם ידריך תמיד בנו במוסר ולא יקבל, אוי לאותה בושה והצער והבזיון בעולם הבא. על כן צריכה האשה להרגיל עצמה במדת הצניעות, וייטב לה על ידי זה בזה ובבא. עכ"ל.

פעם אחת, פגש מו"ר מופה"ד רבנו עובדיה יוסף זצ"ל את האדמו"ר מערלוי זצ"ל, ושאל אותו האדמו"ר במה זכה לזיכרון כה מופלא? ענה לו מרן, כי בכל ימי נעוריו ובחרותו נשמר מאוד בענייני קדושת ושמירת העיניים. וכן סיפרה אלמנתו של רבי אלעזר אבוחצירא זצוק"ל לבנותיו של מרן רבי עובדיה בימי השבעה, כי בעלה שאל אותו פעם במה זכה שכל בניו תלמידי חכמים? והשיבו, שהקפיד כל ימיו לא להביט במראה לא צנוע, ואף כשישב בבית דין כשעמדו מולו נשים שלא היו לבושות בצניעות - לא היה מביט אליהן, וכדי שלא תיפגענה היה עושה עצמו ככותב את דבריהן, ובאמת היה מצייר לעצמו ציורים בעלמא. ובנותיו אמרו, כי כעת נודע להן מה פשרם של הציורים שהיה מביא להן לעיתים בבית הדין...

שכר צניעותו המופלגת של אבא אומנא

ומצינו בגמרא מסכת תענית (כא): באבא אומנא שהיה מקיז דם, ובכל יום בת קול משמים היתה אומרת לו: "שלום עליך", ולאביי שהיה באותו דור - היתה ברכת שלום כזו מגיעה רק בכל ערב שבת, ואילו לרבא היתה מגיעה ברכה זו בכל ערב יום הכיפורים. חלשה דעתו של אביי מחמת אבא אומנא, ורצה לדעת מדוע אין הוא זוכה כמותו לברכת שלום בכל יום. אמרו לאביי מן השמים, אינך יכול לעשות כמעשיו.

ומה היו מעשיו המיוחדים של אבא אומנא? שכאשר היה עושה את עבודתו להקיז דם, היה מושיב אנשים בנפרד ונשים בנפרד, משום צניעות. והיה לו בגד מיוחד להקזת דם, שהיה בו נקב במקום שצריך להקיז דם, ושם הייתה קרן (מין קנה שעל ידו שואבים את הדם) מחוברת בו. כאשר באה אליו אשה שיקיז לה דם, היה מלביש לה את הבגד כדי שלא יצטרך להסתכל בגופה, והיה מכניס דרך הנקב את האיזמל, וחותר בו את הוריד, ואז היה מצמיד לחתך את הכלי המחובר לבגד, ומקבל בו את הדם. נמצא שלא גילה כלל את גופה של האשה.

וכן היה מניח קופה מחוץ למקום שבו הקיז דם, ובו היו זורקים האנשים את המטבעות שהוא לקח כתשלום. למי שהיה לו כסף לשלם, היה מכניס באותו מקום את התשלום, ואילו מי שלא היה לו כסף לשלם, לא היה מתבייש, כיון שאבא אומנא לא היה רואה מי משלם ומי לא משלם. וכאשר הזדמן לו אחד מתלמידי הישיבה שביקש שיקיזו לו דם, לא היה נוטל ממנו שכר, ולאחר שקם ללכת, היה אבא אומנא נותן לו כמה מטבעות, ואומר לו, לך תרכוש לך דבר מאכל ותבריא את עצמך.

יום אחד, שלח אביי זוג תלמידי חכמים לבדוק אותו ולתהות על קנקנו. כאשר באו, קיבל אותם בסבר פנים יפות, האכיל והשקה אותם, ולאחר מכן קיפל להם מצעות של צמר לישן עליהם בלילה. עם שחר, השכימו התלמידים שישנו בביתו של אבא אומנא, קיפלו את המצעים שהביא להם, ונטלו אותם עימם, וכך יצאו לשוק. לאחר זמן, ראו הם את אבא אומנא מהלך בשוק. ניגשו אליו ואמרו לו: האם כבודו יוכל להעריך כמה שווים המצעות הללו? [היה זה משום שרצו לנסות אותו אם יקפיד על הגניבה]. אמר להם אבא אומנא: אכן, כך וכך הם שווים, ואולי הם אף שווים יותר. אמרו לו: שלך הם, ואנחנו לקחנו ממך אותם.

אמרו לו: בבקשה ממך, אמור לנו כמה חשדת אותנו כאשר הבנת שלקחנו ממך את המצעות מביתך? אמר להם: אמרתי לעצמי, ודאי ענין של פדיון שבויים נזדמן להם לחכמים, והיו זקוקים לכסף לצורך פדיון, אבל התביישו לומר לי דבר זה בפירוש ולבקש שאתן לצורך זה. ולכן עשיתם מעשה זה לגרום שאתן לכם כסף בשווי מצעות אלו. אמרו לו: עכשיו תיקח אותם, כי עשינו זאת רק כדי לנסות אותך. אמר להם: באותה שעה שלקחתם אותם ממני, הסחתי דעתי מהם, והחלטתי שכבר לא אשתמש בהם, ולכן ילכו לצדקה.

מיהו בן עולם הבא?

וכן מסופר (שם, ע"ב) על רבי ברוקא מבי מחוזא שהיה רגיל ללכת לשוק של מקום ששמו "בי לפט", והיה רגיל אליהו הנביא להיות אצלו. ופעם אחת אמר רבי ברוקא לאלהו: האם יש בשוק זה מי שעתיד לזכות לעולם הבא? אמר לו אליהו: אין כאן מי שעתיד לזכות לכך.

בתוך כך, בזמן שדיבר עם אליהו, ראה אדם אחד שהיה נועל מנעלים שחורים [שלא כמנהג ישראל באותו זמן] ולא היה לו חוט של תכלת [כלומר, לא הטיל בו ציצית] והיה נראה כגוי. אמר אליהו לרבי ברוקא: אדם זה הוא בן העולם הבא! רץ אחריו רבי ברוקא, והשיג אותו.

אמר לו: מה מעשיך? אמר לו: לך עכשיו ובוא מחר, כי עתה אין לי זמן לענות לך. למחר, בא רבי ברוקא ושאלו לפשר מעשיו, אמר לו: שומר של בית האסורים אני, ואני אוסר את האנשים במקום נפרד ואת הנשים במקום נפרד, ואני שם מטתי בין האנשים לנשים כדי שלא יבואו לדבר עבירה. וכאשר אני רואה בין האסירים בת ישראל שהנכרים נותנים את עיניהם עליה, אני מסכן את חיי להציל אותה.

יום אחד, שמו נכרים עיניהם על בת ישראל וחשבו לאנסה, לקחתי שמרים אדומים של יין, ושמתי על שולי בגדה, ואמרתי להם שדרך נשים לה, וכך נצלה. שאלו רבי ברוקא: למה אין לך ציצית? אמר לו: כיון שרק כך אני יכול להיכנס בין הגויים כאחד מהם ולשמוע את מזימותיהם, וכל גזירה שאני שומע מהם - אני מודיע על כך לחכמים, והם מתפללים ומבקשים רחמים משמים, ובכוח תפילתם מבטלים את הגזירה.

וידוע, כי המהרי"ל דיסקין זצ"ל היה שולח לבקש ברכות מסנדלר אחד בירושלים שלא קיבל נשים, אלא היה מייצר להם נעליים רק ע"פ הנעליים הישנות שלהם. ולפעמים היה צריך לתקן מחמת כן כמה פעמים. ואמר המהרי"ל עליו, שכזה אדם ראוי שיעשו על ידו נפלאות.

והגאון מווילנא כתב באגרתו המפורסמת לבני ביתו, כי כשם שהתורה תבלין נגד היצר הרע לגברים, כך היא הצניעות לנשים.

לאלא סוליקה

יהודי מרוקו מזכירים בסילודין את שמה של 'לאלא סוליקה' - סוליקה הקדושה, אשר רבים נושעים על קברה שבמרוקו. ומעשה שהיה כך היה:

הנערה סוליקה היתה נאה מאוד, ואביה שהיה יהודי שהלך בדרכי ה' באופן מופלא ביותר, היה תמיד שומר אותה בביתו לבל יראו אותה המוסלמים המקומיים, ויחמדו אותה אליהם. ביום מן הימים, אחד משכניה המוסלמים ראה אותה באקראי, וחמד אותה בלבו. הוא החליט לעשות הכל בשביל להינשא לה, אך כמוכח שהדבר לא עלה בידו כלל, למרות האיומים כי רע וזר יהיה גורל המשפחה כולה. לימים, הוא העליל עליה בפני המושל, שהיא התאסלמה ולאחר מכן חזרה ליהדותה, מה שהיה נחשב כעוון חמור מאוד לפי חוקי האיסלאם ששלטו במרוקו, ולמרות המאמצים להתביאה, היא נמצאה והובאה למשפט, שם חרצו את דינה למוות.

לפני מיתתה, ראה אותה הנסיך בנו של המלך ומאוד חפץ בה, הוא התחיל לדבר על ליבה שתינשא לו והיא תהיה המלכה, אך היא בשלה: יהודיה הייתי ויהודיה אמות. כעס הנסיך מאוד, והחליט להמיתה בעינויים קשים, לקשור את שערותיה לזנב סוס, וכך הסוסים יגררוה ברחובות העיר עד שתצא נשמתה.

לפני קיום גזר הדין שאלו אותה, מה היא מבקשת לפני המוות? והיא ענתה, שהיא רוצה סיכות בכדי להדק את בגדיה לגופה שלא יתגלה בשרה בעת שתיגרר ברחובות, וכך תוכל למות בקדושה ובטהרה. באמצע הדרך, כאשר נגררה באכזריות ע"י הסוס, צעקה לפתע לפרש לעצור, משעצר הפרש לרגע, החלה הנערה מיד לסדר את הסיכות ולתחוב אותם שוב לגופה, אחרי שהתרופפו מעט, וכך יצאה נשמתה בקדושה ובטהרה, מתוך צניעות מופלגת שתילמד לדורות. מי כעמך ישראל גוי אחד בארץ. (אוצר הסיפורים).

"אִישׁ אִישׁ כִּי תִשְׁטֶה אִשְׁתּוֹ וּמָעַלָהּ בּוֹ מַעַל" (ה, יב).

המעשים מוכיחים

"איש איש" - למה נאמר שתי פעמים? לומר לך, אשה שהיא מועלת באישה שלמטה בעולם הזה, כך היא מורדת באישה שלמעלה. (רש"י על פי מדרש הגדול).

"וְהִבִּיא הָאִישׁ אֶת אִשְׁתּוֹ אֶל הַכֹּהֵן וְהִבִּיא אֶת קַרְבְּנָהּ עֲלֵיהָ עֲשִׂירַת קֶמַח שְׁעוּרִים" (ה, טו).

רמז למעשה העגל

חכמינו ביארו זאת במעשה העגל: "והביא האיש" - זה הקב"ה. "את אשתו" - אלו ישראל. "אל הכהן" - זה משה, שהיה כהן כל שבעת ימי המילואים. שהביא את דינם אל משה כשאמר לו (שמות לב, ז): "לך רד כי שחת עמך". "והביא את קרבנה" - שנתן למשה אותה שעה שני לוחות העדות. "עשירית הקמח" - שהיו כתובים עליהם עשרת הדברים. "קמח שעורים" - שבעוון עבודה זרה נעשו ישראל כקמח, והסעירם הקב"ה בין האומות.

"וְהִבִּיא הָאִישׁ אֶת אִשְׁתּוֹ אֶל הַכֹּהֵן" (ה, טו).

מעשה בשתי אחיות

"והביא האיש את אשתו" סופי תיבות: אשת"ו. וכתב הרב חיד"א (נחל קדומים) לבאר ע"פ מה שאמרו במדרש (במדבר רבה פרשה ט, ס"ט) מעשה בשתי אחיות שהיו דומות זו לזו, ואחת סתה ונתחייבה לשנות מי סוטה. מה עשתה? הלכה אצל אחותה, ואמרה לה שתלך לשנות במקומה. ואכן, אחותה הלכה ושתתה ולא ארע לה נזק. אלא שלאחר מכן, כאשר חזרה מבית המקדש, הלכה אצל אחותה לספר לה ולשמוח עמה על 'נס ההצלה'. וכשנפגשו יחד, חבקו ונשקו זו את זו, וכאשר נשקה אותה - נכנס באחותה ריח המים ששתתה, ומיד החלו להופיע עליה סימני המים המאררים עד שמתה.

ולזה רומז הפסוק, שאם הביא "את אשתו" - כלומר, את הטפלה לאשתו שזו אחותה, בכל אופן בסוף תבוא הפורענות על אשתו, וזהו הרמז בסופי תיבות של 'אשתו' - שע"י השתייה של הטפלה לאשתו, בסוף תבוא הפורענות על אשתו.

"וְלִקַּח הַכֹּהֵן מִים קְדָשִׁים בְּכֵלֵי חָרֶשׁ וּמִן הָעֶפֶר אֲשֶׁר יִהְיֶה בְּקִרְקַע הַמִּשְׁכָּן יִקַּח הַכֹּהֵן וְנָתַן אֶל הַמַּיִם" (ה, יז).

קרקע המשכן נסעה עמהם

בשו"ת "משנה הלכות" (חלק יד סימן רפא) כתב דבר חידוש ופלא, וזה לשונו: "בנסוע המשכן, קרקע המשכן נמי נעתקה ונסעה עמהם, ועל דרך שאמרו (מגילה כט.) עתידין בתי כנסיות שבבבל לעלות לארץ ישראל. והכי נמי היה עם קרקע המשכן, וקל-וחומר הוא. ולא קדשו כל פעם קרקע חדשה להעמיד שם המשכן". עכ"ל.

"וּבָאוּ הַמַּיִם הַמְּאָרְרִים הָאֵלֶּה" (ה, יח).

כשם שהמים בודקין אותה כך בודקין את הבעל

מי סוטה דומים לאורים ותומים, כשם שהאורים ותומים הוא דבר רחוק מן השכל לומר שהאותיות שהיו רחוקות היו מזדווגות, כן מי סוטה, חידוש הוא לומר שהשם המיוחד שהוא רק טוב - יעשה נזק. (ציוני).

"ובאו המים המאררים האלה" - מים המאררי"ם נגד אבריו של שני בני אדם רמ"ח רמ"ח. ללמדך, (סוטה כז:) כשם שהמים בודקין אותה כך היו בודקין את הבעל, שלא יהיה חוטא נשכר. (פסיקתא).

"וְאָמְרָה הָאִשָּׁה אָמֵן אָמֵן" (ה, כב).

המדפים שפגע בכבוד האור החיים הקדוש

"אמן אמן", כתב רש"י בשם חז"ל: אמן אם מאיש זה, אמן אם מאיש אחר.

בספר "דבר יום ביומו" (קנולר, י' אלול) מביא מעשה פלא, אודות הרב הקדוש רבי פנחס מקוריץ זצ"ל אשר חשקה נפשו שידפיסו את החומשים עם פירוש אור החיים. לאחר שהושלמה המלאכה, הביא לו המדפים את הספר שהוציא לאור, חומש עם אור החיים. כשפתח הצדיק את הספרים, הבחין כי בפרשת ראה על הפסוק "כי יהיה בך אביון" (דברים טו, ז), השמיט המדפים בסיום הפירוש את התיבות: "משיח ה' שמו חיים". ומששאל את המדפים לפשר הדברים, ענה לו, כי הוא הבין שהאור החיים כיוון על עצמו, ולכן השמיט זאת.

על אתר, פתח הרב מקוריץ את החומש בפסוק שלפנינו, וקרא באור החיים כאן, ונתגלה כי המדפים כתב בטעות "בין מאיש זה בין מאשר", במקום: "בין מאחר". והנה, אותו המדפים היה שמו אשר. אמר לו הרב הקדוש מקוריץ: ראה חותמך!

אמנם, יצאו מערערים על מעשה זה, כי המהדורה הנ"ל נדירה ביותר ולא מצויה כלל, אלא שלאחר זמן, בקובץ שפתי צדיקים, הביאו צילום של עמודי החומש הנ"ל שנדפס בשקלאוו שנת תקמ"א, ונמצא בבירור כי דברי אמת הם.

"וּבָאוּ בְּהַ פְּמִים הַמְּאָרְרִים לְמָרִים, וְצִבְתָּהּ בְּטִנָּה וְנִפְלְהָ יִרְכָה וְהִיְתָה הָאִשָּׁה לְאֵלָה בְּקָרְבַּ עֲמָה" (ה, כז).

מעשה פלא עם הרב חיד"א

לעת זקנותו של גאון עוזנו מרן החיד"א זיע"א, איווה למושב לו את העיר ליוורנו שבאיטליה, שם הורה משפטי ה' ליעקב ותורתו לישראל, ושם נפטר לחיי עולם. ומשם העלוהו לא מכבר לארץ הקודש - זכותו תגן על כל יושביה מעתה ועד עולם.

פעם ישב מרן החיד"א בראש בית הדין בליוורנו, ובא לפניו אחד מחשובי העדה והוא כהן, ובפיו קובלנא: אשתו אינה נוהגת באורחות הצניעות כיאה לבת ישראל כשרה, והוא קינא לה ונסתרה. הודיעו מרן החיד"א, כי על פי דין תורה עליו לגרש את האשה.

דא עקא, האישה היתה ממשפחה נכבדה, וכמה מהדיינים מיהרו לתבוע את כבודה, ואמרו לרבנו החיד"א: והרי אדם זה קינא לאשתו בלא עדים, ואין הלכה כרבי יוסי ברבי יהודה שאינו מצריך עדים לקינוי. ואם כן, אינה נאסרת על בעלה בסתירתה?! ואף אם עברה עבירה חמורה בכך שהתייחדה עם איש זר - הנה יש לקרוא לה ולהתרות בה, ולהזהירה באזהרה חמורה. אבל מדוע חייב רבנו את בעלה לגרשה?!

נענה מרן החיד"א ואמר: הצדק עמכם. אך לא על הקינוי והסתירה אני דן, אלא חייב הוא לגרשה שכן ללא ספק היא בגדה בו, ונטמאה בסתירתה.

אמרו הדיינים: ומנין שאכן כך הוא? והרי אין לכך עדים, ואין לו לדיין אלא מה שעניו רואות. אין אנו מפקפקים, חלילה, ברוח קדשו של רבנו. אבל תורה לא בשמים היא, והנסתרות לה' אלהינו. אין אלו אלא דברי נביאות, ולא על פיהם נדון.

לא השיב להם רבנו מאומה, אלא פנה בשנית לבעל האשה ואמר: שמע לקולי וגרש את האישה.

ראו הדיינים כי לא ענה להם רבנו דבר, הלכו לקרובי האשה שהיו מנכבדי העיר, וסחו להם כל הענין, וילינו על רבנו את כל העדה.

שמע רבנו את דברי הריבות, וישלח לקרוא את האשה אל בית דירתו. הלכה אל בית הרב, ואמרו לה שיושב הוא ולומד בחדרו שבעליית הבית. עלתה האשה לעליית הגג אשר שם חדר לימודו ובית תפילתו.

נשא רבנו את עיניו הטהורות, וראה את האשה ניצבת בפתח חדרו. חרד ואמר: תני כבוד לה' אלהיך, והודי על פשעך ומעלליך. קבלי מבעלך גט פיטורין, ושובי בתשובה על חטאיך.

העזה האישה פנים וכפרה בכל. בעלה טופל עליה עלילות שווא, ולא תקבל גט מידו.

קם רבנו מכסאו, וניגש אל ארון הקודש שבחדרו. הוציא מתוכו את ספר התורה, והחל לקרוא בפניה את פרשת הסוטה בטעמי הנגינות, כקריאת התורה: איש כי תשטה אשתו ומעלה בו מעל... והביא איש את אשתו אל הכהן... והעמיד הכהן את האשה לפני ה'... והשביע הכהן את האשה בשבועת האלה, ואמר הכהן לאשה: יתן ה' אותך לאלה ולשבועה בתוך עמך.

שמעה החצופה, והפנתה את גבה ללכת בגאון. ורבנו החיד"א קרא אחריה בקול רם: אם לא שטית, הנקי, ואת כי שטית תחת אישך, וכי נטמאת.

שמה רגלה על המדרגה הראשונה, לא הספיקה לרדת - ופניה הפכו לירקון, עיניה בלטו, וכל הכתוב בפרשת סוטה התקיים בה, עד שמתה בו במקום.

לקול זעקתה, מיהרו הדיינים והרבה מאנשי העיר לראות במחזה הנורא, ואמרו: "עתה ידענו כי איש אלהים קדוש הוא רבנו, ודבר ה' בפיהו אמת", ויראו מגשת אליו. (לב אבות עמ' ריז, אור דוד פרשת נשא).

"וְנִקְתָּהּ וְנִזְרְעָה זֶרַע" (ה, כח).

תפילתה של חנה

בשם רבי מאיר מפרמישלאן מובא (אוצר דרשות ומאמרים ח"ג עמ' קכ):

כתוב אצל חנה (שמואל א' א, י): "ותתפלל על ה'". ולכאורה הוא תמוה, היה יותר מתאים לומר ותתפלל 'אל' ה' ומדוע נכתב 'על' ה'?

אלא, אמרו בגמרא (ברכות לא:), שחנה אמרה בתפילתה (שם פסוק יא): "אם ראה תראה". אמר רבי אלעזר, אמרה חנה לפני הקב"ה: ריבונו של עולם, אם ראה מוטב, ואם לאו - תראה. אך ואסתתר בפני אלקנה בעלי, וכיוון שאסתתר, ישקו אותי מי סוטה, ואי אתה עושה תורתך פלסתר, שנאמר: ונקתה ונזרעה זרע.

ואמרו שם בשם רבי ישמעאל, שפסוק זה בא לומר, כי אם התברר ע"י ההשקאה שאינה סוטה, אזי היא זוכה לברכה, שאם היתה עקרה נפקדת.

ופירש הרה"ק רבי מאיר מפרמישלאן זיע"א, כי זו היתה תפילתה של חנה, שחס ושלום לא תזדקק לעצה זו של פרשת סוטה. שכן כידוע, בבדיקת הסוטה יש למחוק את שם ה', ולא רצתה צדיקה זו שבעבורה ימחק ח"ו שם ה'. לכן "ותתפלל על ה'" דווקא, דהיינו למען שם ה' שלא ימחק ח"ו, ותזכה לבנים שלא על פי דרך זו, אלא שמשמים יפקדו אותה.

"וְנִקְתָּהּ הָאִישׁ מֵעֵינָיו" (ה, לא).

החפץ חיים והקצב

בספרו של הרב ישר זצ"ל (החפץ חיים חייו ופעלו ח"ג עמ' תתשעה) מובא סיפור מתולדותיו של ה"חפץ חיים":

הרב אהרן הכהן, חתנו של החפץ חיים, בהיותו אברך סמוך על שלחן חותנו, נחל אכזבה בהשתדלותו להשיג משרת רבנות בעיר מסוימת.

השיח רבי אהרן את צערו בפני חותנו, והחפץ חיים דיבר על לבו והצביע בפניו על כובד העול וגודל האחריות המוטלת על רב בישראל, עד שאין זה כדאי להצטער ולהתמרמר בשל אי קבלת המשרה.

ברם, דעתו של רבי אהרן טרם נחה, והחפץ חיים שהכיר בכך אמר לו, כי כדי לסייע לו בהבנת הדברים, הוא רוצה לספר לו סיפור, אבל בתנאי שיקבל על עצמו ויבטיחו נאמנה לבל יספר זאת לאיש כל עוד שהוא [ה'חפץ חיים'] בחיים.

רבי אהרן הבטיח, והחפץ חיים סיפר לו את המאורע שאירע בתקופה הקצרה שבה כיהן כרב בעיירה ראדין, שהיווה את אחד הגורמים לעזיבתו את הרבנות.

אירע פעם, ואחד הקצבים נתפס במכירת בשר טרפה, וכמובן שהועבר מיד מחזקתו. בא הקצב לפניי, סיפר החפץ חיים, והביע חרטה גמורה על מעשיו, הבטיח בכל ההבטחות שבעולם לבל ישוב לכסלה, והתחנן בדמעות שאחזיר לו את תעודת הכשרות. מאחר שנוכחתי שהלה מתכוון ברצינות להבטחותיו, וניכרים דברי אמת. ומאידך, היה האישי בעל משפחה גדולה, ומצוקתו הכלכלית היתה עצומה, שיתפתי את מדת הרחמים במידת הדין, והחזרתיו לכשרותו.

ועל החטא עצמו - קנסתי אותו בסכום כסף גדול שינתן כתרומה לבית הכנסת המרכזי שבעיירה. הקצב לא האריך ימים לאחר אותו מעשה, וכעבור זמן קצר הלך לעולמו.

באחד הימים, המשיך החפץ חיים לספר, בעוד אני לומד כדרכי בעזרת הנשים שליד בית הכנסת, נפלה עלי תרדמה. ובחלומי והנה מופיעים לפני שלשה אנשי צורה, הגדול שביניהם פונה אלי בשאלה: ר' ישראל מאיר, הלא תזכור את המאורע עם אותו קצב שקנסת אותו בתרומה לבית הכנסת. אמור נא אפוא, מה היתה כוונתך בקנס זה, האם רק למען יזהר להבא וישמור את עצמו לבל ישליל עוד את בני העיר, וכן לטובת הציבור למען ישמעו וייראו. או שכוונתך היתה גם למען תהיה לנענש כפרה על עוונות?

בשמעי את הדברים, רתת וחלחלה אחזוני, ולא יכולתי להוציא הגה מפי. אבל ראש המדברים הרגיעני, ואמר שימתינו לי עד שתתיישב דעתי.

כשנרגעתי, הרהרתי בלבי מה היתה אכן כוונתי. והשבתי, כי עד כמה שאני זוכר, הטלתי עליו את הקנס לשם עונש, ולא לשם כפרה. האורחים הודו לי על תשובתי, ופנו לדרכם. כשהתעוררתי מתרדמתי, היה ראשי כבד עלי, לא יכולתי למצוא מרגוע לנפשי, חזרתי לתלמודי, והנה שוב נופלת עלי תרדמה. הפעם הופיע הקצב בעצמו, כשהוא כולו רצוף ושבור, והחל לטעון כנגדי בקול בוכים: אוי רבי, ראה נא מה עוללת לי בתשובתך לבית דין של מעלה. כשעמדתי בדין, והקטגור תבע לדון אותי לחיוב בעוון האכלת טרפות, טענתי שכבר התכפרתי בקנס שהטלת עלי.

הקטגור טען כנגדי ואמר, שהקנס לא היה לשם כפרה, אלא לשם אזהרה להבא בלבד. ובית הדין החליט לשאול את פיך על כוונתך. ומאחר שתשובתך היתה שלא התכוונת לכפרה, יהיה עלי עתה לעבור ייסורי גהינום קשים ונוראים כדי להזדכך מאותו עוון... סיים את דבריו והלך לו.

פנה החפץ חיים לחתנו, ואמר: כיון שעול הרבנות בכללו היה למורת רוחי, הרי לאחר מעשה זה, גמלה בקרבי ההחלטה להסתלק מן הרבנות לגמרי. אף אתה, ר' אהרן חתני, ראה נא גם ראה מה גדולה ונוראה היא האחריות הכרוכה ברבנות, ולכן אל תצטער שלא קבלת את המשרה!

”אִישׁ אֹו אִשָּׁה כִּי יִפְּלֵא לְנֹדֵר נָדָר נָזִיר לְהַזִּיר לָהּ” (ו. ב.)

קיבל נזירות משום כבוד אב

ידוע ומפורסם המעשה המובא בגמרא (נדרים ט:): "אמר שמעון הצדיק: מימי לא אכלתי אשם נזיר טמא אלא אחד. פעם אחת בא אדם אחד נזיר מן הדרום, וראיתיו שהוא יפה עינים וטוב רואי וקווצותיו סדורות לו תלתלים, אמרתי לו: בני, מה ראית להשחית את שערך זה הנאה? אמר לי: רועה הייתי לאבא בעירי, הלכתי למלאות מים מן המעיין, ונסתכלתי בכבואה שלי, ופחו עלי יצרי ובקש לטורדני מן העולם. אמרתי לו: רשע! למה אתה מתגאה בעולם שאינו שלך, במי שהוא עתיד להיות רמה ותולעה?! העבודה, שאגלחך לשמים! מיד עמדתי ונשקתיו על ראשו, אמרתי לו: בני, כמוך ירבו נזירי בישראל, עליך הכתוב אומר: איש... כי יפליא לנדור נדר נזיר לה'."

ובהמשך הסוגיא מבואר, כי הטעם ששמעון הצדיק הקפיד שלא לאכול אשם נזיר טמא, אינה משום שגנאי הוא לאדם חשוב לאכול דבר שבא על חטא, שהרי לא נמנע מלאכול קרבנות אשם וחטאת אחרים. אלא, הקפדתו באשם נזיר טמא היתה, משום שהנודרים נזירות עושים זאת לאחר שהם תוהים ומתחרטים על מעשיהם הרעים, וכוונתם מתחילה היא רק לשלושים ימי נזירות בלבד, וכאשר לאחר מכן הם נטמאים וימי הנזירות מתרבים עקב כך, הרי הם מתחרטים על עצם קבלת הנזירות עליהם, ונמצאו מביאים חולין לעזרה. שמתוך שאין כוונתם רצויה - אף קרבנותיהם אינם רצויים. עד כאן תורף דברי הגמרא.

ותמה על כך המהרש"א, מדוע הוצרכו חכמים להזכיר שהלה בא מן הדרום? ועוד, למה הוזכר שהיה הוא רועה לאביו בעירו? ועוד, מהו הביטוי "לטורדני מן העולם?"

אלא, ביאר המהרש"א, הרי אמרו חז"ל (בבא בתרא כה:): "הרוצה להחכים - ידרים". וזו כוונת חכמים שהדגישו כי הוא "בא מן הדרום", לומר שאותו נזיר היה חכם, ואף שהיה חכם - היה רועה לאביו במצות כיבוד אב. והיכן היה רועה? בעירו, שם מכירים בו ובחכמתו.

וכאשר הסתכל על עצמו בכבואה וראה כי הוא יפה עיניים, פחו עליו יצרו להתגאות. וכך טען לעומתו היצר: וכי איש חכם ויפה עיניים כמותך יהיה רועה? בכך, ביקש היצר לטורדו מן העולם, שהרי שכרה של מצות כיבוד אב היא (שמות כ, יב): "למען יאריכון ימיך".

על נזיר כזה, שקיבל על עצמו נזירות לשם שמים, בכדי להתאמץ במצות כיבוד אב - העיד שמעון הצדיק, שעליו אמר הכתוב: "איש כי יפליא לנדור נדר נזיר להזיר לה".

העיקר - איך לנהוג אחרי הצום

אומר היה הרב הקדוש רבנו שמחה בונם מפשיסחא זצ"ל, כי מי שברצונו להתעלות טפח מעל העולם הזה, עליו לדאוג לכך שלאחר התענית לא יחזור לאותה מדרגה שהיה שרוי בה לפני התענית. כי אם בהגיע צאת הכוכבים בעת שישבור את תעניתו, יאכל אכילה יתירה, וישתה שתיה שאינה צריכה, אם כן, מה הועיל בתעניתו? והעיקר הוא, שגם לאחר התענית ידע לאכול במתינות ובישוב הדעת, ושיאכל רק דברים הצריכים לשבירת רעבונו ותו לא.

כללו של דבר, יהודי חייב לאכול ולשתות, ולא יצום ויסתגף. אך לא ימלא את כריסו במאכלים יתרים, אלא רק את הצריך לבריאותו. וישתדל גם להפסיק באמצע הסעודה, בעוד יצר האכילה תקף. וביתרת הזמן, וגם בעת האכילה עצמה, יהיו כל גופו ומחשבתו קודש הלולים לה', ובכך יהפוך להיות איש קדוש כדוגמת הנזיר.

ובזה יונעם לנו מאמרו של הרבי מקוצק זצ"ל על הכתוב בפרשת משפטים (שמות כב, ל): "ואנשי קודש תהיון לי", יש להקב"ה די מלאכים בשמים, שעובדים אותו בדחילו ורחימו ברתת וזיע, אותם מלאכים אינם אוכלים ושותים, אין להם יצרים גשמיים, ואין כל חידוש שהם עושים את רצון ה', עיקר רצון השם יתברך הוא שתהיו לו אנשי קודש, לא מלאכים קדושים אלא אנשים קדושים, יצורים מבשר ודם הנמצאים בתוך העולם המלא בתאוות בשרים ותענוגות מלכים, מאותם אנשים רוצה הקב"ה שיתקדשו ויטהרו, ויהפכו את גופם לחלק אלוה ממעל. וזהו: ואנשי קודש תהיון לי, 'אנשי דוקא'.

שם אמו של שמשון מסוגל לבטל רוח רעה

בגמרא (בבא בתרא צא.) מוזכר, כי אמו של שמשון היה שמה צללפונית. ומעשה באחד שמתו בניו בלא סיבה, ואמרו שיש בביתו רוח רעה, ובא לפני אחד מהצדיקים ובקש ברכתו, והורה לו, שכאשר יולד הילד - יקרא לו שם מפרשת השבוע, ונולדה לו בת בפרשת נשא, וכאשר חפשו בפרשה לא מצאו שם של בת. אמר אחד הנוכחים, שיחפשו בהפטרה, אך גם שם לא נמצא. עד שאמר חכם אחד, שהרי מוזכר שמשון בהפטרה וגם אמו מוזכרת שם, אם כן הבה נחפש את שמה של אימו של שמשון, ומצאו כי שמה 'צללפונית', וכך אכן קראו לבת. וכתב המהרש"ל שם, כי שם זה טוב מפני רוח רעה.

ומן הראוי להביא סיפור פלא המסופר על הגאון רבי יוסף ראז'ין זצ"ל 'הרוגאצו'בר'. אשר בילדותו לקחו אביו רבי פישל ראז'ין לראות את פני הגאון הקדוש מלובביץ' בעל ה'צמח צדק'. הרבי ברכו בלמדנות, ואף הורה לו ללמוד מסכת נזיר. משיצאו האב ובנו מחדרו של הרבי, שאל הילד, שהיה בן חמש, את אביו: מה הקשר בין הברכה להיות 'למדן', להוראה על לימוד מסכת נזיר? והרי 'למדנות' פירושה - לדעת את כל חלקי התורה, וא"כ למה דוקא מסכת נזיר?

האב לא ידע מה להשיב, אך לאחר דקות ספורות של מחשבה קרא הילד: הרבי בוודאי רוצה שאהיה נזיר, ובכדי להיות נזיר צריך ללמוד מסכת זו, וכך תקוים בי ברכתו בלמדנות. ואילו ח"ו לא אציית - לא אהיה למדן.

ואכן, כידוע לא נתן הגאון הרוגאצו'בר זצ"ל שיספרו את שערות ראשו כל ימי חייו. (מוסר חכמים).

"דְּבַר אֵל אֶהְרֵן וְאֵל בְּנָיו לֵאמֹר כֹּה תִבְרְכוּ אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֲמֹר לָהֶם" (ו, כג).

הכהנים הם הצינור להעביר השפע לישראל

בפרשתנו מופיע הציווי לכהנים לברך את עם ישראל, כמו שכתוב: "דבר אל אהרן ואל בניו לאמר כה תברכו את בני ישראל" וכו', והיא מעט המחזיק את המרובה, והרבה סודות יש בברכה זו. ואנחנו צריכים לתקן את מעשינו, ולהכין את עצמינו להיות כלים ראויים שתחול עלינו הברכה. כי בכח הַקָּשֶׁר מעשינו, תחול עלינו הברכה. כי הקב"ה - ידו פתוחה לברך כל שואל, אלא שצריך להכין הכלי כדי שיוכל השפע לשרות בתוכו. ואם לא יכין הכלי, היכן ישרו השפע והברכה? והכהנים הם הצינור להעביר השפע והברכה לישראל, כי הם ממצעים בינינו לבין אבינו שבשמים.

"כה תברכו את בני ישראל אמור להם" (ו, כג).

ישראל יברך ביד אחת

עיינ בספר "מעשה רב" החדש (אות י'), שכתב בשם רבנו סעדיה תלמיד מובהק להגר"א זצ"ל, כי דעת הגאון לא היתה נוחה מן המנהג לברך את חברו בברכת כהנים, ונראה טעמו שהברכה נקבעה לכהנים לאמרה, והקב"ה מברך את ישראל בברכתם, ואין תועלת לישראל המברך בנוסח זה.

אמנם הגאון רבי ברוך אפשטיין זצ"ל מביא בשם הגאון רבי יחזקאל לנדא (אב"ד בוילנא), כי הגר"א זצ"ל ברך אותו ביום חופתו בברכת כהנים. והוסיף, כי הבחין בהגר"א זצ"ל שדקדק לברך דוקא ביד אחת, שלא יהיה כמו הכהנים, שרק הם דוקא נצטוו לברך את ישראל בשתי ידים. (טעם ודעת).

ומכך נלמד, כי מנהגם היה כאשר נוהגים הספרדים כיום, לברך בהנחת היד על הראש. ושורש מנהג זה בקודש יסודתו.

בעת הדרשה מתברכים השומעים ועוונותיהם נמחלים

"כה תברכו את בני ישראל". אמרו חז"ל במסכת סוטה (לג:): כה תברכו בלשון הקודש אמור להם. ואע"פ שאין מקרא יוצא מידי פשוטו, מכל מקום רמזו בו כי הכהנים הם מורי התורה, כדכתיב (דברים כד, ה): ככל אשר יורו אתכם הכהנים הלויים, שהחכם יושב ודורש והעם שומעים ומתברכים בכל הברכות שבעולם, עד שאפילו עוונותיהם נמחלים כידוע (מדרש שוחר טוב, משלי י').

והדורש צריך שיהיה אהוב לעם ושלוש בינו ובינם. אמנם אם דורש לשם ה', ה' ייתן חנו ושלומו, ויהיו דבריו יוצאים מן הלב ונכנסים ללבות השומעים ויתברכו כולם. ועל כן אמר לאהרן ולבניו שהם מורי התורה: כה תברכו את בני ישראל - בכל הברכות שבעולם, אמור להם - דברי תוכחה ולהורות לעם ה' את דרכיו. ואף מבטיח לכהן הדורש: יברך ה', ויתן לך חן ונשיאת פנים ושלוש, והכל מוסב על הכהן הדורש, שהקב"ה יתן חנו בעיני השומעים. וע"ז: ושמעו את שמי - היינו תורתך, על בני ישראל, והמה ישמעו ויאזינו, ואני אברכם לישראל בכל הברכות שבעולם.

ועל כן הקדים לומר 'כה תברכו' בלשון הקודש, שאם ידורש הדורש בלשון עם זה, וילביש דברי התורה במלבוש שק ואפר, אפילו יהיו דברים טובים ונאמרים לשם שמים, מכל מקום התורה שהיא חגורה שק, אינה נכנסת בלב השומעים. והיינו דכתיב (מלאכי ב, ז): כי תורה יבקשו מפיהו כי מלאך ה' צבאות הוא, שאינם מכירים בלשון ארמי, ואז תורה יבקשו מפיהו. והיינו 'כה תברכו' בלשון הקודש דוקא, וקאי אחכם הדורש כנ"ל. (חתם סופר).

"יְבָרְכֶךָ ה' וְיִשְׁמְרֶךָ יָאֵר ה' פְּנֵינוּ אֵלֶיךָ וְיַחַנְךָ יִשְׂאֵהוּ פְּנֵינוּ אֵלֶיךָ וְיִשֶׁם לְךָ שְׁלוֹם וְשָׂמוּ אֶת שְׁמִי עַל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאֲנִי אֲבָרְכֶם" (ו, כד-כו).

רמזי ברכת כהנים

בשלשה פסוקים אלו של ברכת כהנים, ישנם חמש עשרה תיבות, כמנין "יד" עם הכף. ויש בה ששים אותיות, כנגד הפסוק (שיר השירים ג, ז): "הנה מטתו שלשלמה ששים גבורים סביב לה", שהם רמז לששים המלאכים המקיפים את השכינה לשמרה, וכנגד ששים ריבוא נשמות ישראל. ואותיות אלו מקיפות את ישראל ושומרות אותם. ועוד, חמש עשרה תיבות יחד עם הששים אותיות עולים בגימטריא: כהן.

שלום הוא סוד יחוד קוב"ה ושכינתיה

הנה, אם נכפיל "הויה" באדנות יעלה: 'שלום'. וכך הוא החשבון:

תכפיל י' דהויה ב-א' של אדנות, עולה: 10. נכפיל ה' דהויה ב-ד' של אדנות, עולה: 20. תכפיל ו' דהויה ב-נ' של אדנות, עולה: 300. נכפיל ה' דהויה ב-י' של אדנות, עולה: 50. סה"כ 380. וכן שלום עולה בגימטריא: 376 ועם ארבע אותיותיו, עולה: 380.

הרי לנו, כיצד השלום מורכב מיחוד הויה"ה אדנות, כי ע"י השלום - יהא השלום והברכה בין איש לאשתו, בין אדם לחברו. וע"ז מייחדים את העולמות העליונים ויש שפע בעולם. (ובחרת בחיים).

בברכת כהנים יש ג' ברכות: בני, חיי, מזוני

הברכה הראשונה: יברכך ה' - בממון, מזונות ופרנסה טובה. וישמרך - מן המזיקים הגנבים והלסטים. הברכה השנייה: יאר ה' פניו אליך ויחנך - כנגד הבנים, כמו שכתוב (ויקרא כו, ט): "ופנית אליכם והפרתי אתכם והרבתי אתכם".

הברכה השלישית: ישא ה' פניו אליך - כנגד חיים ארוכים. ועל הכל צריך השלום, שיהיו חיים טובים בלי יסורים, הרי - וישם לך שלום.

הפסוק הראשון מקור הברכה והשפע לאדם

והנה, הפסוק הראשון: יברכך יהוה וישמרך, הוא ר"ת: יי"ו, העולים גימטריא: כ"ו, שהוא שם הוי"ה ברוך הוא. וסופי תיבות: כה"ך, העולה גימטריא: מ"ה, כמספר: אד"ם. וזה סוד (דברים י, יב): מ"ה יהו"ה אלהיך שואל מעמך, כי הקב"ה חפץ שיתברכו בניו, אבל צריך שאנחנו נתקן את מעשינו ונכין את הכלים לקבל הברכה. וחס ושלום ע"י העוונות, יכולים להפוך את הצירופים הנ"ל לדינים, ואז מדת הדין תנהיג את העולם שהוא בחינת שם "אלהים". כי אם תמלא את שם מ"ה הנ"ל כך: מ"ם ה"א הרי זה בגימטריא: פ"ו, העולה כשם "אלהים". וכן אם תמלא את אותיות כ"ו כך: כ"ף ו"ו - אותיות המילוי לבדם עולים פ"ו גימטריא "אלהים" שהוא מידת הדין. ולכן צריכים להיות ראויים לכך שהברכה והשפע משם הוי"ה ב"ה ירד עלינו, ולכן הפסוק הראשון, ראשי התיבות שלו הם כאמור בגימטריא כ"ו הרומז לשם הוי"ה ב"ה, שהוא מקור השפע והברכה, וממנו יורד שפע ברכה והצלחה ופרנסה על האדם הרמוז בסופי התיבות כמספר אד"ם כמבואר.

הפסוק השני רומז לבנים

ובפסוק השני יש חמש תיבות, כנגד חמשה חומשי תורה. ויש בו עשרים אותיות, ועם חמש תיבות הוא כמנין כ"ה, שהיא השכינה הקדושה. וכן התיבה העשרים וחמש בתורה מתחילת בראשית - היא "אור". וכן, ישא ה' פניו אליך - שתזכה בבנים, כמו שכתוב (ויקרא כו, ט): ופניתי אליכם והפרתי אתכם והרבתי אתכם, בבחינת (בראשית טו, ה): כ"ה יהיה זרעך, דהיינו זרע קודש בנים מאירים בתורה, שזה נרמז במלה העשרים וחמש בתורה - "אור", ויזכה לזרע שיאור באור פני מלך חיים של תורה ויראת שמים.

בפסוק השלישי רמז ללב

ובפסוק השלישי שבע תיבות כנגד שבעה רקיעים, שבעת ימי השבוע, ועשרים וחמש אותיות. ושבע עם כ"ה אותיות עולה ל"ב, הרומז ל-ל"ב נתיבות חכמה. וכמו של"ב האדם מתפשט בכל הגוף, כן תתפשט הברכה בכל רמ"ח אבריו ושס"ה גידיו של האדם. וכתב בעל ה"בית ישראל" - האדמו"ר הקדוש רבי ישראל אלתר מגור, כי ברכת כהנים נאמרת בכל יום אחר ברכות התורה, לרמז כי אחר קבלת התורה צריכים אנו לברכה. ויש מ"ח דברים שהתורה נקנית בהם (אבות פ"ו משנה ה), ודרכה של תורה היא בפת במלח (שם משנה ד), נמצא, כי עיקר הברכה היא שהעניינים הגשמיים לא יפריעו ללימוד התורה, ולזה נצרך ברכה מיוחדת.

"ושמו את שמי על בני ישראל ואני אברכם" - שהכהנים יכוונו לשום שמו הוי"ה אדנ"י "על בני ישראל", כי 'בני ישראל' עם ח' אותיות של הוי"ה אדנ"י - גימטריא תורה. "ואני אברכם" כי ראויים הללו לברכה. (מוסר חכמים).

סוד פסוקים אלו של ברכת כהנים

כתב בספר הקדוש 'מעם לועז', בענין ברכת כהנים:

ותראו שבפסוק הראשון יש שלש תיבות, כנגד אברהם יצחק ויעקב. ללמדנו, שהקב"ה מברך בזכותם. ובפסוק שני יש חמש תיבות, בזכות חמשה חומשי תורה. ובפסוק השלישי יש שבע תיבות, כנגד שבעה רקיעים.

ושלש התיבות שבפסוק ראשון, הם כנגד שלשת העולים שעולים לתורה בשני וחמישי. והחמש שבפסוק השני, כנגד חמשה קרואים ביום טוב לתורה. והשבע שבפסוק השלישי, כנגד שבעה קרואים בשבתות.

ומפני שנאמר בברכת כהנים 'וישם לך שלום', לכן בכדי שלא יבואו בני לוי והישראלים לידי ריב בעליה לתורה, תיקנו חכמים מספר שווה של קרואים, וכך יוצא שהישראלים יעלו שמונה עליות במשך השבוע, חמשה בשבת, אחד במנחה, ושנים בימים שני וחמישי. וכן הכהנים והלוויים קרואים שמונה פעמים במשך השבוע, בימי שני וחמישי ובשבת בשחרית ובמנחה.

וכן תראו, שבפסוק הראשון יש ט"ו אותיות כנגד שם י"ה, ובפסוק השני יש כ' אותיות, וזה כנגד הי"ה, ובפסוק השלישי יש כ"ה אותיות כנגד יהי. לרמז שהקב"ה היה הוה ויהיה, הוא היה לפני שנברא עולם, והוא הוה והוא יהיה, ברוך הוא וברוך שמו.

יברכך - ואף על פי שארבעה כתובים האלו ענין אחד הם, נחלקו הם לארבע פרשיות, ללמדנו שכלולים בהם ארבעה עניינים. ואל יהיו הדברים האלה קלים בעיניך, כי בהם כלולות כל הטובות שבעולם, בעולם הזה ובעולם הבא.

בתיבת יברכך כלולות כל הברכות והכתובות בתורה, והתיבה וישמרך - פירושה שהקב"ה ישמור אותך, שיסייע לך לקיים מצות השם יתברך, וזוהי הברכה הגדולה ביותר. שעל ידי כך תזכה לכל הטובות של העולם הבא. וכן זה שנאמר 'יברכך' - שיברכך בנכסים. 'וישמרך' - שישמור נפשך, שלא תתקנא בכך המלכות בגלל נכסיך. לכן יברכך ה' שהנכסים יהיו ברשותך. וכן הפירוש, שיברכך בנכסים מרובים.

וישמרך - שישמור נפשך מן היצר הרע, שלא ישיאך יצרך בגלל הנכסים שתחטא, וכן ישמרך מן המזיקים, וכן ישמור לך את הברית וההבטחה שהבטיח השם יתברך לאבות העולם. כמו שנאמר (דברים ז, יב): ושמר ה' אלהיך לך את הברית והחסד אשר נשבע לאבותיך.

וכן וישמרך, שישמור נפשך בשעה שיוצאת מן הגוף. כמו שאומר הכתוב (שמואל א' כה, כט): והיתה נפש אדוני צרורה בצרור החיים. וכן, וישמרך מן הגהינם, כמו שאומר הכתוב (שמואל א' ב, ט): רגלי חסידי ישמור. וכן, ישמרך לעולם הבא.

יאר ה' פניו אליך - רוצה לומר, שאתן לך זכות שיצאו ממך בנים תלמידי חכמים שיאירו באור התורה. וכן אזכה אותך שיצאו ממך כהנים המאירים את המזבח. וכן אתן לך אור השכינה, וכן אור התורה.

ויחנך - פירושו, שישכין שכינתו עליך.

'ויחנך' הוא גם לשון חנייה, וכן הוא לשון חן, שאתן חנך בעיני כולם. וכן פירשו שאתן לך רחמים שתרחמו זה על זה, כמו שנאמר (דברים יג, ח): ונתן לך רחמים. וכן פירושו, שאתן לך חן של דעת וחכמה. וכן יתן לך חן בתלמוד תורה, שתהיה לך חיבת התורה.

ישא ה' פניו אליך - שאם תיגזר עליך איזו גזירה קשה ותחזור בתשובה, ישא ה' פניו לתפלתך ויבטל גזר הדין נגדך. ועוד רוצה לומר, שיעבור כעסו נגדך, ויפנה כלפיך את פניו. ומכאן רואים שכל הברכות כלולות בברכה יקרה זו. ע"כ.

מעלת ברכת כהנים

"בזמן ברכת כהנים נפתחים שערי רחמים וחסד בעולם כולו, ומי שיתפלל על צערו, יתהפך לו הדין לרחמים". (זוהר הקדוש, נשא קמז:).

"בברכת כהנים יחול השפע על המתברכים כפי הכנת כל אחד מהם". (ספר העיקרים, מאמר רביעי פרק י"ט).

"כל הברכות שבעולם עד כסא הכבוד, כלולות במילות קצרות שבברכת כהנים" (הנצי"ב, ספרי נשא).

"בזמן ברכת כהנים, מראה הקב"ה אהבה יתרה לעם ישראל. ולכן טוב וצריך לחזק את אהבתו לקב"ה, ואז כמים הפנים אל הפנים - הקב"ה יראה לו אהבה יתירה, ויכוון לקיים מצות עשה של אהבת ה'". (אילת השחר, פרשת נשא, ממרן הגרא"ל שטיינמן זצוק"ל).

"כשיבקש בקשותיו, יכוין לבקש מאוצר מתנת חינוך לעבודתו יתברך ולכבוד שמו, ולא יתלה במעשיו הטובים, והיא סגולה נפלאה לקבלת התפלה" (ספר חסידים סי' קל"א).

"כה תברכו את בני ישראל" - על הכהן לכוין לקיים מצות עשה לברך את ישראל, ועל ישראל לכוון לקיים מצוה להתברך. (מ"ב סי' קכ"א, בשם ספר חרדים).

אמירתה כתיקונה

כתב רבינו אליעזר פאפו ז"ל בספרו 'חסד האלפים' (סי' תק"ח אות ט'): יכוין לברך את ישראל בשבעה מיני טובות שיש בעולם המובאים בספר יצירה (פ"ד משנה א-ב), והם: חיים, שלום, חכמה, אושר, חן, זרע, ממשלה.

וכתב רבינו אברהם אזולאי ז"ל בספרו "חסד לאברהם" (מעין ב' נר ס"ג), כי אלו השבעה רמזים בברכת כהנים, ולכן כהן צריך לכוין באלו השבעה להשפיע לכל ישראל. וגם השליח ציבור ירשום בספרו כך להיות לו לזכרון. וגם צריכים הכהנים שיהיו בקיאים בדינים אלו, כדי שיעשו עבודה זו שנשארה להם בזמן הזה כתיקונה בכל דקדוקיה. וילמדו פשט פירוש ברכת כהנים, ויברכו בחיבה ברעותא דליבא, אולי יש תקוה שיעשו פרי למעלה ומטה. ע"כ.

והמשנה ברורה (סי' קכ"ק ס"ק קמו) כתב, כי ברכת כהנים היא ברכה מהקב"ה. והביא את לשון הרמב"ם (פט"ו מהלכות נשיאת כפים ה"ז), וזו לשונו: ואל תתמה ותאמר, ומה תועיל ברכת הדיוט זה? שאין קבול הברכה תלוי בכהנים אלא בהקב"ה, שנאמר: ושמו את שמי על בני ישראל ואני אברכם. הכהנים עושין מצותן שנצטוו בה, והקב"ה ברחמיו מברך את ישראל כחפצו. עכ"ל.

סגולתה לבטל דין רוגז וקטרוג מהעולם

שנינו (סוטה מח.): מיום שחרב בית המקדש, אין יום שאין בו קללה. ומובא בירושלמי (סוטה פ"ט הלכה י"ד) על הפסוק (תהלים ז, יב): ואל זועם בכל יום. מי מבטל [את הזעם]? רבי אבין בשם רבי אחא - ברכת כהנים מבטלת. הכהנים בברכתן מבטלין הקללות הבאים בעולם. (קרבן העדה שם).

וכתב בספר 'חסד לאלפים' (להרב אליהו פנחס הכהן מריינא ז"ל, תשובה ג) כי מבואר מדברי חז"ל אלו, שעם ישראל הנמצאים בגלות - נתונים במדת הדין. אבל הקב"ה אב הרחמן, נתן להם את ברכת כהנים לשמירה ממדת הדין והזעם שבכל יום, וגם צוה שהכהנים מחוייבים הם לברך את בניו. ולכן מתאוה הקב"ה לברכת כהנים, כדי לבטל את הזעם והרעה מעל בניו, כי רחמיו על כל מעשיו.

ועל זה גילה לנו הירושלמי, כי יש ששים גיבורים סביב לעם ישראל השומרים ומגינים עליהם, והם ששים אותיות שיש בברכת כהנים שמבטלים את הזעם ואת מדת הדין שבכל יום, המעכבת את השפע היורד משמים, וגורמת לעצירת הפרנסה והמזונות, וכן לייסורים בגוף ובנפש ובכל מיני סבל שונים על כל איש ואשה. וכן גורמת להעדר רוחניות שמעכב את הקדושה.

ועל כן אמרו חז"ל ברוח קדשם, כי מי שנגע בו ח"ו הזעם באיזו מכה, אזי יבוא לנשיאת כפים וינצל ממנה, ולא תשלוט עליו עוד הרעה. ולא עוד, אלא שיתהפך לו על ידי הברכות - כל הרעה לטובה, לחיים ושלוש ועושר ופרנסה. וכן עשה השל"ה הקדוש זצ"ל שהיה לוי, ובעת הדוכן היה מכוון להמשיך הברכות על כל משפחתו שהיו בחו"ל, וכפי שהעיד על עצמו באגרת ששלח לבני משפחתו (אגרות ארץ ישראל, סימן לה).

השכינה מסכימה לברכות

והזהר הקדוש בפרשת נשא (דף קמו.), כתב ביקר ערך הברכה: למדנו, שבשעה שהכהן נושא כפיו, צריכים העם להיות באימה ובריאה, וצריכים לדעת שבשעה ההיא נמצאת עת רצון בכל העולמות, ומתברכים עליונים ותחתונים, ואין דין שולט בכל העולמות.

לכן יזהר האדם שלא יפסיד את הברכות של שעת הרצון ההיא, שבה נמצא שלום בכל העולמות. וזה מה שכתב: 'וישם לך שלום'.

ועוד כתב (בדף קמה.): כשהכהן פורש את ידיו לברך את העם, השכינה שורה על עשר אצבעותיו, כי הקב"ה שהוא השכינה מסכים עם הכהן באלו הברכות. כי על ידי שהיא שורה על אצבעות הכהנים, זה מורה שהיא מסכמת אתם. ובשעה שברכה זו יוצאת מפיו של הכהן, אז אותם הששים אותיות שיש בשלשה פסוקים של 'ברכך', 'יאר', 'ישא' - יוצאות מפיו ופורחות למעלה לרקיע.

ויש ששים שרים ממונים על הששים אותיות, על כל אות ואות יש שר מיוחד, וכולם מודים ומסכימים על כל אלו הברכות, ועל זה נאמר: 'ושמו את שמי על בני ישראל ואני אברכם', כלומר שישמו את השם הקדוש המצטרף מששים אותיות על ישראל. ואז הקב"ה מברך את ישראל (ע"פ רמ"ק והגר"א).

עוד כתב בזוהר הקדוש (שם, דף קמו.) כי שם הקדוש היוצא מברכת כהנים, עולה למעלה עד כסא שלמעלה שהוא הבינה, והשכינה מסכימה עמהם. ובשעה שהכהנים פורשים ידיהם, מתעורר החסד שלמעלה המאיר בפנים מאירות לישראל, ועל ידי זה סרים ומתבטלים מהם הדינים. וזהו שכתוב: 'כה תברכו את בני ישראל', דוקא בני ישראל, כי היא נחלתם ולא לשאר העמים, שאין להם חלק בקדושה. עכ"ד.

הפסוקים שיש לכון

בשעת ברכת כהנים, ישנם פסוקים שיש לכון בהם, והוא טוב לשמירה ולכל הדברים, ובפרט כשיאמרו ברכת כהנים (ספר 'צדור המור' פ' נשא). ויחשוב אלו הפסוקים, ולא יוציא השמות מפיו.

וכתב הזוהר הקדוש (שם, דף קמו:) אמר רבי שמעון, למדנו, כשהכהנים מברכים - יורד שפע של רחמים מצירופים של כ"ב אותיות, והוא שם קדוש שיוצא מכ"ב אותיות של ברכת כהנים: אנקת"ם, פסת"ם, פספסי"ם, דיונסי"ם.

והאומרו דרך תפלה - טוב מאד בזה הדרך: 'א-ל נא קרב תשועת מצפיק, פחדך סר תוציאם ממאסר, פדה סועים פתח סומים ישעך מצפים. דלה יוקשים וקבץ נפוצים סמוך י-ה מפלתנו (בשם השל"ה הקדוש פרשת בהעלותך - תוכחת מוסר. והביאם המג"א כס"ז סק"ג). וכן כתב בספר חסד לאלפים, שכל כוונה שמכוון בכל תיבה ותיבה בשעה שיוצא - טסה לרקיע, ופועלת פעולתה כאשר כיון הכהן, כי היא עת רצון לאותם שהם בכלל הברכות, וקל מאד להשיג פעולתו מה שחפץ.

שמירה ממוזיקים

ולא עוד אלא, ששלמה המלך ע"ה חקק את אלו השלשה פסוקים סביב מיטתו לשמירה מן המוזיקים ומכל מיני פורעניות. ועל הפסוקים האלה, כוונת הפסוק (שיר השירים ג, ז): הנה מטתו שלשלמה ששים גבורים סביב לה מגבורי ישראל. 'ששים גבורים' הכוונה לששים אותיות בכוונת השמות היוצאים מאותם פסוקים, ובשעה שיוצאים מפי הכהנים כתובים אלו, פורחים ששים אותיות אלו למרומים. ובאותה שעה, מתייצבים ששים מלאכים שכל אחד ממונה על אות אחת מששים אותיות, והם כנגד ששים רבוא מישראל. ואותם הממונים לוקחים האותיות, והם מסכימים לכל הברכות היוצאות מפי הכהנים. והם מביאים את האותיות האלו לפני כסא הכבוד, ואף הקב"ה מסכים לברכות, וזהו שנאמר: ושמו את שמי על בני ישראל ואני אברכם.

ומכאן ילמדו הכהנים לקח, כי עליהם להרגיש אימה וחרדה בשעה שעומדים לברך את ישראל, וידע הכהן מי הוא העומד מעליו, הלוא היא השכינה הקדושה, ולהיכן עומדים לילך אותם ששים אותיות שהוא מוציא מפיו, וישתדל לאמרם בכוונה עצומה כאילו מונה מעות, שכל אות ואות שבברכה זו - דומה היא למרגלית יקרה.

סימן להצלחת הברכה

ויש סימן גדול בנשיאות כפים, שאם מרגיש הכהן עייפות בידיו בשעה שמגביה אותן, סימן שיש עוונות בדור ההוא או בכהן עצמו, ואם קלות הן, סימן הוא לחסד של הקב"ה שהוא שמח באותן הברכות שמברכים הכהנים. (ילקוט ראובני פרשת בשלח).

הברכה שורה רק באחדות

והטעם שבברכות הכהנים נאמרים בלשון יחיד, שהרי מן הדין היה לאמרם בלשון רבים, שהרי הברכה מכוונת לכל ישראל, לומר לך, כי הברכה היא בתנאי שיהיו מאוחדים, ולא תפריד המחלוקת ביניהם.

עוד מרמזי הברכה

מה שאמר בברכת כהנים 'אמור להם' - אמור' ר בגימטריא עם הכולל רמ"ח. ו'אמור' לבדו, הוא גימטריא רמ"ז, נגד רמ"ח אברים חסר אחד, משום שכל האיברים כלולים כאחד.

'אמור להם' - ולכאורה, היה לו לומר 'כה תאמרו', ודי בזה. ולמה כתב 'כה תברכו' - 'אמור להם'? אלא, תני רבי יהודה: אמור להם, זכו - להם, לא זכו - אמור סתמא.

ומה הטעם שהכהנים נושאים את כפיהם? משום שיש בידי האדם עשר אצבעות, הרומזים לעשר ספירות שנבראו בהם שמים וארץ. (מוסר חכמים).

כה תברכו את בני ישראל. 'את' - לרבות מלאכי השרת, שגם הם מתברכים בנשיאת כפים. (רבינו בחיי).

הכהנים פותחים שערי הרחמים

כתב ב"ילקוט הראובני: ברוב רחמי השם יתברך על ישראל, ציווה לכהנים המקודשים לברכם. ולפי שיתכן שלא יהיו ישראל הגונים לקבל אותה ברכה, שמא יהיו מלוכלכים בכל מיני חטא ועון, וחס ושלום יקטרגו עליהם בעלי הדין הקשים ויאמרו שאין ישראל ראויים לאותה ברכה, מאחר שיש בהם חטא ועון המעכבים את הברכה, מה עשה הקב"ה? מסר ביד הכהנים המקודשים את מפתחות עולם הרחמים, ואמר להם: כל זמן שאתם באים לברך את ישראל, פתחו שערי רצון והכתר, כדי שיתעוררו רחמים העליונים, ויפתחו שערי חסד והרצון והרחמים הגדולים, ויהיו כל העולמות בשעה שאתם מברכים את ישראל, כולם בחפץ וברצון ובחסד וברחמים, ולא יהיה שום מעכב ומקטרג על הברכה.

שהרי, כאשר שערי רחמים נפתחים ופנים עליונים מאירים בפני התחתונים, באותה שעה אין כח במקטרג ולא בבעלי הדין למעלה לעורר הדין ולא עונש ולא לקטרג, שהרי כל העולמות אחוזים, וכלם בברכה ובשלימות, והלכו

פנים של זעם, ואז כל הפנים מאירים. וזה סוד שם צוה בברכת כהנים ואמר: כ"ה תברכו את בני ישראל, כ"ה בשם המפורש הפותח שערי עליונים, ואז כל הפנים מאירים.

ומה אתם אומרים? 'ברכך ה' וישמרך, ולקיום הברכה: יאר ה' פניו אליך ויחנך. מהו יאר ה' פניו אליך ויחנך? לומר, כי בשעה שישפיעו רחמים גדולים מהכתר העליון שהם הפנים המאירים לכל הספירות, באותה שעה יגמור רצונך וימלא חפצך מכל צד. ואם הוא אינו מן הדין, שאין אתה ראוי לרחמים, יתן לך מתנת חנם, ואף על פי שאינך ראוי. כי זוהי דרך רחמים עליונים, והפנים המאירים לתת להם מתנת חנם לנבראים, כמו שנאמר (שמות לג, יט): וחנותי את אשר אחון. וזהו סוד: יאר ה' פניו. (שערי אורה).

דע, כי המידה הזאת הנקראת 'שערי צדק' שירש אותה יעקב, מסר כל המפתחות שלה ביד בניו. והשער הזה יש לו שלשה מפתחות, י"ב לי"ב חדשים, י"ב לי"ב חדרים, וי"ב מפתחות לי"ב שבטים, ומפתח הפנימי מסר ללוי. וזהו סוד ברכת כהנים שמשם הברכות מתפשטות ויוצאות לי"ב חדרים של י"ב מפתחות, וזה סוד (בראשית מט, כח): כל אלה שבטי ישראל שנים עשר וזאת אשר דבר להם אביהם איש כברכתו אשר ברך אותם. וכשבא משה רבנו, הודיע שהמפתח הפנימי ביד לוי, כמו שכתוב (דברים לג, ח): וללוי אמר תומיך ואוריך, סוד אורים ותומים הוא סוד כל השערים. (שערי צדק דף ב' ע"ב).

לא יוסיפו ברכה משלהם

כתב בספר 'פה קדוש' להגאון מרן רבי יצחק מוולוז'ין זצ"ל: "כה תברכו את בני ישראל אמור להם", הקשו כל המפרשים, דלכאורה יתירות הן תיבות אלו - 'אמור להם', וכך היה לו לכתוב: כה תברכו את בני ישראל - יברכך?

ויש לפרש על דרך משל, לאיש שהיו מוליכים אותו לבית האסורים, ופגע בו אוהבו, והוא איש שאינו נכבד בערכאות של עכו"ם. ואמר לו אותו האיש: אני איני יכול לעזרך, לבד זאת אעשה עמך, לברכך שה' יהיה בעזרך להוציאך חפשי. הודה לו השבוי על כך. אחר כך פגע בו איש אחר שאוהבו מאד, והוא תקיף ונכבד בערכאות של עכו"ם, ואמר לו גם כן: ה' יעזרך. וענה לו האיש האסור: מה הטובה אשר אתה עושה לי בזה הברכה? הנה אתה תקיף ונכבד בערכאותיהם, ותוכל לעשות בעדי להוציאני לחפשי!

כך גם כאן, הייתי יכול לומר: מה הטובה בברכה אשר הכהנים יברכו את ישראל יברכך ה', ולא ברכה משלהם? יען כי הכהנים מקורבים ומקודשים לה', יותר מישראל המברך את חברו בברכה שה' יעזרהו. על כן אמר הכתוב: דבר אל אהרן - אמור להם. פירוש, דוקא בזה האופן תברכו את ישראל - 'יברכך ה'', ולא תוסיפו שום ברכה משלהם.

יאר כנגד יצחק ישא כנגד יעקב

"**יאר ה' פניו אליך ויחנך**" יאר, כנגד יצחק שראה בעקידה ומת, והאיר הקב"ה את עיניו והחיהו, כדאיתא בפרקי רבי אליעזר (פ"ל).

"**יאר**" - בהיפוך אותיות 'רא', שהיה עולת ראיה. ויש בפסוק זה ה' תיבות וכו' אותיות, כמו יצחק שהיה אחר כ' דורות (אבות פ"ה משנה ב') ושמר חמשה חומשי תורה.

"**ישא ה' פניו אליך וישם לך שלום**" ישא, כנגד יעקב. דכתיב (בראשית כט, א): וישא יעקב רגליו. וכתוב ביה (שם כח, כא): ושבתי בשלום. ויש בו שבע תיבות, כנגד השבטים אשר נולדו בשבע שנים, וכ"ה אותיות, כנגד (שמות יט, ג): כה תאמר לבית יעקב.

רבנו הקדוש עשה שיהיה שלום בעולם

כתב בספר 'בית יצחק' לרבי יצחק רייטבורד מוילנא בשם רבי משה צבי גרינבערג: וישם לך שלום. ושמעתי, כי רבי היה נצרך מאד לשלום, משום שרבי סידר המשניות, וראה שרבו מחלוקות בתורה, ונעשית ח"ו כשתי תורות. שלח וקבץ כל חכמי ארץ ישראל, ונתנו לב לברר טעמי המחלוקות ודברי מי ראויים לקיים. וסידר משניות, וסתם במשנה כדברי יחידים שראה רבי את דבריהם, ושנאן סתם כדי לקבוע הלכה כמותן.

לזאת היה נדרש לו מאד השלום, משום שכאשר יש שלום, אמת ואהבה בין החברים, מקבל כל אחד דברי חברו בנחת, ולא יעמוד על דעתו דוקא. ואם אין ביניהם שלום ואמת - אז כל אחד מחזיק בדעתו, כטבע המחלוקת. וכאשר עזרו השם לרבי וגמרו לסדר המשניות, ורבי היה עניו גדול, כמו שאמרו בגמרא סוטה (מט:): משמת רבי בטלה ענוה, לזאת לא תלה הדבר בזכות עצמו, רק בזכות התורה. ואמר שזכות התורה סייעתו שהיה שלום גדול בין החכמים, ויצא הדבר לפעלו ולתכליתו ונגמר בכי טוב.

והנה, מקור ברכת השלום בא על ידי ברכת כהנים, שהם הצינור להוריד על ידם שפע טל הברכה מהשלום, על ידי אמרם וישם לך שלום. כדאיתא במדרש: מציץ מן החרכים (שיר השירים ב, ט) - מבין אצבעותיהם של כהנים. כי כן הוא מסודר על פי חכמה העליונה מהשם יתעלה. לכן דרש רבי (במדבר רבה, נשא פי"א ס"ז) על וישם לך שלום - זה שלום, תורה, כדכתיב (תהלים קיט, קסה): שלום רב לאוהבי תורתך. ואילו רבי נתן אומר: זה שלום מלכות בית דוד. רוצה לומר, שחוץ מזכות התורה שהיא עושה שלום, היה לרבי גם כח בעצמו להוריד השלום, משום דרבי בא ממלכות בית דוד, לזאת היה לו גם כח עצמי לזה, כדכתיב במלכי בית דוד (ישעיה ט, ו): למרבה המשרה ולשלום אין קץ. עכ"ד.

הצדיק שזכה ל-כ"ה תברכו

בספר "טעמי המנהגים" (אות קיז, בהערה) מסופר על הגאון רבי עקיבא כהן, מגולי ק"ק אובין שהגיע לפראג, ובנה שם בית גדול בנוי לתלפיות, הרביץ שם תורה, ונפטר בשנת רנ"ו לפ"ק.

אדם גדול זה, הוליד מאשתו י"ב בנים זכרים וי"ב בנות, וכל חתניו היו כהנים (אחד מחתניו היה ר' שעפטיל, בנו של השל"ה הקדוש). זכה רבי עקיבא כהן, שכאשר היה עולה לדוכן עם י"ב בניו וי"ב חתניו - סך הכל כ"ה נפשות, יכול היה לקרוא על עצמו את הפסוק שלפנינו, ולהתפאר שקיים מצוות "כ"ה תברכו את בני ישראל"...

רמז לשלשה שלומים

"וישם לך שלום" אמרו במדרש (רבה, נשא פי"א ס"ז) שלום בכניסתך, שלום ביציאתך, שלום עם כל אדם. נראה לי לפרש, שהנה אמרו ז"ל בש"ס ברכות (נו:) - שלושה שלומים יש, הרואה קדירה בחלום יצפה לשלום, הרואה נהר יצפה לשלום, הרואה ציפור יצפה לשלום. ונראה לי, שה-ג' מיני שלומים הם: שלום בית, כדכתיב (משלי יז, א): טוב פת חריבה ושלוחה בה מבית מלא זבחי ריב. שלום עם בני העיר אשר הוא שוכן בתוכם, ושלום עם כל בני אדם בכל העולם.

ולזה רמזו לנו: הרואה קדירה - הוא סימן לשלום בית, שאוכלים מקדירה וקערה אחת. נהר - הוא מתפשט והולך, אבל אינו סובב בכל העולם. וזהו השלום היותר גדול משלום בית, ומראה של שלום עם שאר בני אדם חוץ מביתו. אבל ציפור - נודד ממקומו הולך ועף בכל העולם באין מעצור בעדו, כן יהיה שלומו בכל העולם באין שונא ואויב, כולם אוהבים אותו, "ברצות ה' דרכי איש" (משלי טז, ו).

וזו כונת המדרש: וישם לך שלום, שלום בכניסתך - זהו שלום הבית, שלום ביציאתך - היינו עם שאר בני אדם הדרים במקומו, שלום עם כל אדם - עם כל יושבי תבל בכל העולם כולו בכלל. (כתב סופר).

"יְבָרְכֶךָ ה' וְיִשְׁמְרֶךָ" (ו, כד).

להינצל מניסיון העושר

איתא במדרש רבה (נשא, פי"א ס"ה) "יברכך ה'" - בממון, "וישמרך" - מן המזיקין.

ביאור על דברי חז"ל אלו, כתב בספר "טיול בפרדס" (על אגרת הטיוול, חלק הרמזו אות ע-עשירי):

המלאך של הסטרא אחרא נקרא ס"מ, שהוא בגימטריא מאה, ושם אשתו ("לילית") - בגימטריא ארבע מאות שמונים. וצרוף שני השמות, עולה למנין חמש מאות ושמונים, כמנין "עשיר".

לכן אמרו חז"ל (אלשיך ויקרא פכ"ה) שניסיון העושר גדול יותר מניסיון העוני, כי עד כמה שניסיון העוני מעביר את האדם על דעתו ועל דעת קונו - העושר מביא על האדם ניסיונות קשים יותר, עד כדי כך, שהס"מ ואשתו רמוזים בו.

וזהו שאומר הפסוק: "יברכך ה'" - בממון. "וישמרך" - מן המזיקין, היינו הס"מ ונוקבא דיליה.

העשיר ניצל מן המזיקין

ובספר 'ילקוט חמישאי' פירש בשם ספר 'דברי שלום' עוד את דברי המדרש, שהקשר בין הדברים הוא, כי הנה בגמרא מסכת פסחים (קיא:) מסופר אודות אביי שהיה הולך בדרך, ורב פפא הלך לצד ימינו, ורב הונא בריה דרבי יהושע היה הולך לשמאלו. והנה בדרך ראה אביי שד, שקוראים לו "קטב מרירי", שהיה הולך בצד שמאל לכיוון רב הונא. מיד אמר אביי לרב פפא שיעבור לצד שמאל, ואילו רב הונא ילך בצד ימינו בכדי שהשד לא יפגע בו. שאל רב

פפא את אביי: ומדוע אינך חושש עלי שהשד יזיק אותי, ודואג אתה רק על רב הונא? אמר לו אביי: אתה רב פפא עשיר הינך, והעשיר מזלו טוב, ולכן אין חשש שתינזק, לא כן רב הונא שאינו עשיר, עליו חושש אני שמא המזיק יזיק אותנו, ע"כ.

ולפי זה, מבוארים דברי המדרש כמין חומר: יברכך ה' - בממון, וא"כ ודאי שיעלה מזלך שהרי תהיה עשיר. וממילא, וישמרך - מן המזיקין.

שלא תהיה קמצן

עוד הביא בספר 'מאורה של תורה' בשם ספר 'זכרון אהרן' פירוש נפלא לדברי חז"ל אלו. שכן ישנה רוח רעה הנקראת "רעה חולה", והיא גורמת לאדם עשיר שיהא קמצן, ולא יוציא ממון לדברים שבקדושה. ועל כך אמר הפוסק: יברכך ה' - בממון, שתהיה עשיר. אך מאידך, וישמרך - מן המזיקין, העושים את האדם קמצן. וכך תזכה לפזר מממוןך לדברים שבקדושה.

שתשרה הברכה אף בדבר המדוד

עוד ראיתי בספר 'פנינים יקרים' שפירש באופן אחר. והוא ע"פ מה שאמרו בגמרא בבא מציעא (מב.), שאין הברכה שורה בדבר המנוי. אמנם, זה רק אם האדם הוא המברך, אבל אם הקב"ה ככבודו ובעצמו מברך, אזי הברכה שורה אפילו בדבר המנוי והמדוד.

וידוע עוד, כי אין שליטה למזיקים אלא בדברים שאינם מנויים ומדודים, אבל בדברים המנויים ומדודים - אין להם רשות לשלוט ולהזיק. ולפי זה יבוארו היטב דברי המדרש: "יברכך ה'" - בממון, וא"כ כאשר הקב"ה בעצמו מברך אותך, אז הברכה תהיה שורה אפילו בדבר המנוי והמדוד, וא"כ ממילא - "וישמרך" מן המזיקין, שהרי כעת אין להם שליטה, ואפילו כאשר ממונך מנוי ומדוד.

ישועת ה' כהרף עין

הקב"ה כל יכול, וברגע אחד יכול להפוך את האדם מעני מרוד לעשיר מופלג, ועל אף שבדרך הטבע אין הדבר נראה כאפשרי, אולם הרבה דרכים למקום כיצד להושיע, וכבר שמענו על מקרים כאלו...

מזרינו ורבינו מופת הדור מרן הגאון רבי עובדיה יוסף זיע"א, בספרו "ענף עץ אבות" (עמ' רטו) הביא סיפור נפלא, בו רואים אנו כיצד התקיימה הברכה "יברכך בממון", לא רק בעצם הזכיה בממון - אלא גם בשמירה על הממון לאורך ימים ושנים...

מעשה שהיה בימי רבי יואל סרקיש ז"ל אב בית דין של קראקא [בעל ה'בית חדש'], אשר בזמנו היה האפיפיור שולט על מלכים ושרים ברוב העולם, ומלכותו בכל משלה, על פיו יחנו ועל פיו יסעו.

ויהי לימים, אחר שישב האפיפיור על כסאו, ומלכים ושרים משחרים לפתחו, גבה לבבו וחשב לבנות לעצמו ארמון מפואר שיתקבלו בו המלכים והשרים הבאים אליו. אלא שלא היה בידו את הכסף הדרוש כדי לבנות ארמון כזה. ויקרא לשניים מראשי הכמורה החוסים בצילו, ויצווה עליהם שיסעו ממדינה למדינה ומעיר לעיר כדי לגייס את הכספים הדרושים לבניית הארמון המפואר, ונתן לידם המלצה בכתיבת וחתומת ידו, ובכל מקום בואם ילכו אל הקרדינאל [ראש הכמרים] שילווח אליהם להתייצב לפני המלך והשרים, ויראו להם את המלצה של האפיפיור, והם יתרמו כנדכת ליבם. וצווה עליהם כי את הכסף המתוכנן ימירו אותו בשטרות כסף, כדי שיהיו קלים לשאתם בבגדיהם.

וגם צווה אותם, שבלכתם בדרך ילבשו בגדים בלואים טלאי על גבי טלאי, כדי שלא ישלטו בהם עין הגנבים והשודדים, ויתפרו את השטרות מבפנים לבגדיהם, ורק בבואם לפני הקרדינאל ולפני המלך והשרים, ילבשו את בגדי השרד שלהם, כדי שיופיעו במלוא הכבוד לפניהם, וכן עשו. וילכו מגוי אל גוי וממדינה למדינה, והם תרמו להם ממון רב והצליחו בדרכם מאוד.

והנה, הגיעו לעיר קראקא בחצות הלילה עייפים מן הדרך, וכל בני העיר נמו שנתם, אך ראו אור בוקע מבית אחד, וילכו לשם.

ושם היתה גרה אלמנה צעירה מלאת חן, וברשותה תנור אפיה ומסעדה פתוחה לכל עובר ושב, ומזה היתה פרנסתה. וישאלו אותה אם יש בביתה מקום לסעוד וללון לינת לילה. ותאמר להם, הן, ביתי יש בו כמה חדרים, עם מיטות ושולחנות כראוי, ובתוך כשעה מוכנה היא להכין את סעודתם ואת מיטות משכבם. ויאמרו לה, הרי לא רחוק מכאן

יש נהר אחד, אנו נלך בינתיים להתרחץ שם, ובעוד כשעה נחזור לכאן, ואת תכיני לנו את הסעודה וכלי המיטה. ותאמר להם, כדברכם אעשה.

הלכו אל הנהר, והניחו בגדיהם על שפת הנהר וירדו להתרחץ במי הנהר. ולפתע נוצרה שם מערבולת שלא יכלו להימלט ממנה ולצאת אל החוף, המה כרעו ונפלו, וטבעו במצולות הנהר כמו אבן במים עזים.

האשה הכינה את הארוחה והמתינה כשעתיים תמימות, ובראותה שלא חזרו, הלכה בעצמה אל שפת הנהר, ותראה את בגדיהם עוזבים שם, ואין קול ואין עונה ואין קשב, והבינה שקרה להם אסון, לקחה את הבגדים וחזרה לביתה.

אחר כמה ימים עלה בדעתה לבדוק את בגדיהם, ונוכחה לדעת כי הבגדים הבלואים כבדים מנשוא, לקחה מספריים וגזרה את חוטי התפירה התפורים בפנים, וראתה כי הם מלאים שטרי כסף בסכומים עצומים, ומני אז נהפכה לעשירה גדולה. חפרה האשה בקרקע ביתה, וגזרה שם את כל שטרות הכסף, וכסתה אותם ברצפה לכל יודע הדבר.

ויהי בימים ההם, היה איש סוחר ועשיר גדול מתלמידי הגאון רבי יואל סירקיש ז"ל ה"ב"ח", אשר מתה עליו אשתו בקיצור ימים ושנים, ולאחר מלאת שנה מפטירתה, בא אליו שדכן אחד בשליחותה של האלמנה הצעירה דן אל העשיר אם ירצה לשאתה לאשה, ואחר שנפגש עמה ומצאה חן בעיניו, הסכים לישא אותה, ונשאה כדת וכדין.

וכאשר ראה את עושרה העצום, לא האמין למראה עיניו, וביקש ממנה לדעת מנין בא לה כל העושר הזה. בתחילה, סירבה להגיד לו את סוד עושרה, אבל אחר שהפציר בה מאוד, גילתה לו לבסוף את כל הסוד שלה.

בשמעו את דבריה, אמר מיד כי לא יתן אותו מצפוננו ליהנות מן הכסף הזה, עד שישאל את רבו מה הדין להלכה ולמעשה. האשה נבהלה מדבריו ואמרה, והרי הסוד הזה, אם יתגלה לרבים, אפשר שנבוא לידי סכנה גדולה, ויביאו אותנו בפלילים. אבל הוא דחה את דבריה, באומרו לה שאין לה ממה לחשוש כלל וכלל, שהרי אין אדם נאמן לשמור סוד, כמו רבו הגדול אב בית הדין רבינו יואל ז"ל.

בלית ברירה, הסכימה האשה ללכת אל בית מדרשו של הרב. כשמוע הרב שהשאלה היא בדבר סודי מאוד, ביקש מתלמידיו שיצאו לחדר אחר, וכן עשו. אך נשאר שם תלמיד אחד, שהרב העיד עליו כי הוא איש ישר ונאמן, והוא עליו שניחון בשכל גאוני, ואין להם מה לפחד ולספר לפניו כל ענין השאלה שלהם.

האשה נענתה, וסיפרה לרב את כל המעשה, איך בא לידה כל הממון הזה. ולאחר שהרהר בדבר, אמר להם הרב שיפרישו מהכסף מעשר לצדקה לעניים, ויבנו בזה בתי כנסת ומקוואות טהרה לצרכי הקהל, ויכופר להם.

הדברים נכנסו כארס של נחש בליבו של התלמיד הצעיר ההוא, ויתנם אל ליבו לזכרון לעת מצוא. לאחר שנים רבות, יצא התלמיד הזה לתרבות רעה ונסע לרומא, ושם המיר את דתו ונכנס למנזר של הנוצרים ללמוד את דתם. ובהיות שהיה לו שכל חריף, תפס במהרה את כל אשר למד מהם ו"נתעלה" במעלות חכמת דתם יותר מכולם.

כשמת האפיפיור הזקן, נתנו חביריו עיניהם בו, ומינהו לאפיפיור, והחל לנהוג נשיאותו ברמה, וכשנוכר מן המעשה הנ"ל, ובחפצו להתנשא על הכל, הוציא כרוז לפרסם שנגלה לו סוד מן השמים דברים מעניינים, ולכן הוא קורא לכל המלכים והשרים מוקירי דתו, שיבואו למקום מסויים, ושם יגלה להם את הסוד שאין איש בעולם שיודע ממנו. וכך שלח הזמנות לכל המלכים והשרים, ובכללם גם לרבה היהודי של קראקא, ולבני הזוג הנ"ל.

כבוא היום שנקבע, ראה כי לא באו לכנסיה שלו אלא מתי מספר מן המזומנים, ויחר אפו מאוד, ומיד החליט לדחות את האסיפה ליום מסויים אחר, ושלח הזמנות חדשות בהתראה חמורה, כי מי שלא יבוא, יטילו עליו חרם וכו', ואז באו כמעט כולם ביום המיועד שניתן להם.

משנכנס רבינו יואל עם הבעל והאשה, ראתה האשה את האפיפיור, והכירה מיד כי הוא הוא התלמיד שנשאר בבית המדרש ושמע את כל סיפורה על ענין העושר, ותתחלחל האשה מאוד, ותאמר לבעלה: הן אבדנו כולנו במה שגיליתי את הסוד של עושרי, ובודאי שלשם כך כינס אותנו האפיפיור הזה, לפרסם את מה שעשינו.

רבינו יואל עודד את האשה וחיזקה בדברים שלא יאונה להם כל אוון, בזכות הצדקות והמעשים טובים שנעשו על ידיהם. ואז עלה האפיפיור על הבימה וקרא בקול רם: האם רבם של היהודים בקראקא נמצא כאן? אמרו לו: הן. ודרש שיעלה על הבימה. אחר כך קרא לבעל ולאשה שגם כן יתייצבו מולו למעלה על הבימה. וכך היה. התקרב הרב אל מול האפיפיור, וכיוון בשמות הקדושים, ואז צעק מול האפיפיור: אמור, אמור! מה אתה רוצה לומר? הדבר יצא מפי הגאון, ושר של שכחה השתלט על האפיפיור, וישכח מכל הנעשה, ואין קול ואין עונה ואין קשב.

התחיל האפיפיור לקמט בידיו את מצחו אולי יזכור דבר מה, אך ללא הצלחה. ואחר שעה ארוכה באין מענה, נהפך כבודו לביזיון וקצף בעיני כל המלכים והשרים. עד שעמד מלך אמיץ אחד, ואמר: שמעו נא רבותי! האם האפיפיור הזה קרא אותנו לכאן לצחק בנו, לעזוב את כל עסקינו ולבוא ולשמוע סוד כמוס, ואין כאן אלא שוד ושבר?! חרפה היא לנו שזה ישמש כאפיפיור, אני מציע שתסכימו עמי להדיחו ממשרתו, ולא יוסיף להתל ולצחוק על מלכים ושרים מכובדים, ואת מלכותו ניתן לרעהו הטוב ממנו.

ויענו כל העם: טוב הדבר. וכך היה, שהדיחו אותו בביזיון ובחרפה, ואחר כך נרצח בידי קנאים על אשר נהג מנהג זלזול במלכים. והגאון הב"ח, הבעל והאשה, חזרו לביתם שמחים וטובי לב על התשועה שעשה להם ה' יתברך, והמשיכו בצדקותיהם ובמעשיהם הטובים, ושלום על ישראל.

אתה הראת לדעת, כי אין להסתמך באמונת אומן על יושרו של האדם, כי לא תדע מה ילד יום, אם ישאר נאמן בצדקותו ויושרו עד יום מותו, או שמא חס ושלום לא יעמוד טעמו בו, כמו שנאמר (איוב טו, טו): "הן בקדושו לא יאמין", והברירה בידו אל כל אשר יחפוץ יטנו.

"וְשָׂמוּ אֶת שְׁמִי עַל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאֲנִי אֲבָרְכֶם" (ו, כז).

ואברכה מברכך

כתב בספר ילקוט המוסר ואבני השוהם, ושמו"ו ראשי תיבות: וכהן שמברך מתברך ומתגדל, וצריך שיברך בשמחת הלב. והטעם שסמך ברכת כהנים לנזיר, ללמד כי הכהנים צריכים להיות בקדושה ובפרישות ובנקיות ובשמחה, יותר משאר הקהל. כמו שמבואר בזוהר הקדוש (ויקרא דף ח.).

"וַיְהִי בַיּוֹם בְּלוֹת מִשְׁחָה לְהַקִּים אֶת הַמִּשְׁכָּן" (ז, א).

המשכן כנגד לאה

כתב רבנו אפרים על התורה: להקים את המשכן, סופי תיבות מתן. חביב היה יום הקמת המשכן כיום מתן תורה. וכן להקים את המשכן ראשי תיבות לאה. ולאה אותיות אהל. ו'אהל לאה' גימטריא: חסד. שבו נבנה העולם, שנאמר (תהלים פט, ג): "אמרתני עולם חסד יבנה". כלומר בוכותה שיכן הקב"ה שכינתו באהל, כי לאה היתה עיקרו של בית יעקב, וילדה ששה שבטים כנגד כל האמהות. וזכות הרבים עדיפה.

ועוד, שכנגד בניה הוקם המשכן בששה ימים. כמו שייסד הפייטן (בחזרת מוסף יו"ט ראשון של שבועות) "אהל מועד לנטותו בחסד", כלומר בחס"ד שעות. כי בששה ימים חוץ מהלילות - יש ע"ב שעות. כי הקמת המשכן לא היתה כי אם ביום, שנאמר (לקמן ט, טו): "וביום הקים את המשכן". ועוד, לכך רמז ללאה כאן בחנוכת המשכן, משום כבוד יהודה בנה שהיה ראשון לנשיאים.

ככלה הנכנסת לחופה

"כלות" - כף בפתח ולא בשוא. כי ביום הקמת המשכן היו ישראל ככלה הנכנסת לחופה. פירוש, אמנם ביום זה השלים משה רבנו את המשכן, אולם אצל עם ישראל אין סיום והשלמה, כי דוקא עכשיו היא ההתחלה של חיים חדשים. זהו המשל לכלה הנכנסת לחופה, אשר החופה לגביה יותר מאשר היא סיום חיי הנעורים, הרי היא בעיקר ראשית ופתיחה של חיים חדשים. וזה כלל גדול בתורה, לעולם אין גמר, הכל הוא פרודור לעליה נוספת ובלתי פוסקת מעלה מעלה. (חומש "עטרת רש"י", בשם הגראמ"מ שך זצ"ל).

"וַיִּקְרְבוּ נְשֵׂי־אֵלֶיךָ יִשְׂרָאֵל" (ז, ב).

הקרבתו הוא קירוב הכוחות

וחזר שנית ואמר (לקמן פסוק י'): ויקרבו הנשיאים, והנה הראשון ביו"ד באחרונה - שהוא לשון רבוי, והשני "הנשיאים" חסר יו"ד באחרונה - שהוא לשון יחוד, כי הקרבן הוא קרוב הכחות, והוא היחוד השלם שהקב"ה מתייחד בו בעליונים ובשפלים. (רבינו בחי).

"הם נשיאי המטת הם העמדים על הפקדים" (ז, ב).

הם היו שוטרים עליהם במצרים

לסבול צרתם של ישראל, זו היא הנשיאות אשר נשאו נשיאי ישראל. ומובא בספרי (נשא, פסקא מה) שהם היו שוטרים עליהם במצרים, והיו מוכים עליהם שנאמר (שמות ה, יד): ויוכו שוטרי בני ישראל.

"וַיָּבִיאוּ אֶת קַרְבָּנָם לִפְנֵי ה' שֵׁשׁ עֶגְלֹת צֶבַע וְשְׁנֵי עֶשְׂרֵי בָקָר עֶגְלֹתָהּ עַל שְׁנֵי הַנְּשִׂאִים וְשׁוֹר לְאֶחָד וַיִּקְרְבוּ אוֹתָם לִפְנֵי הַמִּשְׁכָּן" (ו, א).

האחדות מביאה להשראת השכינה

הנה, בפרשתנו מסופר אודות מתנות נשיאי השבטים ביום חנוכת המזבח. וכל אחד הביא את קרבנו - קערת כסף, מזרק כסף, כף זהב מלאה קטורת. קרבנות לעולה, לחטאת ולשלמים.

אך בתחילת הענין נאמר: "ויביאו את קרבנם לפני ה', שש עגלות צב [-עגלות מחופות], ושני עשר בקר - עגלה על שני הנשיאים, ושור לאחד". עגלות אלו ניתנו ללויים, לשאת בהם את משא המשכן.

ולמדים אנו לימוד מאלף: הקרבן, עבודת ה' שלהם, פרטי היה, כל אחד וקרבנותיו. אבל ה"עגלה", הנשיאה בעול, משותפת הייתה: "עגלה על שני הנשיאים" משותפת - מתוך ייחודיות: "ושור - לאחד", כל נשיא הביא שור, וכל שני שוורים נשאו עגלה משותפת.

ומה בא הדבר ללמדנו? שכל שבט וייחודו, כל שבט ומסורתו ועבודתו, אבל עם זאת - "יחד שבטי ישראל". הנשיאים נועדים יחדיו, נושאים בעול בתחושת אחריות לכלל כולו, בשיתוף ובאחוה. שהרי לכולם כיוון אחד, ולכולם מטרה אחת: כולם הולכים באור ה', בעקבות עמוד הענן ההולך לפני המחנה.

ובשיתוף זה, שורה בהם השכינה. וכדברי רבנו הספורנו וז"ל: "עגלה על שני הנשיאים", לאות אחווה ביניהם, אשר על ידה יהיו ראויים שתשרה שכינה ביניהם. כאמרו (דברים לג, ה): "ויהי בישורון מלך (הוא השראת השכינה) - בהתאסף ראשי עם" ובהיפוכו (הושע י, ב): "חלק לבם - עתה יאשמו".

נכון הדבר במישור הכללי, ונכון שבעתיים במישור המשפחתי. כל אחד מבני הזוג וייחודו - אבל יחד מושכים הם בעול, יחד נושאים הם את כלי המשכן, ואז - השכינה ביניהם. (מעין השבוע).

שנים במידה, בשיעור, במשקל ובמנין

קרבנות הנשיאים שווים היו במידה, בשיעור, במשקל ובמנין. ואע"פ כן, האריכה התורה בלשונה, וחזרה וכפלה וכתבה את ענין הקרבן שנים עשר פעם. הסיבה לכך, כי הנשיאים החליטו בדעתם שהאחד לא יביא יותר מכפי שחברו הביא, וזאת בכדי למנוע אפשרות של הופעת רגשות קנאה ותחרות ביניהם. מחשבה טובה זו של איחוד לבבות וקירוב השורות - עלתה לרצון לפני רבונו של עולם אשר הנציח את קורת רוחו ושביעות רצונו בכך שכל קרבן נכתב בצורה מפורטת ומלאה כאילו נתחדש על קודמו, למרות היותו זהה לו.

וכאן רמזה לנו התורה, שכלי העזר החשוב ביותר לצורך חנוכת המשכן - הוא סמל האחדות והשלום.

השלום מכיל בתוכו ארבעה יסודות המהווים את ראשי התיבות של המילה "שלום", ומורים כיצד להגיע אליו וליישמו:

"ש" של שלום - זו השכחה. לשכוח כל העת את משקעי העבר ולהתחיל דף חדש, התחלה חדשה.

"ל" של שלום - זה הלב הטוב. הרצון להיטיב, להעניק, לתת מעצמך כמה שיותר כלפי השני.

"ו" - זה הויתור ההדדי. מאוויי רצונותיי בטלים וטפלים לרצונותיו של האחר. בטל רצונך מפני רצונו, והוא יבטל רצונו מפני רצונך.

"מ" - זו המחילה והסליחה האחד לשני, הכנעת היצר ושבירת המידות.

"וַיָּבִיאוּ אֶת קַרְבָּנָם לִפְנֵי ה' שֵׁשׁ עֶגְלֹת צֶבַע" (ו, א).

עד עכשיו הן קיימות

כתב רבנו בחיי על התורה: שש עגלות צב, על דרך הפשט הוא מין ממניי השוורים המושכים את העגלות, וכן (ישעיה סו, ט): בצבים ובפרדים. או יאמר, צב - מלאות, מלשון (במדבר ה, כא): ואת בטנך צבה.

ועל דרך המדרש, שש עגלות צב, כנגד ששה רקיעים. ולא שבעה הם? אמר רבי אבין, ההוא דמלכא שרי. אמר משה לפני הקב"ה: רבונו של עולם! שמא תמות אחת מן הפרות וישבר אחד מן הגלגלים, ונמצא עבודת המשכן בטלה. מיד - ויאמר ה' אל משה לאמר, קח מאתם והיו, נתן להם הויה שיהו חיות וקיימות לעולמי עולמים.

ועד היכן היו קיימות? רבנן אמרין: בבית עולמים הקריבום, שנאמר (דברי הימים ב' ז, ה): ויזבח המלך שלמה את זבח הבקר עשרים ושנים אלף. 'זבח בקר' לא נאמר, אלא 'זבח הבקר', איזה הוא בקר? הוי אומר: את שתי העגלות

ואת ארבעת הבקר, וכתוב ואת ארבעת העגלות ואת שמונת הבקר. רבי מאיר אומר: עד עכשיו הן קיימות, לא הוממו ולא הזקינו ולא הטרפנו, אלא הן חיות וקיימות. והרי הדברים קל וחומר, ומה אם הפרות על ידי שנדבקו במלאכת המשכן - נתן להם הויה והן חיות וקיימות לעולם, ישראל שהם דבקים בחי העולמים - על אחת כמה וכמה. שנאמר (דברים ד, ד): ואתם הדבקים בה' אלהיכם חיים כלכם היום. עד כאן המדרש. וכן הוא במדרש שיר השירים רבה על הפסוק (שיר השירים ו, ד): יפה את רעיתי כתרצה.

ומה שאמרו בבית עולמים הקריבום, ולומר שעמדו בחיים עד זמן שלמה, נראה לי בזה שמצאו גם כן סמך ורמז מן הכתוב (מלכים א' ח, טג): ויזבח שלמה את זבח השלמים אשר זבח לה' בקר עשרים ושנים אלף. שהסמיך מלת 'בקר' לה' יתעלה, כי היה הכתוב ראוי לומר: עשרים ושנים אלף בקר. ועל כן ראוי לתת להם חיים ארוכים, או שהיה זה קבלה אצלם, ובא רבי מאיר והוסיף ונתן להם קיום נצחי על שנדבקו במלאכת המשכן, ומהם נקח קל וחומר לישראל הדבקים בהשם יתברך, והיו בין העגלות והבקר ח"י במספרן. עכ"ל.

"שש עגלות צב" (ז, ג).

רמזי העגלות

פרשו במדרש רבה (נשא, פי"ב סי"ז): שש כנגד ששת ימי בראשית, שש כנגד ששה סדרי משנה, שש כנגד אמהות, אלו הן: שרה ורבקה רחל ולאה בלהה זלפה.

שש - אמר רב הונא: כנגד שש מצוות שהמלך מצווה עליהם בכל יום, אלו הן (דברים יז): לא ירבה לו נשים, רק לא ירבה לו סוסים, וכסף וזהב לא ירבה לו מאד, לא תטה משפט, ולא תכיר פנים, ולא תקח שוחד.

שש - כנגד שש מעלות לכסא, ושש מעלות לכסא באי זה צד? בצד שהיה עולה ויושב. עלה לישב על מעלה הראשונה, הכרוז יוצא ואומר לו: לא ירבה לו נשים. עלה לישב על מעלה שניה, הכרוז יוצא ואומר לו: לא ירבה לו סוסים. עלה לישב על מעלה שלישית, הכרוז יוצא ואומר: וכסף וזהב לא ירבה לו מאד. עלה לישב על מעלה רביעית, הכרוז יוצא ואומר: לא תטה משפט. עלה לישב על מעלה חמישית, הכרוז יוצא ואומר: לא תכיר פנים. עלה לישב על מעלה ששית, הכרוז יוצא ואומר: לא תקח שוחד.

"ולכני קהת לא נתן פי עבדת הקדש עליהם בפתח ישאו" (ז, ט).

אין כבוד לארון שישאווהו בהמות

בשם גדול אחד שמעתי, כי בשביל כך לא נתן משה רבנו שוורים לשבט קהת לשאת את הארון, כי הלא הארון היה נושא את נושאי, ואין זה דרך כבוד לארון שישאווהו בהמות. (מוסר חכמים).

"כי עבדת הקדש עליהם בפתח ישאו" (ז, ט).

לימוד התורה מכניע החיצונים

אפשר לרמוז, שע"י לימוד התורה שניתנה בכ"ב אותיות, מסלקים את הסטרא-אחרא הנקראת לילי"ת ועולה בגימטריא: ת"ף.

וזהו שאמר: בכ-תף ישאו. 'בכ' - רמז לכ"ב אותיות. 'תף' גימטריא לילי"ת, לומר שע"י כ"ב אותיות לימוד התורה, אזי ישאו את הלילי"ת, יסלקו ויכניעו אותה. וכבר אמרו (עין כרוב ממשח מערכת ת-תורה אות קסז, בשם פאת שלחן) כי תלמוד גימטריא ת"ף להכניעה. (פני דוד).

קרבנות הנשיאים הכניעו לישמעאל

ע"י הקרבנות שהקריבו הנשיאים י"ב יום לחנוכת המזבח, בזה הכניעו ליי"ב נשיאי ישמעאל. שאם לא כן, לא היה העולם יכול לעמוד מפני י"ב נשיאי ישמעאל. כמו שכתוב בזוהר הקדוש (נשא דף קמח): וז"ל: אמר רבי שמעון, אלמלא לא אקריבו אלין תריסר נשיאין, לא יכול עלמא למיקם קמי תריסר נשיאי ישמעאל, דכתיב (בראשית כה, טז): שנים עשר נשיאים לאמותם. כד אקריבו אנון דישראל, נסיבו שולטנותא דכלהו. בגין כך: נשיא אחד ליום. וכל מה דאקריבו כגוונא דלעילא אקריבו, בגין דיתברכו כולהון.

חייב ללמוד תורה עד שישאוו אותו על הכתף

ביאר החיד"א בספרו "חדרי בטן" (נשא אות כג): שבט קהת שייכים לשבט לוי. ושבט לוי מסמלים את לומדי התורה. ועד אימתי חיוב לימוד התורה?! עד שימות.

זוה הרמז בפסוק: כי עבודת הקודש עליהם בכתף ישאו, היינו שעבודת הקודש תהיה עליו עד שימות ובכתף ישאו אותו לקבר.

וַיְהִי הַמִּקְרִיב בַּיּוֹם הָרִאשׁוֹן אֶת קַרְבְּנוֹ נְחֹשֶׁן בֶּן עֲמִינדָב לְמִטַּה יְהוּדָה" (ז, יב).

שכרו של נחשון

קרי ביה: בים הראשון. כלומר, לפי שהיה ראשון שקפץ לים - זכה והיה ראשון להקרבת הנשיאים. נחשון - נח נחשול של ים בעבורם, כי היה נחשול עולה ומתרברב, ומיד כשקפץ יהודה לים - נח, שנאמר (תהלים קיד, ב): היתה יהודה לקדשו. כלומר שקידש השם וקפץ תחילה, ומיד הים ראה וינס. בן עמינדב - בן שבשילו עמי התנדב לרדת לים, כי כשראו שקפץ לים - רגמו אחריו אבנים, שנאמר (שם מח, כח): שרי יהודה רגמתם, וכשראו שנח הים, התנדבו כולם וירדו אחריו. (מוסר חכמים).

וַיְהִי הַמִּקְרִיב בַּיּוֹם הָרִאשׁוֹן" (ז, יב).

לכל נשיא כוונות משלו

כתב מרון הבית יוסף זצ"ל בדרשותיו (אור צדיקים דרשות מהריק"א פרשת נשא), כי לפיכך פרטה התורה את קרבנות כל נשיא ונשיא למרות שהיו שווים בקרבנותיהם, ואפשר היה לכללם בפרשה אחת. משום שלמרות שהביאו אותו קרבן ממש, היו לכל אחד מהם כוונות אחרות, נשגבות ועילאיות, כל אחד כפי מהות שבטו ושערו במרום. ומכאן נלמד, כי אע"פ שישיראל חלוקים בדרגותיהם ובכוונותיהם - הרי המעשה אחד הוא, כולם מקיימים אותן מצוות, כל אחד ככוונתו, והכל עולה לרצון לפני אדון כל.

וְקַרְבְּנוֹ קַעֲרַת כֶּסֶף אַחַת שְׁלֹשִׁים וּמָאָה מִשְׁקָלָהּ" (ז, יג).

רמז למשה

בליקוטי תורה למהרח"ו כתב: קערת כסף שלשים ומאה משקלה, אמרו חז"ל (במדבר רבה פי"ג ס"כ) היא יוכבד שילדה לק"ל שנים. ואפשר שזה רמז בלשון משקלה, שהוא אותיות משה קל, שמשה נולד לק"ל שנה. וטעם הדבר, שהוא היה גלגול שת, שגם הוא נולד אחרי ק"ל שנה, שהיה אדם פרוש מאשתו.

"בַּיּוֹם הַשְּׁנִי הִקְרִיב נְתַנְאֵל בֶּן צוּעַר נְשִׂיא יִשְׁשַׁכָּר" (ז, יח).

להיזהר בכבוד חברנו

התורה האריכה בפרשת קרבנות הנשיאים בכדי שנלמד להיזהר בכבוד הזולת, כך כתב רבי יחזקאל לוינשטיין בספרו "אור יחזקאל": וכתב הרמב"ן, והנכון בטעם הכתוב, כי הקב"ה חולק כבוד ליראיו, כמו שאמר (שמואל א' ב, ל): "כי מכבדי אכבד". והנה הנשיאים כולם הביאו ביום אחד הקרבן הזה שהסכימו עליו יחד, ואי אפשר שלא יהיה אחד קודם לחברו. אבל רצה להזכירם בשמם ובפרטי קורבנותיהם, ולהזכיר יומו של כל אחד. לא שיוזכר ויכבד הראשון זה קרבן נחשון בן עמינדב, ויאמר וכן הקריבו הנשיאים איש איש ביומו, כי זה יהיה קיצור בכבוד אחרים. עכ"ל.

נוראים הדברים למתבונן, לאיזה עומק מגיעים רגשותיה של תורתנו הקדושה, ועד כמה חסה היא וחשה לכבודו של האדם.

מעשה פשוט ומובן, שחייב אדם להפליג בכבוד חברו עד כדי מסירות נפש ממש, ולא רק בדברים הגלויים לעין כל, מוטלת על האדם חובה לתור אחרי עצות ותחבולות, כיצד יוכל להגביר את כבוד חברו.

יסוד זה של הזהירות בכבוד הזולת, אנו מוצאים בענין (שמות כ, כג): "ולא תעלה במעלות על מזבחי אשר לא תגלה ערותך עליו". ואמרו חז"ל (רש"י שם, ע"פ מכילתא דרבי ישמעאל) שעל ידי המעלות אתה צריך להרחיב פסיעותך, ואף על פי שאינו גילוי ערוה ממש, שהרי כתוב (שמות כח, מב): "ועשה להם מכנסי בד", מכל מקום הרחבת הפסיעות - קרוב לגילוי ערוה, ואתה נוהג בהם מנהג בזיון.

למדים אנו מכאן, שלא רק בכבוד בני אדם יש להיזהר, אלא כל דבר שהוא ממעשי ה' יתברך חייבים להיזהר בכבודו. הזהירות בכבוד צריכה להיות ללא סייג, גם ביחס לדומם, שהרי כאן אין שום כוונה לבזות את האבן, רק לעלות על המזבח, ובכל זאת מונח במעשה זה איזה הרגש קל של בזיון, וכדי למנוע זאת - דורשת מאיתנו התורה החלפת המעלות בכבש.

ועל זה הוסיפו חז"ל (שם) ואמרו: והרי דברים קל וחומר, ומה אבנים הללו שאין בהם דעת להקפיד על בזיונו, אמרה תורה הואיל ויש בהם צורך לא תנהג בהם מנהג בזיון, חברך שהוא בדמות יוצרך ומקפיד על בזיונו, על אחת כמה וכמה.

כל יהודי ראוי לכבוד מלכים

מעשה ששהו תלמידים בבית הגאון רבי איסר זלמן מלצר זצ"ל, הציץ אחד התלמידים מהחלון, ונדמה לו כי מרן הרב מבריסק עולה במדרגות, הזדרז התלמיד והכריז כי הגרי"ז זצ"ל עולה במדרגות, מיד נחפז הגרא"ז מלצר ולבש לכבוד האורח את מעיל השבת שלו, ויצא במרוצה אל המדרגות כדי להקביל פניו, עד מהרה הוברר כי טעות נפלה והאורח היה אדם פשוט שדמה לרב מבריסק.

אולם התלהבותו של הגרא"ז לא פגה, והוא המשיך לכבד אותו מאד, וירד ללוותו את כל המדרגות כאילו הוא הרב מבריסק. כשחזר, שאלו אותו תלמידיו: וכל כך למה? השיבם הגרא"ז: באמת מצות הכנסת אורחים - מצוה גדולה היא, מצות כבוד אדם מישראל יקר וחשובה עד מאד, עד שמן הצדק היה להתנהג עם כל אדם מישראל יהיה מי שיהיה כמו עם תלמיד חכם מופלג כדרך שכיבד אברהם אבינו את אורחיו המלאכים בעת שחשבם לערבים. אלא מאי? בעוונותינו נעשו המצוות מזולזלות בעינינו, ומתוך כך באים להפלות בין אדם לאדם, ומאחר שהתכוונתי לקבל פני גאון ישראל ולו אף בטעות, האם עלי לחדול מן הכוונה הטהורה לקיים מצות הכנסת אורחים בכל ההידורים? וכתב בספר "בדרך עץ החיים" (תולדות מרן הגרא"ז מלצר זצ"ל): מעשה ורבנו ישב בשעת לילה מאוחרת ועסק בתורה עם תלמיד חכם אחד, לפתע הקיש מאן דהוא בדלת ונכנס. וביקש מרבנו שרוצה לדבר עמו ביחידות, בני הבית התפלאו על השעה המאוחרת בה הופיע השואל.

רבנו, כדרכו, משיב לכל אחד במאור פנים, קם מכסאו ונכנס אתו לחדר פנימי. כעבור דקות אחדות יצא רבנו מהחדר נסער ונרגש, ודיבר אל עצמו בהתרגשות: כיצד יתכן כדבר הזה? איך אפשר להקל בדבר הזה? ורבנו אינו שם לב לבני הבית, הוא עובר על פניהם, נכנס לחדר ואינו יוצא זמן רב, ואחר כך שוב יוצא ונכנס. הרבנית שדאגה לבריאותו של הרב, בקשה מתלמידו שיכנס ויראה מה פשר הדבר. נכנס התלמיד ושאל את הרב, אך הרב ענהו בקצרה שלא כדרכו: בבקשה ממך הניחני. כעבור זמן קצר, נשמע קולו של הרב מעבר הדלת בקול רם ותקיף, דופק על השלחן ואומר: לא יתכן כדבר הזה, לא יתכן לשפוך דמה של בת ישראל! בשום אופן לא! לאחר מכן יצא מן החדר, ולאחריו השואל כשהוא ממלמל: נו, אם הרב סובר כך - כן יהיה בוודאי. מפסיקו ראש הישיבה: אין שום ספק בדבר! מזל טוב! ובעזרת השם בשנה הבאה תזמיני לברית.

השואל יצא מן הבית, וכעת גילה רבנו את פרטי הדברים. יהודי זה התארס עם פלונית בת ישראל כשרה, וכעת נודע לו שספק אם הינה בת בנים, ובא לשאול האם מותר לשאתה לאשה, שהרי ספק אם תוכל ללדת. השבתי לו, שספק בת בנים - אין לשאתה לאשה, שהרי זה ספק דאורייתא, אבל ברצוני לשקול הדבר. נכנסתי לחדר סמוך, ולאחר שהרהרתי בדבר, החלטתי שאין לבטל השידוך, והטעם לכך, שאם חלילה יבוטל השידוך, יגרמו לבחורה המאורסת עלבון נורא ועגמת נפש מרובה. והלבנת פנים הינה כידוע כשפיכת דמים. העלבון הזה, אם חלילה יבוטל השידוך הינו ודאי, ושפיכת דמים של עלבון - הרי זה ודאי איסור דאורייתא. קשתה עלי ההכרעה, ובסופו של דבר, איסור הלבנת פנים הוא שהכריע. לכן אמרתי לו שלא יבטל את השידוך, ובעזרת השם בעוד שנה יזמיני לברית.

קיים השואל את פסק ההלכה ולא ביטל את השידוך. ואכן, בשנה שלאחר מכן הזמין אותו יהודי את רבנו לברית וכבדו בסנדקאות. בעת לכתו אל הברית, נלוה אליו אותו תלמיד שהיה עמו בעת שנשאלה השאלה, ובדרכם, אמר התלמיד לרבנו ראש הישיבה מתוך התרגשות רבה והכרת ערך ברכתו: והלוא דבר זה הינו ממש נפלא, מופת אמיתי. בבקשה ממך, אמר רבנו, אל תדבר דברים יתרים! וכאשר סיפרו את פרטי המעשה למרן בעל ה'חזון איש', ענה ואמר: דבר זה הינו מן הדברים הקטנים אצל רבי איסר זלמן. (מוסר חכמים).

"ביום השני הקריב נתנאל בן צוּעֵר" (ז, יח).

כל מעשה של יחיד הוא עולם ומלואו

המפרשים (עי' רמב"ן) שואלים, למה האריכה התורה בקרבנות הנשיאים? ומבארים בשם הסבא מקלם, כי התורה רצתה ללמדנו בזה כיצד מתייחסים אל היחיד כאשר הוא בתוך הכלל. פרשת הנשיאים מלמדת, כי בשמים אין

מתייחסים אל הרבים כאל כלל, אלא שמחים עם כל יחיד ויחיד כאילו היה יחידי בעולם. אין אהבת הקב"ה לישראל מתמעטת בגלל שיש עוד רבים שעשו המצוה כמותו. לכן, באותה המדה ששמח ה' בקרבנו של נחשון שהקריב ביום הראשון, שמח גם בקרבנותיהם של שאר הנשיאים. לפיכך חזרה התורה בפירוט אצל כל אחד ואחד מהנשיאים, להראות על אהבה לכל יחיד. (דרכי מוסר).

"ביום השלישי נשיא לבני זבולן אליאב בן חלון" (ז, כד).

הקריבו כנגד החודשים

בספר "ליקוטי אמרי יוסף" הביא מהכתוב בספרים הקדושים (אגרא דכלה פרשת פקודי, ד"ה ביום החודש) כי י"ב ימים אשר מראש חודש ניסן ועד ערב פסח שהיו מקריבים הנשיאים הנ"ל, הם נגד י"ב חודשי השנה. ולכן, יששכר שהיה לומד תורה - היה מקריב ביום השני שהוא נגד חודש אייר, שבו היה יורד המן לישראל, להורות שהיה לו חלק בממונו של זבולון. וכן זבולון שהיה מתומכי אורייתא, הקריב קרבנו ביום השלישי, שהוא נגד סיון שבו ניתנה התורה, להורות כי זבולון גם כן יש לו חלק בתורתו של יששכר.

להחזקת התורה חובה להפריש יותר מחומש

למה זכה זבולון להקריב שלישי לנשיאים? לפי שחבב את התורה. ולפיכך זכה להיות שותף לתורה, והיה חברו של יששכר, שניהם היו נוטלין תורה ביחד ושניהם היו מתפרנסים ביחד, שכשם שהיה לזבולון חלק בשכר תורתו - כך היה ליששכר חלק בממונו של זבולון. (מדרש רבה פי"ג סי"ז).

וכתב השיטה מקובצת (כתובות נ.) כי להחזקת התורה מותר וגם מחוייבים להפריש יותר מחומש, ולא שייך בזה כלל תקנת אושא שאמרו (שם) המבזבז אל יבזבז יותר מחומש. והדין נותן, כי להחזקת התורה אין הנתינה בתורת צדקה, אלא בתורת שותפות, שהוא רוכש על ידי כן חלק בתורה הנלמדת.

על כן המשכיל ביראת ה', יתבונן בטיבה של שותפות זו, וילמד כיצד עליו להתנהג כאשר ילמד תורה. אמנם מצויים בקרבנו כאלו אשר אף שהם תורמים להחזקת התורה, הרי הם עושים זאת בדרך בזיון, אולם עליהם לדעת כי יוצא שכרם בהפסדם. (החפץ חיים חייזר ופעלו ח"ג עמ' תתסג).

"זאת חנכת המזבח" (ז, פד).

צו"ם קו"ל ממו"ן

זאת - בגימטריא ארבע מאות ושמונה, כמנין צו"ם, קו"ל, ממו"ן. ללמדך, כי בבוא איש ישראל לחנוך את המזבח או המקדש וכדומה, עליו לעשות זאת עם תשובה, תפילה וצדקה. (מוסר חכמים).

ביאור ההפטר

הקשר בין ההפטר לפרשה

בהפטר מסופר על ציווי המלאך לאשת מנוח שתנהג דיני נזירות בזמן הריון בנם - שמשון, וזה מעין הפרשה שמסופר בה על דיני הנזיר.

תוכן ההפטר

מנוח היה משבט דן וגר בצרעה ואשתו היתה עקרה. בהיותה בשדה לבדה, נגלה אליה מלאך ה' ואמר לה, שתזכה להריון, יוולד לה בן שיהא נזיר מבטן אמו והוא יחל להציל את ישראל מיד פלשתים. ומזהיר אותה שלא תאכל מדברים האסורים לנזיר.

הלכה האשה וסיפרה לבעלה את הדברים. מנוח התפלל לה' שישלח אליו שוב את המלאך שיסביר לו את משפט הילד שיוולד. ה' שמע בקולו, וכשהאשה היתה בשדה, שוב נגלה אליה המלאך. האשה הזעיקה את בעלה ששאל את המלאך מה לעשות לנער שיוולד.

המלאך אמר לו שהאשה תשמור על דיני נזירות. מנוח ביקש מהמלאך שיכנס לביתו, ויעשו לפניו גדי עזים. המלאך ענה שהוא לא אוכל, ואם מתכוין לעשות עולה, אז הוא בעצמו יכול לעשות לה' ואין צורך לעכב את המלאך. כי מנוח לא ידע שמלאך עומד לפניו, אלא חשב שהאיש הוא נביא.

מנוח לקח את הגדי והעלה אותם לעולה לה', המלאך עשה פלא לעיני מנוח ואשתו שהוציא אש מהצור, וכאשר השלבת עלתה גם המלאך עלה בלהב אש לשמים. אז מנוח ואשתו ידעו שראו מלאך ה'. מנוח אמר לאשתו עתה נמות, כי ראינו מלאך ה'. אך אשתו הרגיעה אותו ואמרה לו: אם ה' רוצה להמיתנו לא היה מקבל ברצון את העולה, גם לא היה מבשרנו את הבשורה הטובה, כי אם נמות כיצד יולד הילד.

ואכן דברי המלאך התקיימו במלואם ונולד להם בן שקראו את שמו "שמשון", שרוח וגבורה מאת ה' ירדו עליו מפעם לפעם, והיה עושה גבורות ונפלאות בין צרעה ואשתאול שבנחלת דן.

שופטים פרק י"ג פסוק ב' - סוף הפרק.

בַּיְהִי אִישׁ אֶחָד [א] מִצָּרְעָה [שם מקום] מִמִּשְׁפַּחַת הַדְּנִי מִשְׁבֵּט דָּן (ת"י) וְשֵׁמוֹ מְנוּחָה וְאִשְׁתּוֹ עֶקְרָה וְלֹא יֵלְדָהּ גַּם לִפְנֵי שְׁנַעֲשִׂית עֶקְרָה (מלבי"ם) וְשִׁמְהָ הָיְתָה צִלְפוֹנִית (ב"ב צא): וַיֵּרָא מְלָאךְ-יְהוָה אֶל-הָאִשָּׁה וַיֹּאמֶר אֵלֶיהָ הֲנֵה-נָא אַתְּ-עֶקְרָה וְלֹא יֵלְדָתְ [ב] וְהָרִית וַיֵּלְדָתְ בֵּן: דְּעֵתָהּ מַעֲכָשִׁיו הַשְּׂמָרִי נָא הַיּוֹזְרִי בְּקִשָּׁה וְאֶל-תִּשְׁתִּי יַיִן חֲדָשׁ וְשִׁכְרָ יַיִן יִשָּׁן (ת"י) וְאֶל-תֹּאכְלִי כָּל-טָמֵא דְבָרִים שְׂאִטוּרִים לְנֹזֵר (רש"י): הַכִּי הַנְּדָ: הֲנֵה אַתְּ תִּכְפֹּר הַקֹּדֶשׁ תִּכְנְסִי לְהַרְיוֹן (מלבי"ם) וַיֵּלְדָתְ בֵּן [ג] וּמִזֹּרְהָ תַעַר לֹא-יַעֲלֶה עַל-רֹאשׁוֹ שְׂלֵא יִסְתַּפֵּר כִּי-נֹזֵר אֱלֹהִים יִהְיֶה (ע"י)

עיונים והארות

בועז להזמינו, כדי שלא יהנה ממנו בחינם, וזהו שאמר: הרי אין לו בנים, כדי שיכול להזמין אותי, ואי אפשר שאתחייב לו על ידי שושבינות שאחזיר לו, כיון שאין לו זרע.

בספר נחלת אבות (א, עמוד מב) הביא הלצה יפה משם הגאון מווילנא ז"ל, על הפסוק (רות ג, א): "בתי הלא אבקש לך מנוח אשר ייטב לך" - דהיינו, נעמי אמרה לרות שתנשא לבועז, כדי להוליד ממנו בנים, ורות השיבה: הלא בועז משכל בנים רחמנא ליצלן. נעמי השיבה, זה קרה לו מפני שלא הזמין את מנוח, אבל אני אבקש לך "מנוח" להזמינו, ואז - ייטב לך ויתקיימו בניך.

ב. בר קפרא אומר גדול השלום שדבר הכתוב לשון בדוי בנביאים בשביל להטיל שלום בין איש לאשתו, דכתיב הנה נא את עקרה ולא ילדת, אבל למנוח לא אמר כן, אלא מכל אשר אמרתי אל האשה תשמר, מכל מקום סממנין היא צריכה (ויקרא רבה ט').

ג. בספר בן פורת יוסף חדש על ההפטרות פירש 'הנך', שהיתה מעוברת כבר מנקבה. וזה שאמרו פרק ה' דבתרא (צא, א), אמיה דשמשון צללפונית ואחתיה נשיין, וילדת בן, שתהר עוד ותלד בן, עכ"ד. ועמו סליחה, שדבריו היפך פשט הכתוב, והיפך דברי רז"ל במדרש. ומה שאמרו בש"ס ואחתיה נשיין, אגב נקטה, כמו שפירש רש"י ז"ל (חומת אנך).

א. כל מקום שנאמר איש זה לשון חשיבות, דאף על פי שאמרו (עירובין יח): "מנוח עם הארץ היה" - בעל מעשים טובים היה, הראיה נאמר (בבא בתרא צא): אמר רב: אבָּצָן זה בועז - מאה ועשרים משתאות (סעודות חגיגות לנישואין) עשה בועז לבניו, שנאמר (שופטים יב, ח-ט): "וישפוט אחריו (אחרי יפתח) את ישראל, אבצן מבית לחם. ויהי לו שלושים בנים, ושלושים בנות שילח החוצה (השיאן לאחרים) ושלושים בנות הביא לבניו מן החוץ...". ולכל אחד ואחד עשה שני משתאות - אחד בבית אביו ואחד בבית חמיו, ובכל המשתאות לא הזמין את מנוח. אמר: "פרדה עקרה" (הכוונה על מנוח) - הרי אין לו בנים שהוא יכול להזמין אותי לסעודתם, וכולם מתו בחייו רחמנא ליצלן.

נשאלת השאלה, איש חסיד מפורסם כבועז, יאמר על מנוח "פרדה עקרה"? מתרץ המהרש"א ז"ל (בבא בתרא צא): הצדיקים לא היו נהנים משל חבריהם, אולם בסעודת חתנים היו נהנים בדרך שושבינות (מתנות שהקרובים והידידים שולחים לחתן או לכלה ליום כלולותם) שהוא כעין הלואה (עיינין בבא בתרא קמה. "שושבינות נגבית בבית דין"), ואם היה בועז מזמין את מנוח, ודאי לא היה נהנה, אלא אם היה נותן לבועז מתנה בדרך שושבינות, והיות ומנוח לא היה לו זרע, לא היתה ההזדמנות והאפשרות לבועז לשלם לו, לכך לא רצה

הַנְּעַר מִן-הַבֶּטֶן מעת ההריון (מ"ד) וְהוּא יִחַל יִתְחַל (מ"ז) לְהוֹשִׁיעַ אֶת-יִשְׂרָאֵל מִיַּד פְּלִשְׁתִּים
 אֵשׁ לֹא יִגְמֹר לְהוֹשִׁיעַם תְּשׁוּעָה שְׁלִימָה (ד"ק): וַתִּבְרָא הָאִשָּׁה וַתֹּאמֶר לְאִישָׁהּ לְבַעֲלָהּ (מ"ז) לֵאמֹר אִישׁ
 הָאֱלֹהִים בָּנָא אֵלַי חֲשַׁבָה שְׁנַבִּיא הִיָּה וּמְרִאָהוּ כְּמְרִאָה מְלֵאךְ הָאֱלֹהִים נֹרָא מְבַהִיל וּמְשִׁיל אִימָה
 מְאֹד וְלֹא שְׂאֵלְתִּיהוּ אֵי-מִנְזָה מֵאִימָה מְקוֹם הוּא הוּאִיל וְאֶת-שְׁמוֹ לֹא-הִגִּיד לִי כִּאֲשֶׁר שְׂאֵלְתִיו
 (מ"ד): וַיֹּאמֶר לִי הַנָּךְ הִנֵּה אֵת (ת"י) תָּרָה וְיִלְדָת בֵּן וְעַתָּה אֵל-תִּשְׁתִּי | יֵינן וְשָׂכָר
 וְאֵל-תִּשְׁתִּי כָּל-טְמֵאָה כִּי-נִזְוֵר אֱלֹהִים יִהְיֶה הַנְּעַר מִן-הַבֶּטֶן עַד-יוֹם מוֹתוֹ
 וְהַמְּלֹאךְ לֹא אָמַר לָהּ עַד יוֹם מוֹתוֹ כִּי יֵדַע שִׁיחַלֵּל נִזְוֵר (מלבי"ם): הַיְעֲתֶרָה הִרְבָּה בַּתְּפִילָה מִנְזָח אֵל-יְהוָה וַיֹּאמֶר בֵּי
 אֲרוּנֵי אִישׁ הָאֱלֹהִים אֲשֶׁר שְׁלַחַת יָבוֹא-נָא עוֹד אֵלֵינוּ וַיִּזְרְנוּ וַיִּלְמַד אֹתָנוּ (מ"ז)
 מָה-נַּעֲשֶׂה לְנַעַר הַיּוֹלֵד אֲשֶׁר יוֹלֵד (רש"י): ט וַיִּשְׁמַע הָאֱלֹהִים בְּקוֹל מִנְזָח לְמַלְאוֹת אֵת שְׂאֵלְתוֹ (מ"ד)
 וַיָּבֵא מְלֵאךְ הָאֱלֹהִים עוֹד אֶל-הָאִשָּׁה כִּי הִיא תִכְדַּר שׁוּבָה אֹתוֹ הָאִישׁ (אלשיך) וְהִיא יוֹשֶׁבֶת
 בַּשָּׂדֶה וּמִנְזָח אִשָּׁה בַעֲלָהּ אֵינן עֲמָה: י וַתִּמְהַר הָאִשָּׁה וַתִּרְצֵן וַתִּגֵּד לְאִישָׁהּ לְבַעֲלָהּ
 וַתֹּאמֶר אֵלַי הִנֵּה נִרְאָה אֵלַי הָאִישׁ אֲשֶׁר-בָּנָא בְּיוֹם בְּזַה הַיּוֹם (ד"ק) הִידוּעַ (מ"ד) אֵלַי:
 יא וַיִּקְם וַיֵּלֶךְ מִנְזָח אַחֲרֵי אִשְׁתּוֹ [ד] אַחַר עֲצָתָהּ (רש"י), וַיִּמַּם כִּי הִיא לְבָדָה יַדְעָה הַמְּקוֹם אֲשֶׁר נִרְאָה בּוֹ (מ"ד) וַיָּבֵא
 אֶל-הָאִישׁ וַיֹּאמֶר לוֹ הֲאֵתָה הָאִישׁ אֲשֶׁר-דִּבַּרְתָּ אֶל-הָאִשָּׁה וַיֹּאמֶר אָנִי:
 יב וַיֹּאמֶר מִנְזָח עֲתָה עַד עֵתָה הֵייתִי מְסַתְּפָק וְעַתָּה הוּאִיל וּבֵאת שְׁנִית עַל יַדִּי תְּפִילְתִּי, בּוֹדָאֵי יָבֵא יִתְקַיְּמוּ דְבְרֵיךְ לִזְאוֹת
 אֲשֶׁלְךָ, וְתוֹדִיעֵנִי מָה-יְהִיָּה מִשְׁפֵּט-הַנְּעַר אֵיךְ צְרִיךְ לְהַתְּנַהֵג עִמּוֹ וּמַעֲשָׂהוּ וְכֵה מַעֲשָׂה אֲשֶׁר אַעֲשֶׂה לוֹ (מ"ד):
 יג וַיֹּאמֶר מְלֵאךְ יְהוָה אֶל-מִנְזָח אֵין מַה לְהוֹסִיף עַל הַנְּעַר אֵילוֹ אַזְהָרוֹת יוֹתֵר, אֵלֵא מְכַל אֲשֶׁר-אִמְרַתִּי
 אֶל-הָאִשָּׁה תִּשְׁמָר גַּם אִמּוֹ שֶׁל הַנְּעַר (מ"ד): יד מְכַל אֲשֶׁר-יֵצֵא מִנֶּפֶן הַיֵּינן לֹא תֹאכַל וַיֵּינן
 וְשָׂכָר אֵל-תִּשְׁתִּי וְכָל-טְמֵאָה אֵל-תֹּאכַל [ה] וְאֵין לַעֲשׂוֹת וְלְהוֹסִיף עוֹד דְּבָרִים אֵלֵא רַק (מ"ד) כָּל

עיונים והארות

קד): "מכאן שאין הנביא רשאי לחדש דבר מעתה" (עיין תורה תמימה - ויקרא כז, פסוק לד, אות רטז), ומשה רבנו עליו השלום ציוה בתורה, שהנזיר אינו נטמא למתים, איך יוכל שום נביא לעקור דבר מן התורה? ואפשר שניזירות שמשון היתה הוראת שעה, ובהוראת שעה נוכל לעקור דבר מן התורה על ידי נביא, כמו אליהו בהר הכרמל [כידוע אליהו הנביא הרג את נביאי הבעל בחרב, אף על פי שדין נביא השקר - בחנק - הוראת שעה היתה (עיין במלכים א, פרק יח, מ), ומי שאומר הריני נזיר שמשון - הוא נדר ובכלל "איש כי ידור נדר לה" הוא, ואינו בכלל ניזירות כלל, ואם גילח או שתה יין - לוקה משום "לא יחל דברו" בלבד, אבל כל לאוי ניזירות אינם כלל בו (עיין באורך בספר "משמחי לב" הנ"ל).

ד. אמר רב נחמן מנוח עם הארץ היה, שנאמר וילך מנוח אחרי אשתו. אלא מעתה וילך אלקנה הרמתה על ביתו הכי נמי? והא כתיב ויהי איש אחד מן הרמתים צופים מהר אפרים, איש אחד שבא ממאתים צופים שנתנבאו להם לישראל. אלא אחר דבריה ואחר עצתה, הכא נמי אחר דבריה ואחר עצתה. ולמאי דאמר רב נחמן מנוח עם הארץ היה, אפילו פסוקי דבי רב לא קרא, דכתיב "ותקם רבקה ונערוותיה ותרכבנה על הגמלים ותלכנה אחרי האיש", ולא לפני האיש (ברכות ס"א).
 ה. מובא בספר "משמחי לב" - רבי רפאל ברדוגו זיע"א: קבלה בידי רבותינו זכרונם לברכה, שנזיר שמשון מטמא למתים. ונשאלת השאלה - הרי כתוב (ויקרא כז, לד): "אלה המצות אשר ציוה ה' את משה בהר סיני" - ונאמר (שבת

אִשֶּׁר-צִוִּיתִיהָ תִשְׁמָר: טו וַיֹּאמֶר מְנוּחַ אֶל-מִלְאָךְ יְהוָה נַעֲצְרָה-נָא אוֹתְךָ נַעֲכַב אוֹתְךָ (מ"ז) וְנִאֲסַף אוֹתְךָ לְבֵית (רש"י) וְנַעֲשֶׂה לְפָנֶיךָ גְּדֵי עֵינַיִם: טז וַיֹּאמֶר מִלְאָךְ יְהוָה אֶל-מְנוּחַ אִם-תִּעְצְרֵנִי תַעֲבֹדֵנִי לְסַעֲוֹדָה לֹא-אֲכַל בְּלֶחְמְךָ וְאִם-תִּעְשֶׂה עִלָּה הֲרִי לִיהוָה תַעֲלֶנָּה אֹתָהּ בַעֲצֶמְךָ וְאֵין צוֹרֵךְ לְעַכְבֵּי (מ"ד) כִּי לֹא-יִדַע מְנוּחַ לֹא הִיָּה בְרוּר לוֹ (מלבי"ם) כִּי-מִלְאָךְ יְהוָה הוּא [ו]:

טז וַיֹּאמֶר מְנוּחַ אֶל-מִלְאָךְ יְהוָה מִי שְׂמֹךְ [ז] מִה שְׂמֹךְ כִּי-יִבֹא לָנוּ דְבַרְךָ [ח] וְכִבְדְּנוּךָ כַּאֲשֶׁר יִתְקַיְּמוּ דְבָרֶיךָ וְיִוֹלֵד הַבֵּן, נַכְבֵּד אוֹתְךָ וְנַעֲשֶׂה לְךָ כְבוֹד גָּדוֹל (מ"ד): יח וַיֹּאמֶר לוֹ מִלְאָךְ יְהוָה אֵין רְצוֹנִי בְכַבּוֹד (מ"ד), וְאִם כֵּן לָמָּה זֶה תִּשְׁאַל לְשָׁמַי [ט] וְעוֹד וְהוּא-פְּלֵאֵי [י] מִכּוֹסָה (רש"י) וְנַעֲלֵם שְׁלֵא תוּכַל לְדַעְתּוֹ (רד"ק): יט וַיִּקְחָח מְנוּחַ אֶת-גְּדֵי הָעֵינַיִם וְאֶת-הַמְּנַחֶה וַיַּעַל הַכֹּל עַל-הָעֶזְרוֹ לְהִיּוֹת עוֹלָה (מ"ד) לִיהוָה וּמִפְּלֵא לַעֲשׂוֹת הַמִּלְאָךְ עָשָׂה פְּלֵאִים לְהוֹצִיא אִשׁ מִן הָעֶזְרוֹ וְכֵן הוֹרִיד אִשׁ מִן הַשָּׁמַיִם וּמְנוּחַ וְאִשְׁתּוֹ רֵאִים זֶה בַעֲיֵנֵיהֶם (מלבי"ם): כ וַיְהִי בַעֲלֹת הַלֵּהָב כַּאֲשֶׁר הִשְׁלַחְתָּ עֲלֵהָ מֵעַל הַמִּזְבֵּחַ הַשְּׂמִימָה לְצַד הַשָּׁמַיִם וַיַּעַל נִסְתַּלַּק מֵעֲלֵיהֶם (ת"י) מִלְאָךְ-יְהוָה בְּלֶהָב הַמִּזְבֵּחַ [יא] וּמְנוּחַ וְאִשְׁתּוֹ רֵאִים כַּשְׂעִלָּה הַמִּלְאָךְ בַּלְהָב (מלבי"ם) וַיִּפְּלוּ עַל-פְּנֵיהֶם אֶרְצָה: כא וְלֹא-יִסַּף וְלֹא הוֹסִיף (ת"י) עוֹד מִלְאָךְ יְהוָה לְהִרְאֶה אֶל-מְנוּחַ וְאֶל-אִשְׁתּוֹ אִזְ כַּשְׂרָאָה כֹּל זֹאת יִדַע הַבֵּן (מ"ד) מְנוּחַ כִּי-מִלְאָךְ יְהוָה הוּא: כב וַיֹּאמֶר מְנוּחַ אֶל-אִשְׁתּוֹ מוֹת נָמוּת שְׁתֵּי מִיּוֹת, מִיּוֹת גּוֹפְנִית בַּעוֹה"ז וּמִיּוֹת רּוּחַנִית בַּעוֹה"ב (אֲהַבַּת יוֹנָתָן) כִּי מִלְאָךְ (מ"ד) אֱלֹהִים רָאִינוּ וַי"מ כִּי רֵאִינוּ מִרְאָה הַשְּׁכִינָה בַּלְהָב שְׁבֵא מִן הַשָּׁמַיִם (אַלְשֶׁךְ): כג וְתֹאמַר לוֹ אִשְׁתּוֹ

עֵינַיִם וְהָאֲרוֹת

ט. **אומר** המלאך למנוח, איני מבקש כבוד ותפארת מן האדם, כי מלאך אני, וגם שמי פלאי. ועוד הרי שם המלאך נקבע בהתאם לשליחותו, והוא נשלח כעת לעשות פלאות כמו שכתוב (בפסוק הבא) "ומפליא לעשות", ועתה שמו פלאי. ואומרים בשם האר"י הקדוש ז"ל, כי המלאך הפוקד עקרות שמו פלא, וזה רמוז בפסוק (בראשי תיבות): "פתחי לי אחותי".

י. **ויאמר** מלאך - אמר לו המלאך איני יודע בדמות מי אני עשוי, בכל שעה הוא מחליפני, למה זה תשאל לשמי והוא פלאי - פלאי פלאים הוא עושה בי, פעמים שאני רוח, שנאמר עושה מלאכיו ורוחות, פעמים שאני אש, שנאמר משרתיו אש לזה, וכן אתה מוצא באברהם נדמו לו כאנשים, וישא עיניו וירא והנה שלשה אנשים, ובסודם נראו מלאכים, ויבואו שני המלאכים סדומה (ילמדנו, ילק"ש).

יא. **הם** את זה ראו בעיניהם, ומבואר כי ראיית המלאך בעת הסתלקותו הוא ענין יותר גדול ממה שיראו אותו בעודו מלוּבָש בלבוש גשמי, כי בעת יפּשֵׁט הַלְבוּש אשר התגלם בו וישׁוּב אל עֵינָיו הַרוּחָנִי אי אפשר שיראהו עין בשר, וכמו שאמר (אליהו לאלישע) "אם תראה אותי לוקח מאתך יהיה לך כן", כי בעת לקיחתו מן הגשם לא יראהו אלישע אם לא בהיות פי שנים ברוחו... (מלבי"ם)

ז. **יש** מפרשים דברי המלאך כך, "אם תעצרני לא אוכל בלחמך", המלאך הדגיש לו "לחמך", אמר לו: אף שתעשה הגדי בכשרות לפני, הרי הלחם הבא עם הגדי, אינו ראוי לי, שאם אני חבר - ודאי אוכל חולין בטהרה, ואם אתה מתכוין בגדי רק לשם עולה, אמר לו: "אם עולה, לה' תעלנה" ולא לי, וכל זה נבע מהספק שהיה למנוח, ככתוב: "כי לא ידע מנוח כי מלאך אלהים הוא", ולכן העמיד המלאך פנים כאילו הוא אדם, ומכל מקום לא נמנע מנוח מלהעלות העולה, כדי שימצא במחיצתו של איש האלהים זמן ממושך יותר (מעם לוועז).

ז. **היה** לו לומר: מה שמך? ואפשר לומר, כי מנוח היה לו ספק, אם הוא מדבר עם מלאך או עם איש קדוש, ואם היה שואל אותו "מה שמו", והיה עונה לו למשל: רפאל או גבריאל, עדיין הספק נשאר במקומו, כי לא ידע אם רפאל המלאך או איש שמו רפאל, לכן התחכם מנוח לשאול אותו מי שמך? כלומר, היות ובדרך כלל, קוראים שם הנולד על שם אדם גדול שנפטר והלך לבית עולמו, לכן שאל אותו בלשון שאלה, מי האיש הנפטר שנקרא בשמך, והמלאך ענהו, ששמו פלאי על שם הפעולה, ועל שם השליחות בענין הנזירות, ובנזירות כתוב (ויקרא כז, ב): "איש כי יפליא נדר..." (עיין מלבי"ם).

ח. **ורש"י** כי אם יבא לנו שליחות דבר מאתך, משנדע וכיך את שמך.

לוֹ חַפֵּץ אִם רוּחַ (ת"י) יְהוָה לְהַמִּיתֵנוּ לֹא-לָקַח מִיָּדֵנוּ עֲלֵהּ וּמִנְחָהּ לֹא הִיָּה מִקְבֶּלֶם בְּרִצּוֹן שֹׂאֵשׁ מִן הַשָּׁמַיִם תֹּאכְלֶם וְלֹא הִרְאֵנוּ אֶת-כָּל-אֱלֹהֵי הַנְּפִלְאוֹת שֶׁעָשָׂה הַמֶּלֶךְ וְכַעֲתָ לֹא הִשְׁמִיעֵנוּ כְּזֹאת בְּשׁוּרָה זוֹ, כִּי אִם נִמּוֹת אִיךָ יוּלָד בֶּן (מ"ד): כִּד וַתֵּלֶד הָאִשָּׁה בֵּין וַתִּקְרָא אֶת-שְׁמוֹ שְׁמִשׁוֹן [מגזירת שמש, וְלֹא קִרְאוּ שְׁמוֹ כִּי אִם שְׁמִשׁוֹן לְהַיּוֹתוֹ קֶטֶן כְּעֵנִין אִישׁוֹן (אַלְשִׁיךְ ע"פ סוּטָה ט)] וַיִּנְדָּל הַנְּעָר וַיְבָרְכֵהוּ יְהוָה: כֹּה וַתִּחַל רֹחַ יְהוָה [יב] רוּחַ גְּבוּרָה מֵאֵת ה' הַתְּחִלָּה לְפַעְעָמוֹ [יג] [מִלְשׁוֹן פַּעְמוֹן (ע"פ סוּטָה ט)] שְׁדִיחָה רוּחַ נְבוּאָה מִקְשָׁקֶשֶׁת לְפָנָיו כְּזוּג (רד"ק) לְבֵא אֵלָיו מִפַּעַם לְפַעַם, וְאוֹתָהּ הַרוּחַ הִלְכָה בְּמַחְנֵה-רֶן לְהִרְאוֹת גְּבוּרוֹת וּנְפִלְאוֹת (מ"ד), וּמַחְנֵה זֶה הִיָּה עוֹמֵד (רד"ק) בֵּין צָרְעָה וּבֵין אֲשֶׁת־אֵל:

עיונים והארות

יב. וברד"ק כ' כי רוח ה' היא נבואתו של יעקב אבינו שאמר "יהי דן נחש עלי דרך".

יג. ותחל רוח ה' לפעמו - א"ר חמא בר חנינא חלה ברכתו של יעקב, דכתיב יהי דן נחש עלי דרך, לפעמו במחנה דן. א"ר יצחק דבי רב אמי מלמד שהיתה שכינה מקשקשת לפניו כזוג, כתיב הכא לפעמו, וכתוב התם פעמון ורימון. בין צרעה ובין אשתאול - א"ר אשי צרעה ואשתאול שני הרים גדולים היו ועקרן שמשון וטחנם זה בזה. א"ר יוחנן שמשון

דן את ישראל כאביהם שבשמים, שנאמר דן ידין עמו כאחד. ואמר ר' יוחנן שמשון על שמו של הקב"ה נקרא, שנאמר שמש ומגן ה' אלקים. אלא מעתה לא ימחק, אלא מעין שמו של הקב"ה, מה הקב"ה מגין על כל העולם, אף שמשון הגין בכחו על כל ישראל. וא"ר יוחנן בלעם חגר ברגלו אחת, שמשון בשתי רגליו, בלעם חגר ברגלו אחת, דכתיב וילך שפי, שמשון בשתי רגליו דכתיב שפיפון עלי אורח (סוטה ט').